

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΒΙΩΣΙΜΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ»**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

**Τίτλος Εργασίας «Η τοπική ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων - Μεσσαπίων μέσω
του αγροτουρισμού»**

Διπλωματική Εργασία

Φοιτήτρια: Ρουμπή Παναγιώτα

Αθήνα, [2017]

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΒΙΩΣΙΜΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ»**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή :

Ελένη Θεοδωροπούλου, Καθηγήτρια (Επιβλέπουσα),

Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ρόϊδω Μητούλα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια.

Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Χρήστος Μιχαλακέλης, Επίκουρος Καθηγητής,

Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Η Παναγιώτα Ρουμπή,

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1)** Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

- 2)** Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα της διπλωματικής μου κα Θεοδωροπούλου η παρουσία της οποίας ήταν καθοριστική για την ολοκλήρωση της συγγραφής της, αλλά και τους υπόλοιπους καθηγητές της τριμελούς επιτροπής κα Μητούλα, αλλά και κο Μιχαλακέλη.

Επιπρόσθετα, θα ήθελα να ευχαριστήσω το κο Κατατζά Νικόλαο, ο οποίος με την συνεργασία του επικούρησε στην συλλογή καίριων πληροφοριών για το Δήμο. Ακόμα, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά και τον κο Τσομώκο, για τη βοήθειά του.

Τέλος δεν θα μπορούσα να μην συμπεριλάβω στις ευχαριστίες ανθρώπους που με στήριξαν όλη αυτή την περίοδο. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον φίλο μου και τις φίλες μου για την ηθική υποστήριξη αλλά και την οικογένεια μου για την οικονομική και ηθική υποστήριξη, οι οποίοι βρίσκονται δίπλα μου σε κάθε βήμα μου.

Περιεχόμενα

Περίληψη	8
Abstract	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	10
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	11
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ	12
1. Εισαγωγή	13
2. Εναλλακτικός τουρισμός και οι μορφές του	14
2.1. Ο εναλλακτικός τουρισμός	14
2.2. Αρχές Εναλλακτικού Τουρισμού	15
2.3. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	15
2. 3.α Διαχωρισμός εναλλακτικών μορφών τουρισμού:	16
3. Αειφόρος Ανάπτυξη και Αειφόρος Τουρισμός	18
3. 1 Αειφόρος ανάπτυξη: Ιστορική αναδρομή	18
3. 1.α. Η έννοια αειφόρος ανάπτυξη	19
3.2. Αειφόρος τουριστική ανάπτυξη	20
3.2.α. Ιστορική αναδρομή	20
3.2. β Η έννοια του αειφόρου τουρισμού:	20
4. Έννοια αγροτουρισμού και γενικά στοιχεία αγροτουρισμού	23
4.1. Εισαγωγή	23
4.2. Η έννοια του αγροτουρισμού	24
4.2.α Μορφές αγροτουρισμού:	25
4.2.β Χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στόχοι αγροτουρισμού	25
4.2.γ. Κίνητρα ενασχόλησης με τον αγροτουρισμό	27
4.3 Προϋποθέσεις περιοχών για την επίτευξη της αγροτουριστικής ανάπτυξης	27
4.4 Δραστηριότητες και είδη εναλλακτικού τουρισμού που συνδέονται με τον αγροτουρισμό	28
4.5. Οι θετικές επιδράσεις της ανάπτυξης του αγροτουρισμού	29
4.6. Μειονεκτήματα και αρνητικές συνέπειες αγροτουρισμού:	29

4.7. Το προφίλ του αγροτουρίστα.....	30
4.7.α Βασικά κίνητρα αγροτουρίστα:.....	31
5. Ο αγροτουρισμός σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο	33
5. 1. Εισαγωγή	33
5.2. Ο αγροτουρισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο:	33
5.2.α Ηνωμένο Βασίλειο.....	33
5.2.β Ρουμανία:	34
5.2.γ Ιταλία:.....	35
5.3. Ο αγροτουρισμός σε διεθνές επίπεδο:	37
5.3.α Κίνα.....	37
5.3.β. ΗΠΑ.....	38
5.3.γ Αυστραλία:	39
5.4. Η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών μέσα από την διεθνή βιβλιογραφία.....	40
6. Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα	42
6.1. Εισαγωγή	42
6.2. Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα	43
6. 3. Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί και Τοπική ανάπτυξη.....	44
6.3.α Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί:	44
6.3.β Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί.....	45
6.3.γ Η συμβολή των αγροτικών και γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών στην τοπική ανάπτυξη.....	46
6.4. Προγράμματα και χρηματοδοτήσεις, πρωτοβουλίες ενίσχυσης Αγροτουρισμού	47
6.4.α Κοινοτικές πρωτοβουλίες Leader	47
6.4.β Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.):.....	49
6.4.γ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Αγροτική Ανάπτυξη - Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006" (ΕΠΑΑΥ).....	49
6.4.δ Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 (Ε.Σ.Σ.Α.Α).....	50
6.4.ε. ΠΑΑ 2014-2020 : Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας	51
6.4.στ CLLD / LEADER	51

6.4.ζ. Interreg I - II - III - IV - V	52
6.4.η ΕΠΑΝ Ι, ΙΙ , ΕΠΑνΕΚ	52
7. Η ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων μέσω του αγροτουρισμού	54
7.1. Γενικά στοιχεία για τον Δήμο: Η δυναμική του Δήμου	54
7.2. Πολιτιστική κληρονομιά του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων	60
7.3 Η Μελέτη Περίπτωσης: Η Τοπική Κοινότητα Τριάδας	63
7.3.α Η ονομασία και η ιστορία της Τοπικής Κοινότητας Τριάδας:	64
7.3.β Πολιτιστική Κληρονομιά της Τοπικής Κοινότητας Τριάδας	65
7.3.γ Η πολιτιστική διαδρομή	69
7.5. Η έρευνα: Ποιοτική έρευνα- Συνεντεύξεις	70
8. Συμπεράσματα	77
9. Βιβλιογραφία:	80
10. Παράρτημα	87

Περίληψη

Στη παρούσα εργασία προσπαθούμε να απαντήσουμε στο ερώτημα “ Αν θα μπορούσε να αναπτυχθεί ο Δήμος Διρφύων Μεσσαπίων μέσω του αγροτουρισμού;” επικεντρώνοντας την προσοχή μας στην ιδιαίτερη κοινότητα του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων Τριάδα Ευβοίας. Η Τριάδα είναι ένα χωριό στην Εύβοια, το οποίο είναι από τα μεγαλύτερα χωριά του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων, περιβάλλεται από απέραντες πεδιάδες και δάσος και έχει αξιόλογη πολιτιστική ιστορία, η οποία αρχίζει από την πρώιμη περίοδο. Στηριζόμενοι λοιπόν σε στοιχεία τα οποία έχουν να κάνουν γενικά με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, την αειφόρο ανάπτυξη και τουρισμό, γενικά στοιχεία για τον αγροτουρισμό, προγράμματα που αναφέρονται στον αγροτουρισμό, στοιχεία για την συμβολή των αγροτικών και αγροτουριστικών συνεταιρισμών στην τοπική ανάπτυξη, παραδείγματα ανάπτυξης αγροτικών περιοχών μέσα από την διεθνή βιβλιογραφία αλλά και λαμβάνοντας υπόψη επιτυχημένα παραδείγματα αγροτουρισμού σε διεθνές αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο, διεξήγαμε την έρευνα μας και μέσα από τις συνεντεύξεις που έγιναν σε νέους αγρότες αλλά και παλαιότερους, μέλη του αγροτικού συνεταιρισμού “Νέα Γή”, το Πρόεδρο της Τοπικής Κοινότητας Τριάδας, αλλά και το Δήμαρχο Διρφύων Μεσσαπίων καταλήξαμε στα εξής συμπεράσματα. Η ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων μέσω του αγροτουρισμού, έχοντας ως βάση την Τοπική Κοινότητα της Τριάδας, θα μπορούσε να επιτευχθεί αν υπήρχε η σωστή ενημέρωση, εκπαίδευση και γνώση, συντήρηση των ιστορικών αξιοθέατων αλλά και οι άρτιες συνεργασίες μεταξύ των εμπλεκομένων. Η επίτευξη του αγροτουρισμού θα μπορούσε να συντελεστεί μέσα από τα εθνικά προγράμματα για την αγροτική ανάπτυξη αλλά και των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και κοινοτικών πρωτοβουλιών. Θα μπορούσε να δημιουργηθεί στην Τριάδα η μορφή αγροτουρισμού “Bed and Breakfast”. Επίσης, η Τριάδα πληροί τα κριτήρια για την επίτευξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων καθώς είναι μια ήσυχη, ασφαλής περιοχή, το φυσικό της περιβάλλον είναι πλούσιο, όπως και το ιστορικό της υπόβαθρο, υπάρχει εύκολη πρόσβαση σε αυτή και διαθέτει και τεράστιο παραγωγικό πλούτο προϊόντων.

Λέξεις κλειδιά

Αειφόρος ανάπτυξη- ανάπτυξη αγροτικών περιοχών – αγροτουρισμός – αγροτουρίστας

Abstract

In this paper, we are trying to give an answer to the question “Can municipality of Dirfion Messapion develop through agrotourism?”, focusing our attention to the individual community Triada Evoias. Triada is a village in Evoia, which is the biggest village of municipality of Dirfion Messapion, it is surrounded by endless plains and forests and it has considerable cultural history, which started in ancient years. We grounded to clues , which generally related to alternatives forms of tourism, sustainable development and tourism, framework of agrotourism, programmes that are related to agrotourism, data for contribution of rural and agrotourism associations in local development, examples of rural areas’ development through international bibliography, but also considering successful examples of agrotourism in international and European level, we established our research and through interviews which we took from new and old farmers, member of rural association “New Land”, the president of Local community of Triada and the major of Dirfion Messapion municipality, we reached in the following conclusions. The development of Dirfion Messapion municipality through agrotourism , focusing in Triada, will be successful only if there were formal information, education and knowledge, conservation of historical landmarks, but also perfect cooperation between all people involved. Agrotourism will be achieved through national and continental programmes from rural development and communal initiatives. It is possible to establish “Bed and Breakfast” form of agrotourism in Triada. Triada fulfil the terms of successful agrotourism activities because is a peaceful and safe place, has plenty of natural environment and historical background, it offers easy access and has plenty of rural products.

Key words

Sustainable development - rural areas development- agrotourism/agritourism- agrotourist

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικ.1. Χάρτης Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων.....	σ.55
Εικ. 2. Χάρτης Τοπικής Κοινότητας Τριάδος.....	σ.64
Εικ. 3. Προτεινόμενη Πολιτιστική Διαδρομή.....	σ.70
Εικ.1. Παρ Γ. Πύργος Τριάδας ή Πύργος Αγγελή Γοβιού.....	σ.94
Εικ. 2. Παρ Γ. Παλάτι ‘Νικόλαος Κριεζώτης’	σ.94
Εικ. 3. Παρ Γ. Κτίριο Φυλακών.....	σ.94
Εικ.4. Παρ Γ. Στάβλοι-Αποθήκες.....	σ.95
Εικ.5 Παρ Γ. Περιστερώνας	σ.95
Εικ. 6 Παρ Γ. Περιβάλλοντες χώροι Παλατιού.....	σ.95
Εικ.7. Παρ.Γ. Ναός Αγίας Τριάδας.....	σ.96
Εικ.8. Παρ. Γ. Εκκλησία Αγίας Καλλιόπης.....	σ.96
Εικ. 9. Παρ. Γ. Νερόμυλος Παραγαλίου.....	σ.96
Εικ. 10. Παρ. Γ. Γεφύρι Παραγαλίου.....	σ.97
Εικ. 11. Παρ. Γ. Σπηλιά Κούρου.....	σ.97

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πιν.1: Απογραφή 2011 του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων και στοιχεία Οικονομίας.....σ.σ.88-92

Πιν.2: Γενικά στοιχεία για το μέσο ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και νομού Ευβοίας κατά την περίοδο 2005-2012.....σ.92

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχ.1: Τι είναι ο αγροτουρισμός, γνώση; Ενημέρωση;	σ.72
Σχ.2: Υπάρχει ενδιαφέρον; Κίνητρα; Προθυμία Συνεργασιών; Πώς θα προσέγγισαν τους αγροτουρίστες.....	σ.75
Σχ.3: Τι ξεχωρίζει την Τοπική Κοινότητα Τριάδας; Μπορεί να επέλθει ανάπτυξη.....	σ.77

1. Εισαγωγή

Η ανάπτυξη του τουρισμού είναι ραγδαία τις τελευταίες δεκαετίες και η συμβολή του στην χώρα μας είναι καθοριστική. Ο τουρισμός αποτελεί πλέον το κλειδί για την περιφερειακή αλλά και την τοπική ανάπτυξη. Οι εναλλακτικές μορφές του, έχουν δώσει την ευκαιρία σε μειονεκτικές και απομονωμένες περιοχές, να λάβουν και αυτές τα οφέλη του. Η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, νέων υποδομών, η βελτίωση ποιότητας ζωής των κατοίκων, η δημιουργία οικονομικών κινήτρων στους ντόπιους πληθυσμούς, αλλά και η ενίσχυση των ιδιαιτεροτήτων της κάθε περιοχής, προωθώντας περισσότερες θέσεις εργασίας είναι μερικά από τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει ο τουρισμός (Αποστολόπουλος Δ., Κ., Θεοδοροπούλου Ε., Τσακατούρα Γ., Α. (n.d)).

Οι αυξανόμενες αλλαγές στην ευρωπαϊκή ύπαιθρο, η παγκοσμιοποίηση και ο αυξανόμενος ανταγωνισμός μεταξύ των παραδοσιακών και των νέων προορισμών, είχαν ως απόρροια την αύξηση των τουριστικών προσδοκιών, ενθαρρύνοντας τα ταξίδια σε προορισμούς δεν ήταν ιδιαίτερα γνωστοί, κάνοντας τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να πρέπει να ανταποκρίνονται στις νέες απαιτήσεις με πιο περίπλοκους τρόπους (Garau, 2015). Οι αγροτικές περιοχές, γίνονται πλέον πόλος έλξης για τους τουρίστες λόγω της ανάπτυξης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Η στροφή προς την φύση, αποτελεί μια αντίδραση των ανθρώπων προς το σημερινό πιεστικό και ασφυκτικό τρόπο ζωής που δημιουργεί το αστικό περιβάλλον. Έτσι, τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια μεγάλη απήχηση, αυτής της μορφής τουρισμού. Προκειμένου να αυξήσουν τα εισοδήματά τους, λόγω της εποχικότητας των αγροτικών προϊόντων, αλλά και των μειωμένων τιμών τους, πολλοί αγρότες, οδηγήθηκαν προς την κατεύθυνση του αγροτουρισμού, ο οποίος λόγω του ήπιου χαρακτήρα του δεν δημιουργεί ουσιώδεις επιπτώσεις στο περιβάλλον (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001 ; Σφακιανάκης, 2000).

2. Εναλλακτικός τουρισμός και οι μορφές του

2.1. Ο εναλλακτικός τουρισμός

Ο τουρισμός δεν αποτελεί καινοτομία των σύγχρονων χρόνων. Κατά τα αρχαιότερα χρόνια παρατηρούνται μετακινήσεις ατόμων από το μόνιμο τόπο κατοικίας τους σε κάποιο άλλο και αυτό επιβεβαιώνεται από κείμενα αρχαίων πολιτισμών. Ωστόσο, η βιομηχανική επανάσταση, η ραγδαία τεχνολογική πρόοδος, η πρόοδος των μέσων μεταφοράς, η συσσώρευση των πληθυσμών στα αστικά κέντρα όλου το κόσμου προκάλεσαν αρκετά θέματα διαβίωσης, κάνοντας τα άτομα να ανακαλύψουν ένα νέο τρόπο διαφυγής και αυτός δεν ήταν άλλος από τις διακοπές. Αλλά και η θεσμοθέτηση των πληρωμένων διακοπών που πραγματοποιήθηκε το 1962 ήταν και αυτή ένας από τους λόγους που συνέβαλαν στη μετατροπή του τουρισμού σε μαζικό (Δροσοπούλου, 1989). Το πρότυπο του μαζικού τουρισμού κυριάρχησε στον παγκόσμιο τουρισμό στην περίοδο μετά το 1970. Μετά το 1980 αφού επήλθαν κοινωνικές αλλαγές και εξελίξεις στον τόπο διεξαγωγής ταξιδιών και αλλαγές στα οργανωτικά χαρακτηριστικά του τουριστικού τομέα και των επιλογών των τουριστών, διευρύνθηκαν οι προσπάθειες για την προώθηση ενός διαφορετικού τύπου τουριστικής ανάπτυξης και σε αυτό συνέβαλε καθοριστικά, η επιρροή τόσο στον οικονομικό όσο και στον κοινωνικό τομέα που ασκούσαν τα κινήματα που είχαν ως στόχο να προστατέψουν το περιβάλλον σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες κατά τις δεκαετίες του 1970 με 1980 (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001). Παρά την ραγδαία ανάπτυξη του και όλα τα θετικά που προσέφερε ο μαζικός τουρισμός λόγω των αρνητικών συνεπειών του και των προβλημάτων που είχαν προκύψει από αυτόν, δέχτηκε πολλές αμφισβητήσεις. Έτσι, ερευνητές αλλά και παρατηρητές άρχισαν να ασκούν κριτική στις παλαιότερες μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάπτυξη αυτού του τομέα και ανέφεραν την ανάγκη για την προσέγγιση ενός διαφορετικού προτύπου τουριστικής ανάπτυξης. Ενός προτύπου τουρισμού το οποίο θα συμμορφωνόταν με τις αρχές της φύσης αλλά και της κοινωνίας. Ο τουρισμός αυτός θα επέτρεπε στους επισκέπτες να απολαμβάνουν τις θετικές αλληλεπιδράσεις αλλά και τις κοινές εμπειρίες (Smith & Eadington, 1992 ; Αποστολόπουλος, Σδράλη, 2009). Έτσι, εμφανίζεται η έννοια του εναλλακτικού τουρισμού η οποία δεν είναι κάτι καινούργιο. Ο εναλλακτικός τουρισμός εμφανίζεται από τις αρχές του 19 αιώνα. Ο τύπος αυτός τουρισμού προσελκύει άτομα τα οποία επιθυμούν λιγότερο ή καθόλου αυτό που ονομάζουμε μαζικό τουρισμό. Ο εναλλακτικός τουρισμός, στο σχεδιασμό αλλά και στην ανάπτυξη του, δίνει κυρίως προτεραιότητα στη φύση και στη κουλτούρα κάθε περιοχής, αλλά και στην ικανοποίηση των αναγκών του ντόπιου πληθυσμού. Ωστόσο, αν και διαφορετικός αυτός ο τουρισμός παρόλο τα θετικά του, εμπεριέχει και αυτός τα κόστη του, αλλά και τις προκλήσεις του.

Τόσο ο Lertcharoenchoke (2015) & ο Κιλιπίρης (2009) , υποστηρίζουν ότι η έννοια του εναλλακτικού τουρισμού παρουσιάζει διχογνωμίες. Μερικοί υποστηρίζουν ότι ο εναλλακτικός τουρισμός είναι οτιδήποτε αντίθετο του μαζικού τουρισμού, όμως υπάρχει και η άποψη ότι ο εναλλακτικός τουρισμός είναι ταυτόσημος με τον πράσινο, όπου ο τουρισμός είναι μικρής κλίμακας και πραγματοποιείται από μια μικρή τοπική ομάδα με ευαισθησία προς το περιβάλλον και τη φέρουσα ικανότητα του τόπου. Παρουσιάζεται επίσης και μια τρίτη άποψη που υποστηρίζει ότι αυτό το είδος τουρισμού ανήκει σε προνομιούχες ομάδες και το μόνο που καταφέρνει είναι η δημιουργία προβλημάτων στις περιοχές που δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμη τουριστικά.

2.2. Αρχές Εναλλακτικού Τουρισμού

Ο εναλλακτικός τουρισμός σχετίζεται με έξι βασικές αρχές, οι οποίες έχουν ως στόχο την απομάκρυνση των αρνητικών επιδράσεων του οργανωμένου μαζικού τουρισμού και την προώθηση των ήπιων μορφών τουρισμού.

Αρχικά, βασικός στόχος του εναλλακτικού τουρισμού είναι η ανάδειξη του τοπικού χαρακτήρα της περιοχής, των φυσικών τοπίων της, των πόρων, του πολιτισμού και της ιστορία της μέσα από τις δραστηριότητες του. Επίσης, η προαγωγή της διατήρησης και αναπαλαίωσης ιστορικών μνημείων και κτιρίων αλλά και οποιαδήποτε εγκαταστάσεων πρόκειται να υλοποιηθούν για τουριστικό σκοπό είναι ανάγκη να βρίσκονται σε αρμονική ισορροπία με το περιβάλλον και αν γίνεται να αναδεικνύουν περισσότερο και το φυσικό περιβάλλον. Επιπρόσθετα, ένας άλλος στόχος του εναλλακτικού τουρισμού είναι η ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας μέσα από τις επενδύσεις στο τουριστικό τομέα και η ενθάρρυνση της προώθησης της επέκτασής του, γεωγραφικά και περιφερειακά, προκειμένου να μην πλήττεται μια περιοχή περιβαλλοντικά αλλά και ποιοτικά. Ακόμα, η κινητοποίηση των ατόμων που έχουν όφελος από τον τουρισμό προκειμένου να αναδείξουν και να προστατεύσουν την περιοχή τους. Σημαντική είναι η ευαισθητοποίηση των κατοίκων για την διατήρηση της περιοχής αλλά και την προστασία του περιβάλλοντος από τα άτομα που εμπλέκονται στον τουριστικό τομέα (Αποστολόπουλος, Σδράλη, 2009).

2.3. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Στις αρνητικές επιπτώσεις που επήλθαν από το μαζικό τουρισμό κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες ήρθαν να δώσουν λύση οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Οι κατηγορίες τουρισμού μπορεί να περιλαμβάνουν πολλές μορφές με παρόμοια χαρακτηριστικά. Όσον αναφορά τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην Ελληνική Βιβλιογραφία και στα Δημόσια έγγραφα διακρίνονται με τους όρους, "Νέες, ή Ειδικές μορφές" τουρισμού ή σαν "Ήπιες" μορφές ή σαν

μορφές "Ηπιου Τουρισμού " ή σαν " Έναλλακτικές μορφές" ή σαν " νέες ήπιες και εναλλακτικές " μορφές τουρισμού (Σφακιανιάκης 2000). Οι εναλλακτικές μορφές στοχεύουν στην μείωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, ενώ παράλληλα αποσκοπούν στην μεγέθυνση των θετικών επιδράσεων μέσω της δημιουργίας καινούργιων τουριστικών προορισμών, της μεγιστοποίησης των περιόδων διακοπών, αλλά και της εναλλαγής και βελτίωσης του τουριστικού προϊόντος (Καλιπίρης, 2009).

2. 3.α Διαχωρισμός εναλλακτικών μορφών τουρισμού:

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, θα μπορούσαν να ταξινομηθούν σε μια ανεξάντλητη λίστα, καθώς ανάλογα με τις ανάγκες, της κάθε ηλικιακής ομάδας ή κοινωνικής ομάδας, τις επαγγελματικές υποχρεώσεις, τα ενδιαφέροντα, τις ιδιαίτερες επιθυμίες και τις απαιτήσεις, τα κίνητρα των τουριστών, τους διάφορους παράγοντες, οι μορφές αυτές συνεχώς πληθαίνουν (Σφακιανιάκης, 2000; Αποστολόπουλος, Θεοδωροπούλου, Τσακατούρα, n.d.). Μερικές διαδεδομένες μορφές εναλλακτικού τουρισμού είναι οι εξής:

Αγροτουρισμός: Ο αγροτουρισμός διαδραματίζεται στον αγροτικό χώρο από άτομα που ασχολούνται κυρίως με το γεωργικό τομέα. Έχει σχέση με δραστηριότητες μικρής κλίμακας ή συνεταιριστικής μορφής. Έχει ως στόχο την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών αλλά και της ενίσχυσης των εισοδημάτων τους (Καλιπίρης, 2009)

Οικοτουρισμός : Ο οικοτουρισμός στηρίζεται στην προβολή αλλά και αξιοποίηση των φυσικών πόρων μιας χώρας. Αναπτύσσεται κυρίως σε περιοχές με υψηλή οικολογική αξία. Σχετίζεται άμεσα με το αγροτικό περιβάλλον αλλά και με δραστηριότητες που ασκούνται σε αυτό. Ο οικοτουρισμός δίνει την δυνατότητα στους τουρίστες να γνωρίσουν το περιβάλλον αλλά και την ύπαιθρο (Αγροτουρισμός, n.d.).

Πολιτισμικός τουρισμός: Βασικό κίνητρο αυτού του είδους τουρισμού είναι η επαφή με τους πολιτιστικούς πόρους αλλά και τη πολιτιστική κληρονομιά μιας περιοχής. Λόγω του πλούσιου πολιτισμού της η Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης πολλών τουριστών (Altertourism, 2011).

Θρησκευτικός τουρισμός: Ο θρησκευτικός τουρισμός αναφέρεται σε άτομα τα οποία ταξιδεύουν με κίνητρο το προσκύνημα των ιερών τόπων. Αυτό το είδος τουρισμού μπορεί να αναπτυχθεί αρκετά στον ελληνικό χώρο λόγω των πολλών εκκλησιών και μοναστηριών, των εκκλησιαστικών παραδόσεων αλλά και της αρχιτεκτονικής (Αποστολόπουλος, Θεοδωροπούλου, Τσακατούρα n.d)

Αθλητικός τουρισμός: βασικό κίνητρο των τουριστών σε αυτή την κατηγορία είναι η ενεργητική ή παθητική συμμετοχή σε αγωνίσματα, αγώνες, προπονήσεις κτλ.

Τουρισμός υγείας: Κατά την διάρκεια αυτού του είδους τουρισμού, οι τουρίστες λαμβάνουν μέρος σε προγράμματα υγείας ή σε αυτά που σχετίζονται με την υγεία, π.χ. διατήρησης, πρόληψης, αποκατάστασης, υγιεινής διατροφή κτλ. Σε αυτή την κατηγορία εναλλακτικού τουρισμού κατατάσσονται και οι εξής κατηγορίες: θεραπευτικός τουρισμός, ιαματικός, τουρισμός φυσικοθεραπείας, τουρισμός υγιεινής διατροφής, τουρισμός ομορφιάς, θερμαλισμός (Σφακιανιάκης, 2000).

Άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού είναι:

Συνεδριακός και εκθεσιακός τουρισμός: διοργάνωση ταξιδιών για συμμετοχή σε συνέδρια και εκθέσεις, όπου οι σύνεδροι που έχουν επαγγελματικοί ιδιότητες συμμετέχουν σε τουριστικές δραστηριότητες κατά την διάρκεια του επαγγελματικού ταξιδιού (Σφακιανιάκης, 2000).

Τουρισμός Περιπέτειας: Κύριο κίνητρο των τουριστών είναι η περιπέτεια και έχει ως σημείο αναφοράς την ζωή στην ύπαιθρο, στις απρόβλεπτες καταστάσεις, περιστατικά αλλά και τους διάφορους κινδύνους που ενέχει. Ο τουρίστας έχει ως επιθυμία την αναζήτηση καταστάσεων τις οποίες θα βιώσει για πρώτη φορά. Δραστηριότητες που περιλαμβάνει είναι νυχτερινός περίπατος, υπαίθρια διανυχτέρευση, πεζοπορία, εξερευνήσεις, εκδρομές, και ανακάλυψη δύσκολων σε πρόσβαση τόπων (Αποστολόπουλος, Θεοδοροπούλου, Τσακατούρα n.d).

Θαλάσσιος τουρισμός- Παράκτιος τουρισμός: βασικό στοιχείο και των δύο είναι η θάλασσα. Η κύρια δραστηριότητα των τουριστών στο παράκτιο τουρισμό εκδηλώνεται κοντά ή δίπλα σε ακτές και κύρια ενασχόληση τους είναι η θάλασσα, η άμμος, ο ήλιος και τα θαλάσσια παιχνίδια. Στο θαλάσσιο τουρισμό, οι τουρίστες ικανοποιούν τις ανάγκες τους ενώ ταξιδεύουν με ένα πλοίο διασχίζει τη θάλασσα. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν ο τουρισμός κρουαζιέρας, yachting, τουρισμός με φουσκωτά σκάφη κτλ. Άλλες μορφές τουρισμού που σχετίζονται με το υγρό στοιχείο είναι ο παραλίμνιος τουρισμός, τουρισμός υδροβιότοπων, παραποτάμιος τουρισμός (Σφακιανιάκης, 2000) .

Άλλες μορφές τουρισμού είναι: ο χειμερινός τουρισμός, ορεινός και ορειβατικός, κοινωνικός τουρισμός, περιπατικός , σεξοτουρισμός κτλ. (Σφακιανιάκης, 2000).

3. Αειφόρος Ανάπτυξη και Αειφόρος Τουρισμός

3. 1 Αειφόρος ανάπτυξη: Ιστορική αναδρομή

Μετά από μια σειρά δεκαετιών διαπιστώθηκε ότι η έννοια της ανάπτυξης δεν ταυτίζεται μόνο με την οικονομική παράμετρο. Η μη ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων αλλά και η μη ορθή διαχείριση τους είχε ως απόρροια, οι άνθρωποι να αντιμετωπίζουν θέματα με την ποιότητα ζωής τους , έτσι παρά την ανάπτυξη που είχε επιτευχθεί, τα άτομα δεν ήταν ικανοποιημένα. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '60 οι άνθρωποι έδειχναν να είχαν συνειδητοποιήσει αν και με αργούς ρυθμούς αυτό που συνέβαινε. Η πιο μεγάλη αλλαγή ωστόσο στην νοοτροπία, του δυτικού κόσμου παρατηρείται την δεκαετία του '70. Έτσι, το 1972, στη Διάσκεψη της Στοκχόλμης για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, τίθενται οι βάσεις για την ενασχόληση της Παγκόσμιας Κοινότητας με τα Περιβαλλοντικά ζητήματα και το θέμα της προστασίας του περιβάλλοντος. Μεγάλος σταθμός για την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο τον Ιούνιο του 1992. Ανάμεσα στις δύο Διασκέψεις της Στοκχόλμης και του Ρίο είχε ωστόσο περάσει μια εικοσαετία έτσι είχαν επέλθει και σημαντικές παγκόσμιες αλλαγές τόσο σε οικολογικό, οικονομικό, κοινωνικό αλλά και πολιτικό επίπεδο. Πλέον, κατά την δεκαετία του '80 είχαν συνειδητοποιήσει πολλοί ότι το παλαιό μοντέλο ανάπτυξης, είχε φτάσει στο τέλμα του, τόσο σε οικονομικό όσο και σε περιβαλλοντικό επίπεδο, καθώς κατά την περίοδο του 1980 ξεπρόβαλαν στην επιφάνεια προβλήματα παγκοσμίου βεληνεκούς, όπως είναι η μείωση του όζοντος της στρατόσφαιρας αλλά και το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Έτσι, αναζητήθηκε ένα μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο θα συνέχιζε την αναπτυξιακή πορεία της ανθρωπότητας αλλά παράλληλα θα προστάτευε και τα φυσικά οικοσυστήματα (Γρηγορίου, Σαμιώτης, Τσάλτας , 1993; Τσάλτας , 2010 ; Καλδής , Μητούλα , Αστάρα, 2008). Έτσι, η Συνδιάσκεψη του Ρίο ασχολήθηκε με την ουσία του προβλήματος. Η έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Our Common Future) διατύπωσε για πρώτη φορά τον ορισμό της αειφόρου ανάπτυξης. Η έκθεση αυτή ονομάστηκε "Brundtland report", από την πρόεδρο της Επιτροπής, Dr. Gro Brundtland. Μέσα από την διάσκεψη του Ρίο, η αειφόρος ανάπτυξη εμφανίζεται ως κορυφαία διεθνή προοπτική, μέσα και από το σχέδιο δράσης , που θα υιοθετηθεί μετά την σχετική διακήρυξη, γνωστό ως Agenda 21. Μέσα από τα περιεχόμενα της Agenda 21 γίνεται φανερό ότι κάθε δράση και κάθε πολιτική πρέπει πλέον να λαμβάνει υπόψη της την φιλοσοφία της βιώσιμης ανάπτυξης. Μετά το Ρίο, το αναπτυξιακό μοντέλο αντιμετωπίζεται πολύπλευρα. Σημαντικός σταθμός για την αειφόρο ανάπτυξη αποτελεί και η Συνδιάσκεψη στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002. Στη Συνδιάσκεψη στο Γιοχάνεσμπουργκ, η Διεθνής Κοινωνία, αποδέχεται την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης ως

διεθνή στρατηγική. Επίσης, συνομολογούν ότι για να επιτευχθεί το αναπτυξιακό φαινόμενο σημαντική είναι η πραγματοποίηση των τριών αυτών στόχων: της *οικονομικής μεγέθυνσης*, *περιβαλλοντικής προστασίας*, *αλλά και κοινωνικής προόδου*, χωρίς να έχει καμιά σημασία η ιεράρχηση αυτών των στόχων. Περίπου όλες οι επόμενες Διεθνείς Συνδιασκέψεις είχαν την ίδια φιλοσοφία και είχαν ως δεύτερο συνδετικό στο τίτλο τους την ανάπτυξη, χωρίς να είχε σημασία το θέμα που διαπραγματεύονταν. Ο όρος αειφορία λοιπόν δεν συνεπάγεται λιγότερη τεχνολογική πρόοδο ή μειωμένα ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης. Αυτό που έχει ως κύρια βάση είναι ότι κάθε απόφαση που λαμβάνει η κοινωνία είναι απαραίτητο να έχει υπόψη της και τις επιπτώσεις που μπορεί να έχουν στον περιβάλλον (Τσάλτας , 2010).

3. 1.α. Η έννοια αειφόρου ανάπτυξη

Ωστόσο, ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη δεν αποτελεί καινοτομία, καθώς είχε χρησιμοποιηθεί και παλαιότερα, στη σύμβαση για την αλιεία και τη διατήρηση των ζωντανών πόρων της ανοιχτής θάλασσας, η οποία υπεγράφη στην Γενεύη το 1958 και κάτι ανάλογο είχε διατυπωθεί στη σύμβαση για το δίκαιο της θάλασσας, το 1982. Επίσης, προέλευση της έννοιας της αειφορίας , είναι η δασολογία, και εισηγητής της έννοιας, θεωρείται ο σάξωνας δασολόγος X. φον Κάρλοβιτς, ο οποίος το 1713 χρησιμοποίησε πρώτος την έκφραση «αειφόρος» ωστόσο η λέξη χρησιμοποιήθηκε με πολύ διαφορετικό τρόπο και με διαφορετική σημασία τότε από ότι τώρα (Καλδής , Μητούλα , Αστάρα , 2008). Ωστόσο, στην έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Our Common Future) διατυπώθηκε η εννοιολογική προσέγγιση της αειφόρου ανάπτυξης, η οποία ήταν πολύ διαφορετική από τις προηγούμενες προσεγγίσεις. Η έκθεση για την βιώσιμη ανάπτυξη όριζε ότι << *βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη, η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να υποθηκεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών, να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες* >> . Για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης σημαντική είναι η ισορροπία μεταξύ των τριών παραμέτρων: αποτελεσματικότητα της οικονομίας, κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη αλλά και η προστασία του περιβάλλοντος. Ωστόσο, προαπαιτούμενο για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης είναι οι συνεργασίες και δράσεις σε όλους τους τομείς και τα επίπεδα. Η έκθεση αυτή επίσης, επισημαίνει ότι για να υπάρξει μια υγιής οικονομία προαπαιτούμενη είναι να υπάρχει και ένα υγιές περιβάλλον. (Καλδής , Μητούλα , Αστάρα , 2008).

3.2. Αειφόρος τουριστική ανάπτυξη

3.2.α. Ιστορική αναδρομή

Η έννοια της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, προέκυψε μέσα από την αναγνώριση της οικονομικής σημασίας του τουρισμού αλλά και των δυνητικών επιπτώσεων του, καθώς ο τουρισμός άρχισε να καταστρέφει τα προϊόντα που ο ίδιος ήθελε να προωθήσει. Έτσι, ο αειφόρος τουρισμός προωθήθηκε προκειμένου να δώσει λύση σε αυτά τα ζητήματα (Berno & Bricker, 2001).

Η δημιουργία της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment Development) το 1983, και η δημοσίευση από την ίδια το 1987 της έκθεσης Brundtland << Για το Κοινό μας Μέλλον >> ήταν ένα σημαντικό βήμα μέσα από το οποίο επισημάνθηκε ότι για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων είναι η επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και οι συνεργασίες όλων κυβερνήσεων και οργανισμών στα θέματα περιβάλλοντος και ανάπτυξης (Αποστολόπουλος, Σδράλη, 2009). Με την Διεθνή Διάσκεψη στο Ρίο ντε Τζανέιρο οι πιέσεις προς την τουριστική βιομηχανία αυξήθηκαν, προκειμένου να υιοθετήσει ένα διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης του τουρισμού, συνυπολογίζοντας εκτός από τον οικονομικό τομέα και τον τομέα του περιβάλλοντος σε κάθε απόφαση της, πιέζοντας τους όλους ταυτόχρονα να εργαστούν προς την κατεύθυνση μιας αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Το θέμα της αειφορίας στον τουρισμό αποτελεί προτεραιότητα στο ευρωπαϊκό χώρο και οι διάφορες ανησυχίες για το θέμα αυτό έχουν αποτελέσει διεθνές θέμα συζήτησης σε οικονομικό, πολιτισμικό αλλά και κοινωνικό επίπεδο. Αυτό διαφαίνεται και μέσα από το "Πέμπτο πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον" (Fifth Action Program on the Environment), με γενικό τίτλο "Towards sustainability", που πραγματοποιήθηκε το 1993 από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την ανεπίσημη συνάντηση των υπουργών περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που διετελέστηκε στην Σαντορίνη το 1993 με θέμα " Τουρισμός και Περιβάλλον", αλλά και τη <<πράσινη βίβλο>> που ενθαρρύνει σημαντικά τον τομέα της αειφόρου ανάπτυξης (Commission of the European Community, 1997), (Pigram, Wahab, 1997; Κιλιπίρης, 2009).

3.2. β Η έννοια του αειφόρου τουρισμού:

Οι Berno & Bricker (2001) υποστηρίζουν ότι για την έννοια του αειφόρου τουρισμού δεν μπορεί να δοθεί ένας σαφής ορισμός καθώς δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός. Όπως αναφέρει υπάρχουν, ερμηνείες οικοκεντρικές, ανθρωποκεντρικές, από οικονομική οπτική κτλ. και κατά την άποψη του πολλοί θεωρητικοί αμφισβήτησαν κατά πόσο οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στον τομέα του τουρισμού. Σύμφωνα όμως, με τους Juganaru, I. D. Juganaru, M., & Anghel, A. N. D. R. E. E. A. (2008), υπάρχει ένας ορισμός για την αειφόρο ανάπτυξη που έχει υιοθετηθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αυτός αναφέρει ότι ο αειφόρος

τουρισμός είναι "οποιαδήποτε μορφή ανάπτυξης, βελτίωσης ή τουριστικής δραστηριότητας που σέβεται το περιβάλλον, διατηρεί μακροπρόθεσμα τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους και είναι κοινωνικά και οικονομικά ανθεκτική και δίκαιη"

Οι Berno & Bricker (2001) υποστηρίζουν ότι ο αειφόρος τουρισμός έχει κατηγορηθεί ότι είναι μια έννοια η οποία δεν μπορεί να δώσει απαντήσεις σε καίριες ερωτήσεις. Αναφέρουν ότι υπάρχουν δύο σχολές σκέψης σχετικά με τον αειφόρο τουρισμό. Η πρώτη αναφέρει ότι υπάρχουν διάφοροι προβληματισμοί κατά πόσο μπορεί να προωθηθεί η βιώσιμη ανάπτυξη στον τομέα του τουρισμού και η άλλη ανησυχεί ότι το αειφόρο μοντέλο του τουρισμού, προϋποθέτει την καταδίκη του τουρισμού. Η τελευταία σχολή μάλιστα επισημαίνει ότι η αειφόρος ανάπτυξη δεν υφίσταται αλλά είναι ένας μύθος και είναι αδύνατη η προώθηση και ανάπτυξη του τουρισμού, ενόσω αυτός πρέπει να διατηρεί και να προστατεύει το περιβάλλον. Αρνητική στάση στο κατά πόσο ο τουρισμός μπορεί να καταστεί βιώσιμος έχουν και οι Pigram & Wahab (1997), καθώς υποστηρίζουν ότι η προώθηση του αειφόρου τουρισμού είναι ένα τέχνασμα της τουριστικής βιομηχανίας. Επισημαίνουν επίσης, το γεγονός ότι παρόλο που πολλοί μπορεί να πιστεύουν ότι η τουριστική βιομηχανία κάνει τα πάντα για την διατήρηση της μακροβιότητας των πηγών της από τις οποίες εξαρτάται, αυτή δεν κάνει σχεδόν τίποτα για την διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Σύμφωνα με τους Pigram & Wahab (1997), για να υπάρχει αειφόρος τουριστική ανάπτυξη, σημαίνει ότι η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να τίθεται σε πρωταρχική θέση, ενθαρρύνοντας έτσι το πρότυπο αυτού του " νέου είδους τουρισμού " , αλλά και οι υπηρεσίες που θα παρέχονται να μην έχουν καμιά σχέση με το προηγούμενο μοντέλο του μαζικού τουρισμού. Επιπρόσθετα, επισημαίνουν ότι δεν μπορεί να επιτευχθεί αειφόρος τουριστική ανάπτυξη, χωρίς την ανάμειξη και την υποστήριξη της από την κοινότητα την οποία θα επηρεάσει. Είναι σημαντική η αρμονία της κοινότητας και του σχεδιασμού των διαδικασιών της τουριστικής ανάπτυξης. Την ίδια άποψη για την συμμετοχή της κοινότητας για την επίτευξη του αειφόρου τουρισμού έχει και ο Lee (2013) . Αναφέρει ότι, η συμμετοχή της κοινότητας είναι κρίσιμος παράγοντας για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη, όπως σημαντικά είναι και τα οφέλη που θα αποκομίσουν οι κάτοικοι της περιοχής από τις τουριστικές δραστηριότητες, και αυτά είναι γεγονότα που θα επηρεάσουν την σχέση μεταξύ της συμμετοχής, της προσήλωσης και της υποστήριξης από τη κοινότητα της αειφόρου ανάπτυξης. Στην ελληνική βιβλιογραφία ο Κιλιπέρης (2009) έχει παρόμοια άποψη για τον αειφόρο τουρισμό με τους Pigram & Wahab (1997), καθώς και ο ίδιος υποστηρίζει στην εννοιολογική του προσέγγιση ότι βασικό μέλημα του αειφόρου τουρισμού είναι η προστασία του περιβάλλοντος. Ο Καλιπέρης (2009) όμως, δεν αναφέρει ότι οι δραστηριότητες του αειφόρου τουρισμού δεν πρέπει να έχουν καμιά σχέση με αυτές του μαζικού όπως οι Pigram & Wahab (1997) και υποστηρίζει ότι βασική προτεραιότητα ενός αειφόρου μοντέλου τουρισμού είναι η ικανοποίηση

των επιθυμιών και προσδοκιών τόσο των τουριστών αλλά και της τουριστικής βιομηχανίας. Όμως, κι ο ίδιος συμμερίζεται τα οφέλη του αειφόρου τουρισμού προς τη καλυτέρευση της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας. Ο Hunter (1997) υποστηρίζει ότι ενώ παλαιότερα σε διάφορες προσεγγίσεις ο αειφόρος τουρισμός ήταν τοποθετημένος στο γενικό πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης, κάποιες προσεγγίσεις για τον αειφόρο τουρισμό, τον εμφανίζουν απομονωμένο από τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Επίσης, θεωρεί άλλες ερμηνείες που έχουν ειπωθεί ξεπερασμένες, με κύριο επίκεντρο τους μόνο τον τουριστικό τομέα.

Όσο δύσκολη και αν είναι η ερμηνεία του αειφόρου τουρισμού αυτός έχει συνεισφέρει αρκετά στην διατήρηση του τουρισμού στο σύνολο του και προωθεί πιο συνειδητές μορφές τουρισμού, διατηρώντας τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα κάθε περιοχής, πάνω στα οποία στηρίζεται η τουριστική βιομηχανία. Άλλωστε, αναπόφευκτα, αν κάποια μορφή τουρισμού μπορεί να καταστεί βιώσιμη αυτό θα φανεί μακροπρόθεσμα κατά πόσο θα έχει προδικάσει τις μελλοντικές γενεές (Berno & Bricker, 2001).

Ο Καλιπίρης, (2009) αναφέρει ότι στον ελληνικό χώρο η προώθηση ενός τουριστικού μοντέλου το οποίο θα στηριζόταν πάνω στις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης συντελέστηκε με την ανάπτυξη του οικοτουρισμού ή αγροτουρισμού ή εναλλακτικού ή πράσινου τουρισμού. Ωστόσο, και ο ίδιος σε μια τελική του προσέγγιση για την εφαρμογή του αειφόρου τουρισμού από τις μεγάλες και μικρότερες επιχειρήσεις αναφέρει ότι κυρίως μεγάλες επιχειρήσεις λειτούργησαν στηριζόμενες σε βασικές αρχές του αειφόρου τουρισμού και ειδικότερα στη προστασία του περιβάλλοντος, ωστόσο μικρομεσαίες ή οικογενειακές ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις, δεν είναι σίγουρο αν ακολουθούν τις αρχές του αειφόρου τουρισμού, δείχνοντας σε αυτό το σημείο την διστακτικότητα του για το αν το τουριστικό μοντέλο μπορεί να καταστεί βιώσιμο, αν δεν ακολουθούνται οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης (Καλιπίρης, 2009).

4. Έννοια αγροτουρισμού και γενικά στοιχεία αγροτουρισμού

4.1. Εισαγωγή

Ο αγροτουρισμός είναι το είδος τουρισμού που χρησιμοποιεί την αγροτική καλλιέργεια σαν αξιοθέατο και διαφέρει από τον οικοτουρισμό καθώς δεν επικεντρώνεται στο φυσικό τοπίο αλλά στο πολιτιστικό. Αυτή η μορφή τουρισμού μπορεί να οδηγήσει στην προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης (Kasper , 2005). Ο τουρισμός είναι ένας σημαντικός παράγοντας κέρδους για πολλές περιοχές και ειδικά ο εναλλακτικός τουρισμός όπως είναι ο αγροτουρισμός, ο οποίος αποτελεί σημαντικό κομμάτι της βιώσιμης ανάπτυξης πολλών περιοχών σε όλο το κόσμο. Δεν είναι τυχαίο, ότι βασικός στόχος της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου για την αγροτική ανάπτυξη για το 2007-2013 ήταν η προώθηση του αγροτικού τουρισμού. Παράλληλος στόχος λοιπόν, μαζί με την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων που στηρίζονται στην οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση των αγροτικών περιοχών, είναι και η προώθηση της τοπικής γεωργικής παραγωγής, καθώς και η εμπορία των παραδοσιακών προϊόντων, διατηρώντας ωστόσο τόσο τη φυσική όσο και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου (Georgiev, Bozkova, 2009). Ο αγροτουρισμός αποτελεί μια εναλλακτική όταν οι αγροτικές περιοχές έχουν μειωμένα κέρδη, οπότε χρειάζονται να στηριχθούν και σε κάποια άλλη οικονομική βάση. Για να είναι οι αγροτικές περιοχές βιώσιμες δεν πρέπει να στηρίζονται όμως, μόνο πάνω στο κομμάτι του γεωργικού τομέα. Η εναλλακτική λύση του αγροτουρισμού, μπορεί να φέρει στις αγροτικές επιχειρήσεις την χαμένη τους κερδοφορία, να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα αλλά και να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Ο αγροτουρισμός επομένως, μπορεί να αναβαθμίσει τόσο το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων αλλά παράλληλα να αναπτύξει και την περιοχή, οπότε αποτελεί ένα βασικό κίνητρο για τους κατοίκους των αγροτικών περιοχών. Ωστόσο, οι μικρές επιχειρήσεις που στηρίζονται στο κομμάτι του αγροτουρισμού είναι απαραίτητο να έχουν τη στήριξη τόσο των κοινοτικών αρχών αλλά και της τοπικής κοινότητας γενικότερα, για να επιτύχουν (Simkova, 2006 ; McGehee και Kyungmi, 2004). Επίσης, το αγροτικό προϊόν τουρισμού εκτός από την παροχή καταλυμάτων προκειμένου να είναι ανταγωνιστικό είναι ανάγκη να συνδυάζεται και με άλλες μορφές τουρισμού μαζικού και εναλλακτικού προκειμένου να προσελκύσει περισσότερους τουρίστες και να δημιουργήσει έτσι και πολλές θέσεις απασχόλησης για την τοπική κοινωνία (Trukhachev, 2015).

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα προσδιορίσουμε την έννοια του αγροτουρισμού και τις μορφές του, τους στόχους αλλά και τις προϋποθέσεις ανάπτυξης του, τις δραστηριότητες που συνδέονται με τον αγροτουρισμό, το ποια είναι τα κίνητρα για να ασχοληθεί κάποιος με τον αγροτουρισμό, τα μειονεκτήματα, τα πλεονεκτήματα αλλά θα αναλύσουμε και το προφίλ του αγροτουρίστα.

4.2. Η έννοια του αγροτουρισμού

Υπάρχουν ποικίλοι ορισμοί για την έννοια του αγροτουρισμού. Πολλοί ερευνητές αλλά και οργανισμοί χρησιμοποίησαν ορισμούς οι οποίοι λάμβαναν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δικών τους περιοχών, στις οποίες αναπτύχθηκε αυτό το είδος τουρισμού. Έτσι, παγκοσμίως υπάρχουν πολλοί ορισμοί οι οποίοι προσπαθούν να περιγράψουν το τι είναι ο αγροτουρισμός. Ο αγροτουρισμός έχει πολύπλευρο χαρακτήρα και μπορεί να συμπεριλαμβάνονται σε αυτόν, μορφές τουρισμού που έχουν να κάνουν με τη γεωργία, τα αγροκτήματα, τη φύση κτλ (Soam , n.d.) .

Σύμφωνα με τους Rogerson C. & Rogerson J., (2014), ένας κλασικός ορισμός του αγροτουρισμού είναι ο εξής: ο αγροτουρισμός είναι ένα υποσύνολο του τουρισμού της υπαίθρου που περιλαμβάνει ψυχαγωγικές δραστηριότητες και εμπειρίες που αφορούν επισκέψεις σε αγροτικά περιβάλλοντα και τοποθεσίες, με σκοπό την ενεργή συμμετοχή και την αποκόμιση νέων εμπειριών των τουριστών μέσα από αυτές τις δραστηριότητες, την παρακολούθηση εκδηλώσεων και αξιοθέατων, τα οποία δεν είναι διαθέσιμα στα αστικά κέντρα. Ο Faganel (2011) από την άλλη υποστηρίζει στον ορισμό του ότι ο αγροτουρισμός θεωρείται ένα είδος αγροτικού τουρισμού που σχετίζεται με τη γεωργία. Συμφωνεί με τους Rogerson, C. & Rogerson J., (2014), ο αγροτουρισμός αποσκοπεί στην αποκόμιση νέων εμπειριών από τους τουρίστες και την γνωριμία του αγροτικού τρόπου ζωής μέσα από το πολιτιστικό τοπίο, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των ανθρώπων, καθώς και τα πολιτιστικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Σε αυτό που διαφοροποιείται ο ορισμός του, από τους Rogerson C., & Rogerson J., (2014), είναι ότι αυτός αναφέρει το σεβασμό αυτής της μορφής τουρισμού προς το περιβάλλον και την παράδοση, γεγονός που εκλείπει από τον δικό τους κλασικό ορισμό. Επίσης, ο ίδιος αναφέρει ότι ο αγροτουρισμός κινητοποιεί τις παραγωγικές, πολιτιστικές και αναπτυξιακές δυνάμεις μιας περιοχής, συμβάλλοντας στη βιώσιμη περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της. Οι Αποστολόπουλος και Σδράλη (2009), συμφωνούν ότι ο αγροτουρισμός διαφοροποιείται από την έννοια του τουρισμού της υπαίθρου όπως και οι Rogerson C., & Rogerson J., (2014) και Faganel (2011). Υποστηρίζουν ότι ο τουρισμός της υπαίθρου είναι ευρύτερη έννοια και περιλαμβάνει κάθε μορφή τουρισμού που πραγματοποιείται στην ύπαιθρο, όπως τον αγροτουρισμό αλλά και άλλες μορφές τουρισμού παλαιότερες αλλά και σύγχρονες. Ο ορισμός των Βαφειάδη, Κοντογεώργου, Παπακωνσταντινίδη, (1992) για τον αγροτουρισμό σε αντίθεση με τις άλλες εννοιολογικές προσεγγίσεις ορίζει τον αγροτουρισμό ως μια τουριστική δραστηριότητα η οποία αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους απασχολούμενους κύρια στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής

αγαθών και υπηρεσιών. Όπως και ο Faganel (2011) αναφέρει τα οικονομικά οφέλη αυτού του είδους τουρισμού καθώς όπως αναφέρει έχει ως σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας, τόσο από την εκμετάλλευση των τουριστικών καταλυμάτων όσο και από την τροφοδοσία των τουριστικών μονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής των γεωργικών συνεταιρισμών. Στο δικό τους ορισμό, οι Βαφειάδης, Κοντογεώργος, Παπακωνσταντινίδης (1992), δεν αναφέρονται στην αποκόμιση νέων εμπειριών από τους τουρίστες αλλά και την γνωριμία του αγροτικού τρόπου ζωής, ή εκλείπει και σε αυτό τον ορισμό ο σεβασμός που είναι απαραίτητος να υπάρχει προς την παράδοση αλλά και το περιβάλλον του κάθε τόπου, όπως ανέφεραν στην δική τους εννοιολογική προσέγγιση οι Rogerson & Rogerson (2014).

4.2.α Μορφές αγροτουρισμού:

Ο αγροτουρισμός χωρίζεται σε 2 βασικές μορφές σύμφωνα με τους Βαφειάδη, Κοντογεώργο, Παπακωνσταντινίδη, 1992:

- 1.) Η μορφή του τουρισμού σε αγρόκτημα που προϋποθέτει την υποδοχή και φιλοξενία των τουριστών σε αυτό, όπου οι τουρίστες που φιλοξενούνται σε αυτό ασχολούνται ενεργά με την ζωή των αγροτών αλλά και γενικότερα με όλες τις αγροτικές δραστηριότητες. Είναι γνωστή με τον επικρατέστερο όρο "Farm House Holidays" και υφίσταται σε χώρες με μεγάλη γεωργική εκμετάλλευση, όπως Αυστρία, Γερμανία κτλ.
- 2.) Άλλη μορφή είναι γνωστή ως "Bed and Breakfast" και αναφέρεται στην φιλοξενία τουριστών σε τουριστικά καταλύματα και ενοικιαζόμενα δωμάτια που βρίσκονται σε μικρούς συνοικισμούς μακριά από τις πόλεις. Σε αντίθεση με την πρώτη μορφή, αυτή υφίσταται σε χώρες με μικρή γεωργική εκμετάλλευση όπως η Βρετανία, η Ιρλανδία, η Γαλλία, η Ιταλία.

Στην ελληνική περίπτωση αν και όχι με αυστηρότητα υφίσταται η μορφή "Bed and Breakfast"

4.2.β Χαρακτηριστικά γνώρισμα και στόχοι αγροτουρισμού

Ο αγροτουρισμός στοχεύει ταυτόχρονα σε δύο βασικούς στόχους:

Πρώτος βασικός στόχος του είναι, ο τουρίστας να μπορεί να χαλαρώσει και να ηρεμήσει μέσα στο φυσικό τοπίο, απομακρυσμένος από το πρότυπο του μαζικού τουρισμού, σε ένα κλίμα αρκετό φιλικό προς αυτόν λόγω του φυσικού τοπίου αλλά και τον φιλικών προς αυτόν ανθρώπων. Επίσης, ένας άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα του αγροτουρισμού είναι η ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος του επαγγελματία, ο οποίος έχει την δυνατότητα να εκμεταλλευτεί τα καταλύματα του, παρέχοντας τα στους τουρίστες παράλληλα τα αγροτικά προϊόντα και προϊόντα λαϊκής τέχνης της περιοχής. Επίσης, χαρακτηριστικό γνώρισμα αποτελεί η ανάπτυξη της αγροτουριστικής δραστηριότητας σε μικρές μονάδες οι οποίες έχουν μορφή οικογενειακή ή

συνεταιριστική. Η κάθε αγροτουριστική επιχείρηση είναι ανάγκη να έχει μικρό μέγεθος προκειμένου να καταστεί βιώσιμη. Οι μικρές σε μέγεθος αγροτουριστικές μονάδες είναι αυτές που συμβάλλουν καθοριστικά προς το οικονομικό όφελος της τοπικής κοινωνίας σε αντίθεση με τις μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες. Επιπρόσθετα, το αγροτουριστικό κατάλυμα είναι ανάγκη να συνδέεται με την τοπική παραγωγή της κάθε περιοχής, προκειμένου να υπάρξει επιτυχία κατά την εφαρμογή του. Ακόμη, ο αγροτουρισμός στοχεύει στην επίτευξη συνεργασιών μεταξύ του πρωτογενούς τομέα, δευτερογενούς, τριτογενούς τομέα ή τομέα παροχής υπηρεσιών, αλλά και στην μείωση των δυσμενών περιβαλλοντικών και οικολογικών επιπτώσεων. Επίσης, σημαντική είναι η κατασκευή αναπτυξιακών έργων υποδομής και αναδομής τα οποία είχαν επιβραδυνθεί για μεγάλα χρονικά διαστήματα, συμβάλλοντας στην περιφερειακή ανάπτυξη. Έπειτα, τα προγράμματα αγροτουριστικής ανάπτυξης μπορεί να οδηγήσουν προς την περιφερειακή ανάπτυξη, συμβάλλοντας στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, συνεισφέροντας στην ανάπτυξη τόσο της τοπικής κοινωνίας όσο και της εθνικής γενικότερα. Επιπρόσθετα, οι περιοχές που ασχολούνται με τον τουριστικό τομέα έχουν την δυνατότητα να ανελιχθούν οικονομικά, αλλά και να ενισχύσουν την ενασχόληση και να αυξήσουν τα εισοδήματα των κατοίκων αυτών των περιοχών. Έπειτα είναι χαρακτηριστικό ότι τα άτομα που ασχολούνται με τις αγροτουριστικές δραστηριότητες δεν αποτελούν μια νέα τάξη επαγγελματιών στον αγροτικό χώρο. Κύρια ενασχόληση των αγροτών συνεχίζει να αποτελεί η γεωργία και συμπληρωματική η αγροτουριστική δραστηριότητα. Η αγροτουριστική δραστηριότητα δίνει την δυνατότητα στους αγρότες να ενισχύσουν και να συμπληρώσουν το αγροτικό τους εισόδημα κυρίως σε περιόδους ύφεσης. Επομένως, θα μπορούσε να τονιστεί ότι η αγροτουριστική δραστηριότητα δεν είναι ανεξάρτητη αλλά συμπληρωματική δραστηριότητα και κύριοι πρωταγωνιστές της είναι τα μέλη της αγροτικής οικογένειας, του αγροτικού νοικοκυριού, και στόχο έχει τα μέλη της αγροτικής κοινότητας να θελήσουν να ασχοληθούν με τον αγροτικό τομέα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η <<λανθάνουσα ανεργία>>. Τα άτομα μέσα από τις αγροτουριστικές ασχολίες έρχονται σε ουσιαστική επαφή, γνωριμία με την φύση αλλά και την πολιτιστική κληρονομιά της κάθε περιοχής, αλλά και σε επαφή με προϊόντα τα οποία προέρχονται από την χειροτεχνία και βιοτεχνία. Επιπρόσθετα, σημαντική είναι η ψυχολογική ευχαρίστηση του τουρίστα που απομακρύνεται από τις συνέπειες του τουρισμού των κορεσμένων και ανεπτυγμένων τουριστικά περιοχών, αποκομίζει νέες εμπειρίες και γνωρίζει έναν διαφορετικό τρόπο ζωής τον αγροτικό, που αγνοούσε μέχρι τότε. (Δροσοπούλου, 1989; Βαφειάδης, Κοντογεώργος, Παπακωνσταντινίδης, 1992).

4.2.γ. Κίνητρα ενασχόλησης με τον αγροτουρισμό

Η μείωση των εισοδημάτων των αγροτών τους οδηγεί στην εύρεση νέων διεξόδων πέρα από την αγροτική παραγωγή, οι οποίες θα τους βοηθήσουν να ενισχύσουν τα εισοδήματά τους. Έτσι, πολλές μικρές αγροτικές επιχειρήσεις τείνουν να οδηγούνται προς την λύση του αγροτουρισμού. Τα κίνητρα για να ασχοληθεί κάποιος με τον αγροτουρισμό σύμφωνα με τους Schilling, Attavanich & Jin (2014) , είναι:

Αρχικά, η ενίσχυση του εισοδήματος των αγροτών, καθώς οι αγροτουριστικές δραστηριότητες θα αποτελέσουν για αυτούς ένα συμπληρωματικό εισόδημα . Επίσης, θα υπάρχει η δυνατότητα να εμπλακεί όλη η οικογένεια στην αγροτουριστική δραστηριότητα και έτσι θα επέλθει και μια ουσιαστική ένωση όλων των ατόμων της οικογένειας. Οι ντόπιοι νεαρής ηλικίας δεν θα αναζητούν νέες ευκαιρίες απασχόλησης, θα μένουν στον τόπο καταγωγής τους και θα τον ενισχύουν. Επιπρόσθετα, υπάρχουν και φορολογικά κίνητρα για όσους ασχολούνται με δραστηριότητες που αφορούν τον αγροτουρισμό. Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες θα δημιουργηθούν νέες θέσεις απασχόλησης και έτσι θα ενισχυθεί κι άλλο ο τουριστικός τομέας. Επίσης, θα εκμεταλλεύονται οι αγρότες όλους τους αγροτικούς τους πόρους στο έπακρο και έτσι τίποτα δεν θα πάει χαμένο. Θα υπάρχει μετριασμός στις διακυμάνσεις των εισοδημάτων. Η ηθική ικανοποίηση από την εκμάθηση των τουριστών των αγροτικών δραστηριοτήτων αλλά και του αγροτικού τρόπου ζωής. Οι ντόπιοι θα έχουν την δυνατότητα να γνωρίζουν άλλες κουλτούρες και νοοτροπίες και να αλληλεπιδράσουν με άτομα που δεν ανήκουν μόνο στην τοπική κοινότητα. Ένα άλλο κίνητρο για να ασχοληθεί κάποιος με τον αγροτουρισμό είναι η επίγνωση άλλων παρόμοιων παραδειγμάτων επιτυχίας πάνω στον ίδιο τομέα.

Ωστόσο, παρά τα θετικά, αυτός που θα θελήσει να ασχοληθεί με το αγροτουριστικό μοντέλο θα πρέπει να έχει επίγνωση ότι η ενασχόληση με τον αγροτουρισμό μπορεί να επιφέρει και έξοδα στους αγρότες καθώς για την ενασχόληση τους σε αυτό το τομέα χρειάζονται επενδύσεις, τροποποιήσεις στις υποδομές και τις διοικητικές θέσεις, αλλά και επέκταση του αγροτικού προσωπικού. Πριν το ξεκίνημα μιας αγροτουριστικής δράσης οι αγρότες πρέπει να είναι πλήρως ενημερωμένοι για τα οφέλη αλλά και τις ζημιές του αγροτουριστικού προϊόντος.

4.3 Προϋποθέσεις περιοχών για την επίτευξη της αγροτουριστικής ανάπτυξης

Προκειμένου να μπορεί να επιτευχθεί σε μια περιοχή αγροτουριστική ανάπτυξη πρέπει αυτή η περιοχή να καλύπτει τις παρακάτω προϋποθέσεις. Αρχικά, η περιοχή είναι απαραίτητο να είναι εύκολα προσβάσιμη. Είναι σημαντικό οι περιοχές στις οποίες θα συντελεστεί μια αγροτουριστική δραστηριότητα να είναι εύκολα προσβάσιμες, και να είναι κοντά σε συγκοινωνιακούς κόμβους αλλά και μεγάλα πληθυσμιακά κέντρα. Επίσης, η περιοχή θα πρέπει να έχει και τις προαπαιτούμενες υποδομές για τους τουρίστες. Ακόμη, τα αγροτουριστικά

προϊόντα που παράγονται από αυτή την περιοχή να είναι αρεστά στους τουρίστες προκειμένου αυτοί να προβούν στην αγορά τους. Έπειτα, η περιοχή είναι ανάγκη να έχει αναγνωρισιμότητα, είτε από διαφημίσεις, φίλους, αλλά και άτομα που την έχουν επισκεφτεί παλαιότερα. Είναι καίριας σημασίας, η περιοχή να μπορεί να εγγυηθεί για θέματα ασφάλειας αλλά και υγείας και να μπορεί να ξεπεράσει θέματα έκτακτης ανάγκης. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί και η θέση της, η περιοχή είναι ανάγκη να βρίσκεται σε όχι μακρινές αποστάσεις, καθώς οι τουρίστες επιθυμούν ταξίδια ξεκούραστα αλλά και κοντινά (Σφακιανιάκης, 2000). Επιπρόσθετα, όπως, αναφέρουν οι Soare, Zugravu, & Costachie (2011), ο αγροτουρισμός βασίζεται σε μια συνολική εικόνα η οποία διαμορφώνεται από την ιστορία, τη γεωγραφία, το φυσικό περιβάλλον και την τοπική κουλτούρα. Η τουριστική εικόνα κάθε περιοχής μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα, προκειμένου να ανακαλυφθούν νέοι προορισμοί. Για την ανάπτυξη λοιπόν αγροτουριστικών δραστηριοτήτων σε μια περιοχή, απαιτούνται οι αξίες της αυθεντικότητας, της πολιτισμικής ταυτότητας αλλά και της εντοπιότητας. Τα στοιχεία της συλλογικής εικόνας που βασίζεται ο αγροτουρισμός περιέχουν η αγάπη για το αγροτικό περιβάλλον, η ποιότητα, η αυθεντικότητα, οι πολιτισμικές αλλαγές σε μεταμοντέρνες κοινωνίες, αλλαγές στην αγορά του τουρισμού αλλά και στην τουριστική εμπειρία (Soare, Zugravu, & Costachie, 2011).

4.4 Δραστηριότητες και είδη εναλλακτικού τουρισμού που συνδέονται με τον αγροτουρισμό

Ο αγροτουρισμός μπορεί να αναπτυχθεί σε συνδυασμό και με άλλες μορφές τουρισμού μαζικού ή και εναλλακτικού προκειμένου να προσελκύσει περισσότερες τουρίστες και να δημιουργήσει έτσι και πολλές θέσεις απασχόλησης για την τοπική κοινωνία (Trukhachev, 2015). Μερικές από τις δραστηριότητες που θα μπορούσε να συνδυαστούν στο αγροτουριστικό προϊόν είναι οι εξής:

- παρατήρηση χλωρίδας, και πανίδας, σε υδροβιότοπους, περάσματα πουλιών, οικοσυστήματα με μοναδική πανίδα κτλ.
- περιπατητικός τουρισμός, περίπατοι σε περιπατητικά μονοπάτια της υπαίθρου
- τουρισμός αθλημάτων υπαίθρου , ποδηλασία , ιππασία, κινήγι, κατάβαση ποταμών, αιωροπτερισμός κτλ
- περιηγήσεις και εκδρομές στην ύπαιθρο
- τουρισμός περιπέτειας, περιηγήσεις σε δύσκολα και δυσπρόσιτα μέρη, διαβάσεις σε φαράγγια, δάση και τουρισμός άγριας ζωής.

- μορφές πολιτιστικού τουρισμού, θρησκευτικού, τουρισμού υγείας, εκπαιδευτικού, μορφωτικού, τουρισμού χαλάρωσης, εφόσον οι δραστηριότητες αυτών των μορφών τουρισμού αναπτύσσονται στην ύπαιθρο.
- οικολογικός τουρισμός ή οικοτουρισμός
- Επιπλέον ο ορεινός τουρισμός (ορειβασία, αναρριχήσεις), αλλά και ο χιονοδρομικός (χιονοδρομίες και χειμερινά αθλήματα), θα μπορούσαν να συνδεθούν με τον αγροτουρισμό (Σφακιανιάκης, 2000).

4.5. Οι θετικές επιδράσεις της ανάπτυξης του αγροτουρισμού

Σύμφωνα με τον Trukhachev (2015), οι σημαντικότερες κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της βιώσιμης αγροτικής ανάπτυξης είναι ότι μέσα από τις αγροτουριστικές δραστηριότητες δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, αλλά και εναλλακτικές πηγές εισοδήματος για τους αγροτικούς πληθυσμούς. Επίσης, διατηρείται οικονομικά ενεργός πληθυσμός καθώς υπάρχουν λιγότερες εκροές μετανάστευσης αλλά και οι νέοι λόγω των αυξημένων ευκαιριών φεύγουν από τις πόλεις και επιστρέφουν στην ύπαιθρο. Επιπρόσθετα, δημιουργείται μια τοπική αγορά, με γεωργικά και βιολογικά προϊόντα, ιδιαίτερα τοπικά προϊόντα και προϊόντα λαϊκής τέχνης. Μέσα από τις αγροτουριστικές δραστηριότητες παρατηρείται η διατήρηση της φυσικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής κληρονομιάς των αγροτικών περιοχών, αλλά και η παύση συρρίκνωσης και υποβάθμισης της περιοχής. Ακόμη, μειώνονται οι επιπτώσεις στο περιβάλλον, καθώς προωθείται μια πιο ήπια γεωργία, προκειμένου οι αγρότες να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των αγροτουριστών για ένα αυθεντικό αγροτικό προϊόν (Trukhachev, 2015 ; Sonnino (2004: 286) στο Chantell van Niekerk, 2013). Έπειτα, σύμφωνα με τον Σφακιανιάκη (2000) οι περιοχές με αγροτουριστική δραστηριότητα έχουν την δυνατότητα να αυξήσουν τις επικοινωνιακές επαφές με τον έξω κόσμο πέρα από τις επαφές με την τοπική κοινότητα, καθώς συντελούνται επαφές με τουρίστες που έχουν διαφορετικές απόψεις από αυτούς. Η ενασχόληση με τον αγροτουρισμό επιφέρει επίσης και οικονομικά οφέλη εκτός στις επιχειρήσεις που ασχολούνται με το κομμάτι του αγροτουρισμού και σε λοιπές επιβοηθητικές επιχειρήσεις.

4.6. Μειονεκτήματα και αρνητικές συνέπειες αγροτουρισμού:

Ο αγροτουρισμός εκτός από τα οφέλη του σε μια περιοχή μπορεί να έχει και δυσμενείς επιπτώσεις αλλά και μειονεκτήματα αν η ανάπτυξη του παύσει να είναι αειφορική και υπερβαίνει τα όρια της φέρουσας ικανότητας μιας περιοχής. Σύμφωνα με την Chantell van Niekerk (2013) , η επιτυχία του αγροτουρισμού σε πολλές αγροτικές περιοχές εξαρτάται από τα φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής αλλά και τη πολιτιστική της κληρονομιά. Οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις δεν μπορούν να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη μια

τοπικής κοινωνίας αν η περιοχή δεν πληροί τα κριτήρια, του φυσικού κάλλους αλλά και της πολιτισμικής κληρονομιάς. Επίσης, σύμφωνα με τον Bernardo et. al (2004:2) στο Chantell van Niekerk (2013), πολλοί αγρότες αλλά και οι υπάλληλοι τους δεν έχουν την ικανότητα να επιτύχουν στις αγροτουριστικές δραστηριότητες και αυτό μπορεί να τους απογοητεύσει γενικότερα. Έπειτα, οι αγρότες μπορούν να σπαταλήσουν περισσότερους πόρους από ό,τι χρειάζεται για την αγροτουριστική δραστηριότητα και αυτό να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην επιχείρησή τους. Καθώς, ο αγροτουρισμός αποτελεί δευτερεύουσα δραστηριότητα που ως στόχο έχει την συμπλήρωση των εισοδημάτων των αγροτών και όχι να αποτελέσει την μοναδική πηγή εσόδων τους. Αυτό παρερμηνεύεται από πολλούς αγρότες, οι οποίοι αφήνουν πίσω την αγροτική τους δραστηριότητα στο βωμό του βραχυπρόθεσμου κέρδους, από την αγροτουριστική δραστηριότητα, αλλοιώνοντας με αυτό τον τρόπο τόσο τον αγροτικό χώρο όσο και οδηγώντας και στην αλλοτρίωση του αγροτικού πληθυσμού. Ακόμη, υπάρχει νομικός κίνδυνος από την είσοδο αγροτουριστών στον αγροτικό χώρο κάποιου αγρότη, ο οποίος δεν θα έχει πάρει την απαιτούμενη έγκριση. Επιπρόσθετα, η μη δομημένη και υπερβολική ανάπτυξη του αγροτουρισμού μπορεί να μολύνει, να καταστρέψει και να υποβαθμίσει το φυσικό περιβάλλον μέσω στο οποίο αναπτύσσεται. Αν συμβεί κάτι τέτοιο το συγκεκριμένο φυσικό περιβάλλον δεν θα είναι πλέον σε θέση να παράγει αγροτουριστικά προϊόντα, συμβάλλοντας στην οριστική αποχώρηση των τουριστών από αυτό. Έπειτα, συνήθως παρατηρείται μια σύγκρουση, του ντόπιου πληθυσμού με τους πολιτισμούς των αγροτουριστών. Ο ντόπιος πληθυσμός πολλές φορές έλκεται από το διαφορετικό, και επηρεάζεται, ενσωματώνοντας στην τοπική κουλτούρα τα αρνητικά κυρίως του πολιτισμού των αγροτουριστών. Μια άλλη δυσμενής συνέπεια είναι η εμπλοκή ξένων επιχειρηματιών με την αγροτουριστική δραστηριότητα και ο παραμερισμός των αγροτών. Όταν ένας αγροτουριστικός προορισμός εξελιχθεί σημαντικά, τότε ξένοι επαγγελματίες από τον χώρο του τουρισμού επενδύουν υψηλά κεφάλαια στον συγκεκριμένο προορισμό, προκειμένου να τον εκμεταλλευτούν στο έπακρο. Πολλές φορές, ο τρόπος διαχείρισης του προορισμού από αυτούς έχει ως απόρροια την στέρηση των πόρων του, έτσι ο προορισμός εγκαταλείπεται από αυτούς, καθώς αυτοί αναζητούν πλέον το νέο προορισμό που θα τον εκμεταλλευτούν στο έπακρο και από τον οποίο θα αποκομίσουν κέρδη. Η εγκατάλειψη του προορισμού συνεπάγεται και εγκατάλειψη των αγροτών οι οποίοι μένουν χωρίς απασχόληση και υποχρεώνονται να ασχοληθούν πάλι με ότι έχει απομείνει (Bernardo et al (2004:2) στο Chantell van Niekerk (2013); Σφακιανάκης, 2000).

4.7. Το προφίλ του αγροτουρίστα

Τα άτομα που κάνουν αγροτουρισμό είναι κυρίως νεαρής ηλικίας, ανύπαντρα ζευγάρια χωρίς παιδιά, που θέλουν να βιώσουν μια νέα εμπειρία. Επίσης μπορεί να είναι ακόμη και μαθητές που

επιθυμούν να κάνουν διακοπές στην φύση ώστε να χαλαρώσουν μέχρι να επιστρέψουν στις πανεπιστημιακές τους υποχρεώσεις. Είναι άτομα συνήθως με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και ανήκουν κυρίως στα μεσαία και υψηλά κοινωνικά στρώματα (Greif, Rauscher & Söntgerath, 2011). Επιπρόσθετα, τα άτομα που κάνουν αγροτουρισμό είναι άτομα που εναντιώνονται στα 4 S του μαζικού τουρισμού, είτε γιατί δεν τους αρέσει όλο το πακέτο του μαζικού τουρισμού είτε γιατί δεν επιθυμούν πια να ακολουθούν αυτό το πρότυπο τουρισμού, και προτιμούν πλέον τη φόρμουλα των 3 Φ (Φύση- Φιλία- Φιλοξενία). Επίσης, επιλέγουν να κάνουν αγροτουρισμό άτομα τα οποία σχετίζονται με τον αγροτικό χώρο με οποιοδήποτε τρόπο, μαζί τις περισσότερες φορές με τους συνοδούς τους και οι λόγοι που επιλέγουν να επισκεφθούν ένα αγροτικό χώρο είναι επαγγελματικοί, οικογενειακοί φιλικοί ή και ατομικοί. Η οικονομική ευχέρεια του αγροτουρίστα είναι πολύ καλύτερη από ότι του μέσου τουρίστα. Είναι άτομα ήσυχα που εναντιώνονται στα "μαζικοποιημένα προϊόντα", και είναι ευαισθητοποιημένα σε περιβαντολλογικά ζητήματα και είναι υποστηρικτές ενός πιο φυσικού τρόπου ζωής (Σφακιανιάκης, 2000). Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου οι αλλαγές που επέρχονται, φέρουν αλλαγές και στις συμπεριφορές των αγροτουριστών. Οι αγροτουρίστες μπορεί ακόμη να επιθυμούν το παραδοσιακό αγροτικό ρυθμό ζωής, αλλά από την άλλη επιζητούν και την άνεση μέσα από ευρύχωρα καταλύματα και εγκαταστάσεις με ψυχαγωγικό αλλά και αθλητικό περιεχόμενο. Οι προσδοκίες αυτές του αγροτουρίστα δεν είναι τόσο αθώες και μπορούν εκτός από το να ωφεληθούν να βλάψουν και τον αγροτικό χώρο (Αποστολόπουλος, Σδράλη, 2009).

4.7.α Βασικά κίνητρα αγροτουρίστα:

Ο τουρίστας έχει τη δυνατότητα να έρθει σε επαφή με τα ζώα και την φύση. Επίσης, αναζητά την αυθεντικότητα την οποία μπορεί να ανακαλύψει μέσα στα αγροτικά περιβάλλοντα. Επίσης, η διαμονή του συντελείται σε ένα ήσυχο και ξεκούραστο περιβάλλον, έτσι το άτομο μπορεί να μείνει μόνο του ή μαζί με το σύντροφο του, να ξεκουραστεί, να χαλαρώσει, να απομακρυνθεί από την αστικό τρόπο ζωής και να εισπνεύσει φρέσκο αέρα. Ο τουρίστας γνωρίζει καινούργια άτομα, αγρότες, σε μια νέα περιοχή με άτομα με πολύ διαφορετικές αντιλήψεις και διαφορετικό τρόπο ζωής μέσα στη φύση. Επιπρόσθετα, ο τουρίστας έχει την δυνατότητα να εξερευνήσει την νέα περιοχή, να γνωρίσει την πολιτιστική κληρονομιά της και έτσι να δημιουργήσει νέες εντυπώσεις και εμπειρίες. Είναι ακόμη, μια ευκαιρία ώστε να επιστρέψει στις παραδοσιακές του ρίζες. Τα αγροτικά περιβάλλοντα περιέχουν αρκετούς χώρους, οι οποίοι μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να ψυχαγωγηθούν μέσα σε ένα ασφαλές περιβάλλον. Οι διακοπές σε ένα αγροτικό περιβάλλον είναι μια ευκαιρία διασκέδασης και διακοπών για όλη την οικογένεια ανεξαρτήτου ηλικίας. Ο αγροτουρίστας έχει την δυνατότητα ενεργής ενασχόλησης και λήψης νέων εμπειριών μέσα από καθημερινές αγροτικές δραστηριότητες. Επιπρόσθετα, οι αγροτουρίστες μπορούν να

ασχοληθούν με δραστηριότητες και σπορ όπως πεζοπορία, canoeing κτλ., αλλά και να καταναλώσουν τοπικά προϊόντα αλλά και υγιεινά γεύματα, τα οποία πολλές φορές τα συγκρίνουν με τα προϊόντα που αγοράζουν από τα supermarket (Greif, Rauscher, & Söntgerath, 2011; Αποστολόπουλος, Σδράλη, 2009; Σφακιανιάκης, 2000).

5. Ο αγροτουρισμός σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο

5. 1. Εισαγωγή

Οι αγροτικές περιοχές έχουν υποστεί σημαντικές μεταβολές τόσο στο κοινωνικό όσο και στον οικονομικό τομέα γεγονός που κυρίως οφείλεται στην απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών επικοινωνίας, αλλά και την ενίσχυση της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης. Οι αγροτικές οικονομίες δεν στηρίζονται πλέον μόνο πάνω στο τομέα της γεωργίας, καθώς η συνεισφορά του στο εγχώριο ΑΕΠ αλλά και στην απασχόληση παρουσιάζει μια πτωτική τάση. Αυτό έχει συνδράμει ώστε πολλές αγροτικές περιοχές να στραφούν προς νέες μορφές εκμετάλλευσης του αγροτικού χώρου. Αναπροσδιορίζουν το ρόλο της υπαίθρου και στρέφονται προς την ανάπτυξη και την διατήρηση των φυσικών πόρων. Η ευρωπαϊκή πολιτική για την αγροτική ανάπτυξη στοχεύει στην προώθηση της απασχόλησης και στη βελτίωση των συνθηκών ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές. Η οικονομική μεταβολή των αγροτικών κοινωνιών μπορεί να υπάρξει μέσα από τις δραστηριότητες του αγροτουρισμού σε αυτές τις περιοχές (Giannakis, 2014). Πολλοί μελετητές, έχουν την πεποίθηση ότι ο διεθνής αγροτικός τουρισμός άρχισε από την Ευρώπη το 19 αιώνα. Ωστόσο, η γέννηση του αγροτικού τουρισμού συντελέστηκε το 1865 με την ίδρυση της Ιταλικής “ Εθνικής Ένωσης Γεωργίας και Τουρισμού” (WANG, Ling-en, et. al, 2013). Αν και παραδοσιακά συνδεδεμένος με την Ευρώπη, ο αγροτουρισμός έχει αρχίζει και εξαπλώνεται σε όλο τον κόσμο, στην Αμερική, την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία ακόμη και στην Κίνα με το γνωστό τύπο χαρούμενο σπίτι του αγρότη “nong jia le” (happy farm family) (Cărațuș, 2016). Ο αγροτουρισμός αποτελεί ένα αναπτυξιακό εργαλείο των αγροτικών περιοχών. Επιτυχημένα παραδείγματα αγροτουρισμού υπάρχουν σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιάσουμε μερικά παραδείγματα αγροτουρισμού σε ευρωπαϊκές χώρες και μερικά παραδείγματα αγροτουρισμού που έχουν υπάρξει σε διεθνές επίπεδο.

5.2. Ο αγροτουρισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο:

5.2.α Ηνωμένο Βασίλειο

Σύμφωνα με τον Irshad (2010), πολλά από τα αναπτυξιακά προγράμματα για την αγροτική ανάπτυξη και την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στο Ηνωμένο Βασίλειο, ήταν καθοδηγούμενα από πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο σημαντικότερος οργανισμός προώθησης του αγροτουρισμού στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι το γραφείο διακοπών σε αγρόκτημα (Farm Holiday Bureau (FHB)). Το γραφείο αυτό είναι υπεύθυνο για την διαφήμιση ενός δικτύου πάνω από 1000 αγροκτημάτων, τα οποία είναι τύπου “bed and breakfast” και “self catering” εγκαταστάσεων. Αυτά τα αγροκτήματα είναι διάσπαρτα σε όλο το Ηνωμένο Βασίλειο. Η λογική

αυτού του γραφείου είναι να παρέχει αγροκτήματα τα οποία είναι ποιοτικά αλλά και οικονομικά. Όσοι συμμετέχουν σε αυτό το γραφείο ελέγχονται τακτικά προκειμένου να τηρούν τα κριτήρια ένταξης. Το Υπουργείο Γεωργίας και Τροφίμων της Ιρλανδίας έχει αναπτύξει επικουρικά προγράμματα για τον αγροτουρισμό αλλά και την βιολογική γεωργία. Στοιχεία από το Υπουργείο Περιβάλλοντος Γεωργίας, και Αγροτικών Υποθέσεων, 2007 (DEFRA), δείχνουν ότι τα έσοδα από τον τουρισμό στις αγροτικές περιοχές της Αγγλίας αλλά και της Ουαλίας ήταν περισσότερα από τα έσοδα της γεωργικής παραγωγής. Η πλειοψηφία των τουριστών στην Ουαλία είναι από το Ηνωμένο Βασίλειο και κυρίως από την Αγγλία, ταξιδεύουν για ψυχαγωγικούς σκοπούς και κάνουν ημερήσιες εκδρομές ή και μεγαλύτερης διάρκειας ταξίδια. Η Ουαλία διαθέτει υψηλής ποιότητας φυσικό περιβάλλον και πολλές ελκυστικές παράκτιες και ορεινές περιοχές και ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί στα αξιοθέατα και να βιώσει τον αγροτικό τρόπο ζωής. Μια έρευνα που διεξήχθη για τους αγρότες που ασχολείται με αγροτουριστικές δραστηριότητες έδειξε ότι οι αγρότες στην Ουαλία, διαθέτουν τουριστικά καταλύματα (10%), ασχολούνται με ιππικές δραστηριότητες (7%), και με άλλες δραστηριότητες αναψυχής (4%). Παρόλα αυτά, τα τελευταία χρόνια παρά την αγροτική ανάπτυξη και την ανάπτυξη του αγροτουρισμού παρατηρείται μια πτωτική τάση του τουρισμού στην Ουαλία λόγω μη ενιαίας στρατηγικής, και λόγω του γεγονότος ότι οι συνεργασίες είναι περιορισμένες (Talbot, 2013).

5.2.β Ρουμανία:

Ο αγροτουρισμός στην Ρουμανία διαφέρει σημαντικά σε σχέση με τις άλλες δυτικές χώρες. Οι μικροί επιχειρηματίες αναγκάζονται να ασκούν τις αγροτουριστικές δραστηριότητες σε περισσότερο δυσχερείς συνθήκες, γεγονός που οφείλεται στη μεταφορά των τουριστών από την μια γη στην άλλη σε χώρους εκτός του χωριού όπου βρίσκονται τα σπίτια ή τα Agrohostel, οι οποίοι μπορεί να βρίσκονται ακόμη και σε μεγάλα υψόμετρα όπου οι επιχειρηματίες έχουν εκεί μάντρες με μη εξασφαλισμένη υγιεινή αλλά και άνεση για τους αγροτουρίστες. Παρα ταύτα, η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Ρουμανίας μέσω του αγροτουρισμού φαίνεται θετική λόγω και των προγραμμάτων υποστήριξης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, που θα συντελέσουν στην ανάπτυξη της. Σύμφωνα με τους SOARE, ZUGRAVU & Costachie (2011) για την περαιτέρω αγροτική ανάπτυξη της Ρουμανίας είναι πολύ σημαντικές οι αξίες της αυθεντικότητας, της πολιτιστικής ταυτότητας και της εντοπιότητας. Στην Ρουμανία τα τελευταία χρόνια, έχουν ξεκινήσει και προωθηθεί αρκετά εθνικά και διεθνή τουριστικά και αγροτουριστικά προγράμματα τα οποία χρηματοδοτούνται τόσο από εσωτερικές όσο και από διεθνείς πηγές με ευρωπαϊκούς πόρους. Τα προγράμματα αυτά αντιπροσωπεύονται από τα ταμεία της Ε.Ε, δηλαδή τα διαρθρωτικά ταμεία. Στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης

(NRDP) 2007 - 2013, πολλά προγράμματα που είχαν να κάνουν με την ανάπτυξη του ρουμανικού αγροτουρισμού χρηματοδοτήθηκαν από κονδύλια της ΕΕ (CHIRIȚESCU, 2011). Ο αγροτουρισμός έχει επικουρήσει σημαντικά στην ανάπτυξη της Ρουμανίας, καθώς πολλοί αγροτουρίστες στο τέλος καταλήγουν και αγοράζουν καταλύματα στις τάδε περιοχές και στο τέλος καταλήγουν να γίνουν και μόνιμοι κάτοικοι. Επομένως, οι συνεργασίες ιδιωτικών αλλά και δημόσιων φορέων είναι αυτές οι οποίες μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη της περιοχής, παρέχοντας της την υποστήριξη που χρειάζεται. Ο αγροτουρισμός αποτελεί το κλειδί για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών (Stancu, 2014).

5.2.γ Ιταλία:

Οι αγρότες στην Ιταλία που είχαν μικρής κλίμακας γεωργική παραγωγή κατά την δεκαετία του 1970 λόγω της μειωμένης κερδοφορίας των εκμεταλλεύσεων τους, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τον αγροτικό χώρο και να αναζητήσουν νέες ευκαιρίες απασχόλησης στις μεγάλες πόλεις. Το 1985, η Ιταλική κυβέρνηση δημιούργησε νόμο, αρχίζοντας την έννοια του “agrotourismo”, διαθέσιμα αγροκτήματα για διακοπές προκειμένου οι επισκέπτες να απολαύσουν την αγροτική ζωή, και έτσι οι αγρότες να αυξήσουν τα εισοδήματά τους. Ο αγροτουρισμός στην Ιταλία ξεκίνησε ως ένας μη προγραμματισμένος τρόπος φιλοξενίας. Στην συνέχεια, αναπτύχθηκε και συνδέθηκε με κύριες και δευτερεύουσες δραστηριότητες της καλλιέργειας, της δασοκομίας και της αναπαραγωγής. Ο αγροτουρισμός στην Ιταλία από το 1990 και έπειτα, διακρίθηκε σταδιακά από την γεωργία δίνοντας μια εναλλακτική λύση λόγω των αστικών υπηρεσιών που πρόσφερε στους πελάτες παρά τις αγροτικές συνθήκες (Cierno, 2013; Soam, n.d.). Η Ιταλία παρουσιάζει μια μοναδικότητα σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες καθώς έχει συγκεκριμένους νόμους για τον αγροτουρισμό, τον οποίο θεωρεί μια γεωργική δραστηριότητα. Τα τελευταία 30 χρόνια ο αγροτουρισμός αντιπροσώπευε την αναβίωση των αρχαίων παραδόσεων, σε συνδυασμό με την ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη και αποτελεί μια σημαντική πηγή εισοδήματος για τους αγρότες. Έχει επίσης, κατορθώσει να διαφοροποιήσει την τουριστική προσφορά και να προσελκύσει επισκέπτες από τους πιο γνωστούς αστικούς προορισμούς. Η Ιταλία από πολύ παλιά ήταν ένας πολύ σημαντικός τουριστικός προορισμός και καταφέρνει ακόμη και σήμερα παρά το μεγάλο ανταγωνισμό να παραμένει ένας πόλος έλξης όχι μόνο για τους Ιταλούς αλλά και τους ξένους τουρίστες (Santucci, 2017). Ο αγροτουρισμός στη βόρεια Ιταλία παρουσιάζει μεγάλη άνθηση και πρόκειται κυρίως για μια μορφή αγροτουρισμού που περιέχει το στοιχείο της πολυτέλειας. Από την άλλη πλευρά, ο αγροτουρισμός στη νότια Ιταλία δεν παρουσιάζει μεγάλη άνθηση και έχει κυρίως συνεταιριστική μορφή, στη διαχείριση των αγροτουριστικών καταλυμάτων, και στη προώθηση των τοπικών αγροτικών προϊόντων και

ειδών λαϊκής τέχνης. Τα καταλύματα αυτής της μορφής, διαχειρίζονται οι αγρότισσες, οι οποίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο (Αποστολόπουλος, Σδράλη, 2009).

Όσον αναφορά τα καταλύματα στην Ιταλία μπορεί να είναι διαφόρων ειδών και υπάρχουν 2 κατηγορίες "κατεχόντων" οι ιδιοκτήτες και οικογένειες αγροτών:

- 1.) Αγροικίες και ανεξάρτητα διαμερίσματα σε αγροικίες εντός ή αρκετά κοντά σε μεγάλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις, καθεμία με μικρή κουζίνα, πισίνα και άλλες εγκαταστάσεις που συμπληρώνουν το προσφερόμενο προϊόν. Αυτά τα καταλύματα τα διαχειρίζεται κυρίως κάποιος διαχειριστής και ο ιδιοκτήτης δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με τους τουρίστες.
- 2.) Μεγάλα αρχοντικά, ακόμα και κάστρο, με πολυτελή δωμάτια, με πολύ κομψή τραπεζαρία και αρκετά κομψούς επιπλωμένους κοινόχρηστους χώρους. Οι χώροι αυτοί περιλαμβάνουν πισίνες, γυμναστήριο, σπα, αλλά και δυνατότητα διαφόρων αθλημάτων όπως είναι η ιππασία. Υψηλής ποιότητας προσωπικό διαχειρίζεται την επιχείρηση, ενώ η παρουσία του ιδιοκτήτη είναι περιστασιακή.
- 3.) Τα υπάρχοντα κτίσματα των παραγωγικών συνεταιρισμών προκειμένου αυτοί να αυξήσουν τα εισοδήματά τους έχουν αναδιαρθρωθεί με δωμάτια, διαμερίσματα, τραπεζαρίες και εστιατόρια. Την εξυπηρέτηση των πελατών έχουν αναλάβει τα ίδια μέλη του συνεταιρισμού.
- 4.) Αγρότες με μικρά ή μεγάλα αγροκτήματα, τα έχουν μετατρέψει σε κτίρια με πολλά δωμάτια και διαμερίσματα (με ή χωρίς αυτόνομη κουζίνα), με μερικούς κοινόχρηστους χώρους με μικρή πισίνα, αθλητικές εγκαταστάσεις με τοξοβολία, ποδηλασία. Υπάρχουν και εστιατόρια ανοιχτά για τους εξωτερικούς επισκέπτες. Όλες οι υπηρεσίες ασκούνται από τα μέλη της αγροτικής οικογένειας.
- 5.) Αγρότες με μικρές φάρμες που έχουν αρχοντικό με δυο- τρία δωμάτια, και διαμερίσματα με απλή επίπλωση, και μικρή τραπεζαρία. Οι τουρίστες και η οικογένεια των αγροτών πολλές φορές δειπνούν στον ίδιο χώρο.
- 6.) Τα επιμορφωτικά αγροκτήματα τα οποία έχουν σχεδιαστεί για την εκπαίδευση των παιδιών της πόλης με θέματα που σχετίζονται με την φύση, τη γεωργία, τα τρόφιμα, τη διατροφή και ανήκουν σε συνεταιρισμούς ή σε μικρούς και μεσαίους αγρότες.
- 7.) Βιολογικά αγροτουριστικά αγροκτήματα που χαρακτηρίζονται από την παραγωγή βιολογικών προϊόντων (Santucci, 2017).

5.3. Ο αγροτουρισμός σε διεθνές επίπεδο:

5.3.α Κίνα

Η εμφάνιση του αγροτουρισμού στην Κίνα καθυστέρησε αρκετά σε σχέση με την ανάπτυξη του στις ευρωπαϊκές χώρες. Ο αγροτουρισμός στην Κίνα κάνει την εμφάνισή του στις αρχές της δεκαετίας του 1980, μετά από τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες προσέφεραν μεγαλύτερη ελευθερία στα πλαίσια της γεωργικής παραγωγής. από τους αγρότες των τοπικών περιοχών, οι οποίοι εξαρτιόνταν από τις εκμεταλλεύσεις τους αλλά και τις φάρμες τους. Οι δραστηριότητές τους κατευθύνονταν αποκλειστικά από την αγορά χωρίς να υπάρχει η παραμικρή υποστήριξη και ανάμειξη της κυβέρνησης (Yang, Cai, & Sliuzas, 2010). Επιπρόσθετα, η κυβέρνηση συνειδητοποίησε το σημαντικό ρόλο ανάπτυξης του τουρισμού στις αγροτικές περιοχές για την εξάλειψη της φτώχειας. Έτσι το 1980, ξεκίνησε το σχέδιο για την ανακούφιση της φτώχειας μέσω του τουρισμού PAT (poverty alleviation tourism project). Η πραγματική ανάπτυξη του αγροτουρισμού εμφανίζεται στην Κίνα τη δεκαετία του 1990. Τη δεκαετία του 1990 ο αγροτουρισμός ως βασικό κομμάτι του τουρισμού στην Κίνα προωθήθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού και τα εσωτερικά αναπτυξιακά προγράμματα. Το 1998 οριοθετήθηκε στην Κίνα η Εθνική Διοίκηση Τουρισμού, (China National Tourism Administration) (CNTA) που είχε ως θέμα τα ταξίδια στις πόλεις και τις αγροτικές περιοχές, από εκεί και έπειτα έλαβε πολλές δράσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού στις αγροτικές περιοχές όπως το «Έτος Αγροτικού Τουρισμού της Κίνας» (1998), το «Οικολογικό Έτος Τουρισμού της Κίνας» (1999) και το «Έτος Κινέζικη Ζωή Τουρισμού» (2004). Οργανώθηκαν πολλές δραστηριότητες που αφορούσαν τον αγροτικό χώρο από την Εθνική Διοίκηση Διαχείρισης με ταυτόχρονα οικονομικές πρωτοβουλίες αλλά και την πολιτική υποστήριξη της κυβέρνησης (Bingbing & Chenghao, 2016; WANG, Ling-en, et. al, 2013). Κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 η πόλη Shenzhen παρουσίασε το "litchifestival" και το "Pickinggarden", αποκτώντας πολλά οφέλη. Έπειτα, πολλές περιοχές μιμήθηκαν το παράδειγμα αυτής της πόλης, αρχίζοντας διάφορες δραστηριότητες που είχαν να κάνουν σχέση με τον αγροτουρισμό. Στα τέλη της δεκαετίας του '90, ο αγροτουρισμός αρχίζει και αναδύεται στις κινέζικες πόλεις, επεκτείνοντας και διαφοροποιώντας την γεωργική παραγωγή από τις τουριστικές υπηρεσίες (Xie, 2015; Yang & Sliuzas, 2010) . Το 2003 η Shanghai διακηρύχθηκε ως τοπικό πρότυπο αγροτουρισμού. Πλέον , ο αγροτουρισμός αποτελεί ένα βασικό κομμάτι της τουριστικής βιομηχανίας της Κίνας (Bingbing & Chenghao, 2016). Με την αύξηση της αστικοποίησης οι τοπικές κυβερνήσεις έλαβαν ποικίλα μέτρα ενίσχυσης του αγροτουρισμού συμπεριλαμβάνοντας το κομμάτι του αγροτουρισμού στο σχέδιο ανάπτυξης των Δήμων. Στην Κίνα υπάρχουν πολλές μορφές αγροτικού τουρισμού και μια πιο διαδεδομένη είναι ο αγροτουρισμός διασκέδασης (agritainment tourist) ή Nongjiale.

Αυτό το είδος τουρισμού υφίσταται κυρίως στην Νότια Κίνα και συνεπάγεται την διασκέδαση ή και διαμονή σε μια οικογενειακή φάρμα ενός ντόπιου αγρότη (WANG, Ling-en, et. al, 2013). Nongjiale σημαίνει “Το χαρούμενο σπίτι του αγρότη” και είναι ένα νέο είδος αγροτικού τουρισμού στην Κίνα. Τα σπίτια αυτά βρίσκονται μεταξύ των πόλεων και της υπαίθρου και δεν έχουν μεγάλη απόσταση από τις πόλεις. Τα άτομα που επισκέπτονται αυτά τα σπίτια μπορεί να διανυχτερεύσουν σε αυτά ή απλά να τα επισκεφτούν χωρίς να διανυχτερεύσουν. Οι τουρίστες βιώνουν τον αγροτικό τρόπο ζωής, έχοντας απλά τις βασικές εγκαταστάσεις. Το πρώτο “χαρούμενο σπίτι του αγρότη” ξεκίνησε από το 1987 από το Chengdu. Οι γυναίκες είναι αυτές που διαδραματίζουν το βασικό επιχειρησιακό ρόλο στο Nongjiale, καθώς αυτές διατηρούν τον πολιτισμό και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής συμβάλλοντας καθοριστικά στη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης της Κίνας (RING, et. al, 2013). Η λογική αυτού του είδους τουρισμού στηρίζεται στην αγνή φύση και συμπεριλαμβάνει σπίτια, αυλές, φυτώρια, μπορεί και μια μικρή λιμνούλα αλλά και παιδική χαρά. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια ραγδαία αύξηση στη ζήτηση αυτού του είδους τουρισμού. Οι πολιτικές της κυβέρνησης ενθάρρυναν αρκετά αυτό το είδος τουρισμού και συνέβαλαν στην ανάπτυξη του. Η ραγδαία ανάπτυξη αυτού του είδους τουρισμού διαφαίνεται και από τα εξής στοιχεία. Έως τα τέλη του 2010, τα σπίτια που δραστηριοποιούνται στον σε αυτό το είδος τουρισμού στις αγροτικές περιοχές εξαπλώθηκαν σε όλη την χώρα, ξεπερνώντας συνολικά το 1,5 εκατομμύριο, συμπεριλαμβανομένων και των 18.000 μεγάλων πάρκων αγροτικής αναψυχής, λαμβάνοντας 400 εκατομμύρια τουρίστες κάθε χρόνο (WANG, Ling-en, et. al, 2013).

5.3.β. ΗΠΑ

Στις ΗΠΑ παρατηρείται μια μικρή καθυστέρηση στην ανάπτυξη των αγροτουριστικών δραστηριοτήτων σε σχέση με περιοχές της Ευρώπης και της Ασίας, όπου ο αγροτουρισμός αποτέλεσε σημαντικό τμήμα της αγροτικής οικονομίας για πάρα πολλές δεκαετίες ακόμη και σε μερικές περιπτώσεις και αιώνες. Σαν συγκροτημένη εναλλακτική μορφή τουρισμού, ο αγροτουρισμός εμφανίζεται στην δεκαετία του 1960, οπότε στις ΗΠΑ εκθέτεται η Τουριστική Δραστηριότητα "Farm and Ranch Hospitality" με κάποιες ελάχιστα διαφορετικές μορφές από το βασικό τύπο αυτού του Γεωργικού Τουρισμού (Farm/ ranch based Tourism) και του Αγροτικού Τουρισμού (Hotel/ resorted based Tourism). Στις ΗΠΑ ο αγροτουρισμός υπήρξε μια σημαντική πηγή αγροτικής οικονομίας κυρίως σε περιοχές της δυτικής ακτής και βορειοανατολικά (Barbieri & Mshenga, 2008; Σφακιανιάκης, 2000). Στις ΗΠΑ η μορφή αγροτουρισμού που ασκείται είναι παρόμοια με αυτή της Γερμανίας και της Αυστρίας, καθώς επικρατεί η μορφή “Farm House Holidays”. Βάση αυτού του μοντέλου είναι αρκετά μεγάλες οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις που υπάρχουν στις ΗΠΑ. Ο αγροτουρισμός συντελείται σε αγροκτήματα

διακοπών, τα οποίες έχουν μεγάλες υποδομές τουρισμού, και παρέχονται και ποικίλες δραστηριότητες στους τουρίστες που έχουν σχέση με τον αθλητισμό, τη ζωή στη φύση αλλά και την αγροτική εμπειρία. (Αποστολόπουλος, Σδράλη, 2009). Στις ΗΠΑ ο αγροτουρισμός είναι από τους ταχύτερους αναπτυσσόμενους τομείς. Έχει υπολογιστεί ότι 62 εκ. Αμερικάνοι επισκέφθηκαν τουλάχιστον μια φορά αγροκτήματα το 2000, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 30% του πληθυσμού. Αυτό το ενδιαφέρον για την αγροτική ζωή οφείλεται στην αύξηση των διαθέσιμων εισοδημάτων, υπάρχει μια τάση για αύξηση του αριθμού των συμμετεχόντων για πολυδιαδραστικά αλλά μικρής διάρκειας ταξίδια, οι οικογένειες αναζητούν ταξίδια που θα τους επιφέρουν εμπειρίες αναψυχής, αλλά υπάρχει και ενδιαφέρον για υποστήριξη των ντόπιων αγροτών. Επιπρόσθετα, από την πλευρά των αγροτών ο αγροτουρισμός προσδίδει και πολλά οικονομικά οφέλη σε αυτούς. Εκτιμάται, ότι τα έσοδα των αγροτών στις ΗΠΑ από τις αγροτουριστικές δραστηριότητες κυμαίνονται από 800 εκατομμύρια δολάρια, μέχρι 3 δισεκατομμύρια κάθε χρόνο. Παρόλο που το ποσοστό των αγροκτημάτων σε εθνικό επίπεδο που λαμβάνουν χρήματα από αγροτουριστικές δραστηριότητες είναι μόλις 2% , πολύ μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των αγροτουριστικών δραστηριοτήτων στις κεντροδυτικές πολιτείες 7% (Carpio, Wohlgenant & Boonsaeng, 2008).

5.3.γ Αυστραλία:

Η Αυστραλία άρχισε να ασχολείται με τον αγροτουριστικό τομέα κατά την δεκαετία του 1970. Ο τομέας του αγροτουρισμού στην Αυστραλία κυριαρχείται από το τομέα του οίνου. Από τα 1.978 οινοποιεία που υπήρχαν στην Αυστραλία το 2004, το 80% αυτών περιείχαν κελάρια και το ένα τρίτο από αυτά προσέφεραν υπηρεσίες καταλυμάτων αλλά και διατροφής. Ωστόσο, με το πέρασμα των χρόνων διαφαίνεται μια μεγάλη αύξηση των επισκεπτών ξένων αλλά και εγχώριων. Ο αγροτουρισμός στην Αυστραλία δείχνει μια ανοδική τάση και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι αυτό το είδος τουρισμού ωφελεί τόσο τους αγρότες όσο και τους τουρίστες (Vinnicombe & Neck, n.d). Επιπρόσθετα, αυτοί που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό στη Αυστραλία, παρέχουν στους τουρίστες ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων αλλά και προϊόντων. Οι υπηρεσίες που παρέχουν περιλαμβάνουν, διακοπές σε αγροκτήματα ή ημερήσιες επισκέψεις σε αυτά, ιππασία, αλλά και εκδρομές ομαδικές η εξατομικευμένες γευσιγνωσίας. Με αυτό τον τρόπο ο επισκέπτης γνωρίζει τους ντόπιους και εξερευνεί τον τρόπο ζωής τους. Οι διακοπές σε αγροκτήματα αποτελούν σημαντικό μέρος των τουριστικών εσόδων στην Αυστραλία. Έτσι, αυτό το είδος τουρισμού προωθείται και προβάλλεται με ποικίλους τρόπους από τις αρμόδιες αρχές της χώρας. Με αυτό τον τρόπο, αναγνωρίζεται ο εξαιρετικής σημασίας αγροτουρισμός που υπάρχει στην Αυστραλία (Irshad, 2010). Οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις στην Αυστραλία, έχουν αρχίσει να εξαπλώνονται σε όλη την χώρα. Αυτές επιμένουν να οικοδομούνται με τέτοιο

τρόπο ώστε να είναι κοινωνικά, περιβαλλοντικά βιώσιμες αλλά και οικονομικά υγιείς. Η εξάπλωση του αγροτουρισμού στις αγροτικές περιοχές της Αυστραλίας επιδιώκεται με βιώσιμο τρόπο. Έπειτα, υπάρχει μια ιστοσελίδα στην Αυστραλία, η «Australia Farm tourism» η οποία έχει ως βασικό στόχο την προώθηση των αγροτουριστικών επιχειρήσεων της Χώρας (Soam, n.d.). Η Αυστραλία διαθέτει 1.300 αγροκτήματα διακοπών, και περίπου πάνω από 26 αγροκτήματα με διεθνείς προδιαγραφές, τα οποία μπορούν να φιλοξενήσουν από 20 μέχρι 200 επισκέπτες. Ο αγροτουρισμός εκτός από ένα είδος τουρισμού για την αύξηση των κερδών χρησιμοποιείται στην Αυστραλία και για την διαφοροποίηση των ευκαιριών των επιχειρήσεων. Αυτό το είδος τουρισμού είναι καίριας σημασία για την χώρα (Hatley, 2009).

5.4. Η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών μέσα από την διεθνή βιβλιογραφία

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία για να επέλθει ανάπτυξη σε μια αγροτική περιοχή πρέπει να ακολουθηθούν κάποιες στρατηγικές. Σύμφωνα με τον Bollman, Ray (2011), οι γεωργικοί πληθυσμοί στις ανεπτυγμένες χώρες τείνουν να μειώνονται, και οι λύσεις στο πρόβλημα της απασχόλησης των αγροτικών πληθυσμών δεν πρέπει να στηρίζονται μόνο στο τομέα της γεωργικής ανάπτυξης. Λαμβάνοντας υπόψη το παράδειγμα του Καναδά επισημαίνει ότι είναι ανάγκη να διεξάγονται έρευνες στις αγροτικές περιοχές προκειμένου να υπάρχει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της αγροτικής κοινωνίας. Η ανάλυση αυτών των περιοχών θα είναι πιο χρήσιμη αν παρουσιάζεται μέσα από το αγροτικό χώρο. Αν στις έρευνες που διεξάγονται υπάρξει σαφή διάκριση μεταξύ αυτών που ζουν μέσα σε ένα αγρόκτημα και αυτών που δεν ζουν εκεί, αλλά απλά εκμεταλλεύονται τη γη του, τότε είναι που θα υπάρξει ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη. Αυτή η διάκριση πρέπει να γίνεται από την αρχή για πιο σαφή και ξεκάθαρα αποτελέσματα. Ωστόσο, οι έρευνες και τα προγράμματα που σχετίζονται με τους αγροτικούς χώρους πρέπει να απεικονίζονται με ένα αγροτικό φιλικό τρόπο. Καθώς μόνο έτσι τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να ληφθούν υπόψη από τους ενδιαφερόμενους. Αλλά, η διαδικασία αυτή και η παρουσίαση των φιλικά προς τους αγροτικούς πληθυσμούς αποτελεσμάτων μπορεί να επιτευχθεί μόνο από ένα οργανισμό γεωργικών στατιστικών ερευνών. . Οπότε η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών μπορεί να επέλθει μόνο αν ο δημόσιος τομέας προωθήσει αυτού του είδους τη στρατηγική. Επιπρόσθετα, οι Asenso-Okyerere and Davis (2009) επισημαίνουν ότι οι αγροτικοί πληθυσμοί προκειμένου να εναντιωθούν στα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο γεωργικός τομέας πολλές φορές χρησιμοποιούν τη δική τους γνώση που έχει επέλθει από τη δική τους εμπειρία στο χώρο, αλλά αυτό δεν έχει πάντα τα επιθυμητά αποτελέσματα. Δεν φτάνει μόνο η δική τους γνώση και εμπειρία για να αντιμετωπιστούν συγκεκριμένα προβλήματα του αγροτικού χώρου και να επέλθει η ανάπτυξη σε αυτόν. Καθώς σημαντικά θέματα όπως είναι οι υψηλές τιμές των αγαθών η κλιματική αλλαγή, η ζήτηση για

βιοκαύσιμα, απαιτούν εξειδικευμένη γνώση που δεν μπορεί να αποκτηθεί μέσα από την εμπειρία τους. Επομένως, είναι ανάγκη να υπάρχει γνώση από επίσημες γεωργικές έρευνες αλλά είναι απαραίτητη και η υποστήριξη από τις τοπικές αρχές αλλά και τους άλλους φορείς. Οπότε, οι αγροτικοί πληθυσμοί είναι απαραίτητο να συνδυάζουν τόσο την προσωπική τους εμπειρία και γνώση αλλά και την γνώση και την καινοτομία που επέρχεται από επίσημους φορείς προκειμένου να φτάσουν στο ανώτερο σημείο. Η εκπαίδευση και η γνώση των αγροτικών πληθυσμών είναι το κλειδί για τη δημιουργία ευκαιριών στο αγροτικό χώρο και για τη μείωση της φτώχειας. Καθώς, η γνώση είναι αυτή που μπορεί να φέρει την καινοτομία. Οι ιθύνοντες θα πρέπει να προσπαθούν να διασπείρουν όπου χρειάζεται τη γνώση προκειμένου να επέλθει η καινοτομία και αυτή να φέρει μαζί της την ανάπτυξη. Οπότε, δεν είναι τυχαίο ότι η επένδυση στη γνώση μέσω της εκπαίδευσης συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη των περιοχών. Η συσχέτιση της γνώσης με την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής γίνεται σε μια εμπειρική έρευνα στη Δυτική Βιρτζίνια της Αμερικής. Συγκεκριμένα, η μελέτη αναλύει τη σχέση μεταξύ της επένδυσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στην οικονομική ανάπτυξη. Τα εμπειρικά αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ αυτών των δύο καθώς το καλύτερο μορφωτικό επίπεδο συνεπάγεται με αύξηση της παραγωγικότητας, του βιοτικού επιπέδου μέσω των εισοδηματικών αποδοχών των κατοίκων αλλά και της μείωσης του κινδύνου της φτώχειας. Ωστόσο, σε καμιά περίπτωση δεν θα πρέπει να αγνοείται η ανάγκη και για ταυτόχρονες πολιτικές οι οποίες θα βοηθούν το στόχο της ανάπτυξης (Bashir et. al., 2012). Επιπρόσθετα, προκειμένου οι αγροτικές περιοχές να μπορούν να ενταχθούν στη μοντέρνα οικονομία είναι απαραίτητο να αυξήσουν την παραγωγικότητα τους και αυτό πρέπει να το κάνουν όχι μόνο για να αυξήσουν την οικονομική αποδοτικότητα τους, αλλά γιατί μια μείωση του εργατικού δυναμικού θα συνεπαγόταν με μια μείωση της οικονομικής μεγέθυνσης, και αυτό θα αποκλειόταν μόνο στη περίπτωση που το εργατικό δυναμικό γινόταν πιο αποδοτικό στο τομέα του. Ωστόσο, για να επιτευχθεί η αύξηση της παραγωγικότητας πρέπει να ακολουθηθούν μια σειρά από στρατηγικές οι οποίες θα βελτιώνουν τις ικανότητες του εργατικού δυναμικού, θα αυξάνουν την αποδοτικότητα των επιχειρήσεων, οι οποίες θα υποστηρίζονται τόσο από τις τοπικές αρχές οι οποίες θα πρέπει να ενθαρρύνουν τους τοπικούς επιχειρηματίες να καινοτομούν, όσο και από τις εθνικές κυβερνήσεις οι οποίες είναι απαραίτητο να προσφέρουν τα εξωτερικά κεφάλαια και την τεχνολογική υποστήριξη που απαιτείται για την επίτευξη αυτού του στόχου. Μόνο μέσω της πρωτοβουλίας των τοπικών αρχών αλλά και της εθνικής κυβέρνησης θα μπορέσουν οι αγροτικές περιοχές να γίνουν κομμάτι της μοντέρνας οικονομίας όπως οι μεγάλες αστικές πόλεις (Freshwater, 2013)

6. Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα

6.1. Εισαγωγή

Ο αγροτουρισμός κάνει την εμφάνισή του κατά τα μέσα του 19^{ου} και μετά μέχρι την δεκαετία του 1980 γίνεται πιο διαδεδομένος στην Ευρώπη αλλά και στην Αμερική. Σαν συγκροτημένη εναλλακτική μορφή τουρισμού, ο αγροτουρισμός εμφανίζεται στην δεκαετία του 1960. Ο αγροτουρισμός πλέον έχει μια συγκροτημένη βάση. Οι υποδομές του έχουν βελτιωθεί σημαντικά, η αγροτουριστική πελατεία αυξάνεται όπως και τα αγροτουριστικά προϊόντα, συμβάλλοντας στην τοπική ανάπτυξη του κάθε τόπου. Η αγροτουριστική τάση βρίσκεται σε συνεχή επέκταση στην Ευρώπη αλλά η πρόοδος της ανάπτυξης του διαφέρει από χώρα σε χώρα (Juganaru, I. D., Juganaru, M., & A. N. D. R. E. E. A. , 2008 ; Soare, Zugravu, & Costachie, 2011; Σφακιανιάκης, 2000). Στην ανάπτυξη μια τοπικής κοινότητας χαρακτηριστικό ρόλο διαδραματίζουν και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αλλά και οι γυναικείου αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αποτελούνται από άτομα με κοινά συμφέροντα τα οποία συνάπτουν συνεργασίες για την καλύτερη προώθηση των οικονομικών τους δραστηριοτήτων, όπως η παραγωγή, η διανομή ή εμπορία αγαθών και υπηρεσιών, παρέχοντας οφέλη στα μέλη τους. Πάνω από 100 εκατομμύρια θέσεις έχουν δημιουργηθεί από συνεταιρισμούς σε όλο το κόσμο. Ωστόσο, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί εκτός από τα οφέλη επωμίζονται και τους κινδύνους και μοιράζονται τα κέρδη με όλα τα άλλα μέλη του συνεταιρισμού (Nlerum, & Ogu, 2014). Επίσης, το γεγονός ότι οι γυναίκες της υπαίθρου άφησαν τις οικιακές εργασίες και ασχολήθηκαν και με επιπλέον αγροτικές δραστηριότητες αποτέλεσε ένα αναδυόμενο φαινόμενο στην Ευρώπη. Άρχισαν να ασχολούνται με τον αγροτουρισμό, την παραγωγή χειροτεχνίας, οικιακής χειροτεχνίας, το εμπόριο πολιτιστικών προϊόντων, αλλά και το εμπόριο προϊόντων εναλλακτικών μορφών γεωργίας. Ωστόσο, οι δραστηριότητες αυτές ήταν γνώριμες στις γυναίκες καθώς αποτελούσαν μέρος του νοικοκυριού τους. Οι γυναίκες της υπαίθρου συμμετέχουν σε δραστηριότητες που τους αυξάνουν το εισόδημα, δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας στην ύπαιθρο, κινητοποιώντας και άλλους τομείς της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας (Koutsou, et. al., 2003).

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα αναλύσουμε τον αγροτουρισμό στον Ελληνικό χώρο, τις έννοιες του αγροτικού συνεταιρισμού και των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών αλλά και την συνεισφορά τους στην τοπική ανάπτυξη ενός τόπου.

6.2. Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα

Κατά την μεταπολεμική περίοδο, η Ελλάδα κατόρθωσε να αναπτύξει τον τουριστικό τομέα, σαν σημαντική οικονομική δραστηριότητα για το ισοζύγιο πληρωμών της εκεί που οι άλλες τομείς δεν είχαν την επιθυμητή απόδοση ή η ανάπτυξη τους ήταν περιορισμένη. Το έναυσμα για την ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων δίνεται στη δεκαετία του 1970, όταν η αυξανόμενη ζήτηση του μαζικού τουρισμού είχε ως επακόλουθο την δημιουργία ζήτησης για ενοικιαζόμενα δωμάτια και ξενώνες στην περιφέρεια μεγάλων τουριστικών πόλεων της Ελλάδος. Στην Ελλάδα το ενδιαφέρον για τον αγροτουρισμό αρχίζει το 1983 όταν ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ) συνέστησε ένα διυπηρεσιακό όργανο για την μελέτη αυτής της μορφής τουρισμού το οποίο έπειτα, καθόρισε το θεσμικό πλαίσιο της ανάπτυξης (Σφακιανιάκης, 2000; Αποστολόπουλος, Θεοδωροπούλου, Τσακατούρα, n.d). Η δημιουργία των πρώτων γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών κατά την δεκαετία του 1980, αποτελούν τις πρώτες μορφές αγροτουριστικής δραστηριότητας στον ελλαδικό χώρο. Συγκεκριμένα το εγχείρημα αυτό ξεκινάει από την Πέτρα Μυτιλήνης το 1984 με τη μορφή γυναικείου αγροτουριστικού συνεταιρισμού και στη συνέχεια ακολουθούν και οι υπόλοιποι συνεταιρισμοί παρόμοιας μορφής. Η προώθηση του, πραγματοποιείται από την Κοινή Αγροτική Πολιτική, της Ε.Ε για την ανάπτυξη μιας περιοχής. Στην προώθηση του και ενθάρρυνση του συμβάλλουν ειδικές χρηματοδοτικές πρωτοβουλίες, σε περιοχές οι οποίες δεν έχουν κορεστεί τουριστικά (Κιλιπέρης, 2009; Δροσοπούλου, 1989). Επιπρόσθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό των αγροτουριστών στην Ελλάδα είναι κυρίως από χώρες όπως η Αμερική, η Αυστραλία, η Αυστρία, η Γερμανία, όπως και κάτοικοι των υπόλοιπων χωρών του ΟΟΣΑ, οι οποίοι κάθε χρόνο πραγματοποιούν επισκέψεις στην ύπαιθρο (Σφακιανιάκης, 2000).

Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες την Ευρώπης παρουσιάζει κάποιες διαφοροποιήσεις. Στον ελληνικό χώρο δεν υπάρχει διάκριση μεταξύ των χώρων στέγασης και του χώρου των γεωργικών δραστηριοτήτων. Στις περιπτώσεις αυτές στις αγροτικές περιοχές συντελούνται πολλές δραστηριότητες με σκοπό οι επισκέπτες να γνωρίζουν την περιοχή και τα προϊόντα της, καθώς και την καθημερινή ζωή των κατοίκων αλλά και την παραδοσιακή κουζίνα, να ασχοληθούν με τις γεωργικές δραστηριότητες και να αποκτήσουν νέες γνώσεις και νέες εμπειρίες. Μπορούν να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις πολιτιστικού και αθλητικού τοπικού χαρακτήρα, ή σε χώρους παραγωγής λαϊκής τέχνης, στην παραγωγή τοπικών φαγητών και γλυκισμάτων και σε πολλά τοπικά έθιμα. Οι επισκέπτες λαμβάνουν τις υπηρεσίες που σχετίζονται με το αγροτουριστικό προϊόν μέσα στα καθιερωμένα όρια της τοπικής κοινότητας, οι οποίες έχουν την μορφή, ενοικιαζόμενων- επιπλωμένων δωματίων (

καταλυμάτων), οικογενειακών εστιατορίων (Georgiev, Bozkova, 2009 ; Αποστολόπουλος , Θεοδοροπούλου , Τσακατούρα Γ, n.d).

Η Ελλάδα στο τομέα του αγροτουρισμού δεν έχει καμιά διασυνοριακή συνεργασία ιδίως με τις γειτονικές χώρες, όπως είναι η Βουλγαρία, η οποία αποτελεί και αυτή μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν υπήρχε συνεργασία, αυτό, θα επωφελούσε και τις δύο πλευρές, καθώς θα μπορούσε να αυξήσει την οικονομία, των οικονομικά ασθενέστερων χωριών, τα προβλήματα απασχόλησης θα ξεπερνιούνταν αλλά επίσης θα βελτιώνονταν σημαντικά και οι υποδομές της τοπικής κοινωνίας (Georgiev & Bozkova, 2009).

Ενδεικτικά παραδείγματα επιτυχημένων περιοχών στο τομέα του αγροτουρισμού αποτελούν η Λέσβος και η Φλώρινα.

Ο πρωτογενής τομέας αποτελεί κύρια οικονομική δραστηριότητα για τη Λέσβο λόγω της τεράστιας παραγωγής του ελαιόλαδου αλλά και του ούζου. Η Λέσβος έχει ιστορία στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού, λόγω του πρώτου γυναικείου συνεταιρισμού που ιδρύθηκε στο νησί το 1983 και παράλληλα το νησί έχει το μεγαλύτερο αριθμό αγροτουριστικών καταλυμάτων στην Ελλάδα (Chatzigeorgiou and Christou et.al, 2009).

Η Φλώρινα, κέρδισε το βραβείο Eden από την Ευρωπαϊκή Ένωση, βραβείο που επιτυγχάνουν να το κερδίσουν περιοχές με υψηλά επίπεδα ποιοτικού τουρισμού, και έχει καταφέρει να βρίσκεται στους 10 καλύτερου προορισμούς αγροτουρισμού στην Ευρώπη (Chatzigeorgiou and Christou et. al. , 2009).

6. 3. Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί και Τοπική ανάπτυξη

6.3.α Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί:

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της ΦΕΚ αγροτικός συνεταιρισμός είναι: << μια αυτόνομη ένωση προσώπων, η οποία συγκροτείται εθελοντικά και επιδιώκει, με την αμοιβαία βοήθεια και την αλληλεγγύη των μελών της, τη συλλογική οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη και προαγωγή τους, μέσω μίας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης. Στην κατηγορία αυτή κατατάσσονται οι αλιευτικοί, κτηνοτροφικοί, πτηνοτροφικοί, μελισσοκομικοί, σηροτροφικοί, αγροτουριστικοί, αγροβιοτεχνικοί, οικοτεχνικοί και άλλοι συνεταιρισμοί οποιουδήποτε κλάδου ή δραστηριότητας της αγροτικής οικονομίας. Οι Δασικοί Συνεταιρισμοί και οι Ενώσεις αυτών, δεν εμπίπτουν στις διατάξεις του παρόντος νόμου.>> (Υπουργείο Γεωργίας και Τροφίμων, 2016)

Ο αγροτικός συνεταιρισμός έχει εμπορική ιδιότητα και είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου. Σχετικά με τους γυναικείους αγροτικούς συνεταιρισμούς, μέλη δεν μπορούν να είναι άνδρες παρά μόνο γυναίκες και ελάχιστος αριθμός μελών μπορεί να είναι 5. Επιπρόσθετα, μετά από

απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού υφίστανται συγκεκριμένα μέτρα που στόχο έχουν την ανάπτυξη και την διετέλεση θετικών δράσεων για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς γενικότερα αλλά και τους γυναίκες, μέτρα όπως δράσεις πληροφόρησης, δικτύωσης, προβολής και ανταλλαγής τεχνογνωσίας και καλών πρακτικών, με σκοπό τη στήριξη της συμμετοχής και της απασχόλησης των γυναικών και την ενίσχυση της οικονομικής τους ανεξαρτητοποίησης στην αγροτική παραγωγή. (Υπουργείο Γεωργίας και Τροφίμων, 2016)

6.3.β Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί

Οι αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί είναι συνεταιρισμοί που έχουν αγροτική υπόσταση αλλά ο προσανατολισμός τους είναι τουριστικός. Σημαντικός σταθμός για την καθιέρωση τους αποτελούν τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, "Αγροτουρισμός- Αγροτοβιοτεχνίας" αλλά και το πρόγραμμα του Αγροτικού Τουρισμού των Μεσογειακών Προγραμμάτων. Κύριος στόχος είναι η ενίσχυση του εισοδήματος των μελών της αγροτικής οικογένειας αλλά και η άνοδος του βιοτικού τους επιπέδου. Επιπρόσθετα, ένας αγροτουριστικός συνεταιρισμός εκτός από τις δραστηριότητες που αφορούν το κομμάτι του τουρισμού μπορεί να αναπτύξει και παραγωγικές κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές δραστηριότητες, όπως υφίσταται και στην περίπτωση των αγροτικών συνεταιρισμών οι οποίοι μπορούν να αναπτύξουν και δραστηριότητες που σχετίζονται με τον αγροτικό τομέα (Σφακιανάκης, 2000). Ένα βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει τους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς της Χώρας μας είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών έχει δημιουργηθεί και προωθηθεί από γυναίκες της υπαίθρου. Η ενασχόληση κυρίως των γυναικών με τους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς οφείλεται στο γεγονός ότι αυτές αποτελούν το ήμισυ και πλέον του συνολικού αγροτικού πληθυσμού, οι γυναίκες είναι εξίσου ικανές να συμβάλουν στην οικονομική δραστηριότητα του τόπου, παρά την περιθωριοποίηση τους στις αγροτικές κοινωνίες, όπου ο ρόλος τους είναι αρκετά περιορισμένος και αρεσκόταν κυρίως σε οικιακές εργασίες. Έτσι, η περιθωριοποίηση της γυναίκας άρχισε να σταματά σταδιακά με την νομική πραγμάτωση της ισότητας των δύο φύλων το 1980, όπου αρχίζει να διαφαίνεται και ο ρόλος των γυναικών της ελληνικής υπαίθρου. Με σταθερό ρυθμό και με διάφορα μέτρα υπέρ τους, το 1985 με το νόμο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, δίνεται η δυνατότητα στις αγρότισσες που βρίσκονται στην ενηλικίωση να συμμετάσχουν και αυτές στην διαδικασία των συνεταιρισμών. Έπειτα, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των φύλων συνέδραμε στην εξασφάλιση της συμμετοχής των γυναικών στους Αγροτουριστικούς Συνεταιρισμούς μέσω ειδικών προγραμμάτων. Η προσπάθεια της Γενικής Γραμματείας, ενισχύθηκε έπειτα και από τον ΕΟΤ με σεμινάρια επιμορφωτικού χαρακτήρα, ο ΕΟΜΜΕΧ, το τότε ΕΛΚΕΠΑ, ο ΟΑΕΔ, η Αγροτική Τράπεζα, οι Νομαρχίες αλλά και πολλοί

άλλοι τοπικοί φορείς. Επιπρόσθετα, λειτούργησε και το "Ελληνικό δίκτυο για Πρωτοβουλίες Απασχόλησης Γυναικών" με έδρα την Θεσσαλονίκη και όλα αυτά συνέβαλαν στην καταξίωση των γυναικών στους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς (Σφακιανάκης, 2000).

Στη χώρα μας λειτουργούν 141 Γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί, οι οποίοι ασχολούνται με τις μεταποιήσεις τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών εστίασης, τη παραγωγή ειδών οικοτεχνίας – χειροτεχνίας και την προσφορά υπηρεσιών αγροτουρισμού (Υπουργείο Γεωργίας και Τροφίμων, 2016).

6.3.γ Η συμβολή των αγροτικών και γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών στην τοπική ανάπτυξη

Παρά τον περιορισμένο ρόλο της γυναίκας στις αγροτικές περιοχές , εμφανίστηκαν νέες ευκαιρίες απασχόλησης για αυτές που σχετίζονταν με γεωργικές δραστηριότητες όπως είναι ο αγροτουρισμός, η βιολογική γεωργία και οι δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με την πολιτιστική κληρονομιά αλλά και το περιβάλλον. Στην Ελλάδα έτσι αναπτύσσονται οι γυναικείοι συνεταιρισμοί, οι οποίοι είναι διάσπαρτοι στον αγροτικό χώρο, και συνήθως βρίσκονται σε μακρινές περιοχές με τις πιο πολλές από αυτές να είναι μειονεκτικές. Μπορούν να διακριθούν επίσης σε συνεταιρισμούς με παροχή καταλύματος ή και προϊόντων σε παραγωγικούς (Vakoufaris, et. al, 2007).

Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα αποτελούν επιχειρηματικό μοντέλο που δίνει κίνητρα στις γυναίκες της υπαίθρου, στην νομαρχιακή και τοπική αυτοδιοίκηση και σε άλλα όργανα που εμπλέκονται στην διαδικασία της ανάπτυξης της υπαίθρου. Όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς έχουν την πεποίθηση ότι οι γυναικείοι συνεταιρισμοί είναι ένα εργαλείο για την προώθηση της τοπικής ανάπτυξης και την παροχή στον γυναικείο αγροτικό πληθυσμό νέων θέσεων απασχόλησης που αφορούν κυρίως τον αγροτουριστικό και αγροτοβιομηχανικό τομέα. Οι συλλογικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν οι αγρότισσες και η εξέλιξη των γυναικείων συνεταιρισμών, τα τελευταία χρόνια, αποδεικνύουν το μεγάλο δυναμισμό των γυναικείων συνεταιρισμών. Ωστόσο, παρά τα θετικά των γυναικείων συνεταιρισμών υπάρχουν και προβλήματα. Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στα ανταγωνιστικά περιβάλλοντα και να λειτουργήσουν σαν επιχειρήσεις, θέτοντας έτσι θέματα μελλοντικής επιβίωσης τους. Αυτό οφείλεται σε οικονομικά προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι συνεταιρισμοί και στην έλλειψη τεχνογνωσίας καθώς πολλά προγράμματα εκπαίδευσης για τις γυναίκες της υπαίθρου συστήθηκαν αφού είχαν δημιουργηθεί οι συνεταιρισμοί, κάνοντας έτσι τις γυναίκες να αντιμετωπίζουν προβλήματα που αφορούν τις ανάγκες της αγοράς. Ένα άλλο θέμα είναι η διακίνηση των προϊόντων, καθώς χρειάζονται ειδικές γνώσεις, έτσι προτείνεται από

τον συγγραφέα η δημιουργία ενός επικουρικού φορέα που θα επιλύσει αυτό το ζήτημα με διάφορες πρακτικές (Koutsou, et. al, 2003).

Σύμφωνα με τον Vakoufaris, et. al. (2007) , στο Βόρειο Αιγαίο σύμφωνα με τους προέδρους των υπαρχόντων γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών οι λόγοι δημιουργία τους, ήταν η αύξηση της απασχόλησης, η ενίσχυση των εισοδημάτων των γυναικών αλλά και η διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς (δηλαδή της αναβίωσης των παραδοσιακών συνταγών, τη χρήση των τοπικών πόρων). Σύμφωνα με τα δεδομένα, η δημιουργία των γυναικείων συνεταιρισμών έχει συμβάλει στην τοπική ανάπτυξη των περιοχών του Βόρειου Αιγαίου, ωστόσο υπάρχει διστακτικότητα προς τις μακροχρόνιες συνέπειες, καθώς ο αριθμός των μελών δεν είναι πολύ μεγάλος και εργάζονται κυρίως με ημιαπασχόληση ενώ τα ενεργά μέλη είναι με πλήρες ωράριο και αμείβονται αρκετά καλά.. Ωστόσο, διαπροσωπικά προβλήματα, μεταξύ των μελών και των μελών των τοπικών κοινοτήτων, μη κατανόηση του ρόλου του επιχειρηματία είναι λόγοι που έχουν κάνει πολλούς συνεταιρισμούς να πτωχεύσουν. Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί παρουσιάζουν κυρίως ερασιτεχνισμό και έλλειψη επαγγελματισμού στο θέμα της προώθησης των προϊόντων τους. Αν ξεπεραστούν τα βασικά αυτά προβλήματα, τότε οι γυναικείοι συνεταιρισμοί θα μπορούσαν να συμβάλουν περισσότερο στην τοπική ανάπτυξη ενός τόπου.

Από την άλλη, και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί συμβάλουν στην τοπική ανάπτυξη ενός τόπου, καθώς συμβάλουν στην ελληνική αγροτική κοινωνία λόγω της συμμετοχής τους στην τοπική οικονομία και κοινωνία. Ο ρόλος αυτών είναι ακόμη πιο καθαριστικός αν η τοπική κοινωνία βασίζεται στην αγροτική παραγωγή. Οι Kontogeorgos, et. al (2014), εξετάζουν την περίπτωση του αγροτικού συνεταιρισμού "ASOP EPISKOPIS", ο οποίος κατάφερε πολλά θετικά αποτελέσματα και κατέληξε σε καθαρά κέρδη για τον συνεταιρισμό, συμβάλλοντας στην τοπική ανάπτυξη της περιοχής.

6.4. Προγράμματα και χρηματοδοτήσεις, πρωτοβουλίες ενίσχυσης Αγροτουρισμού

6.4.α Κοινοτικές πρωτοβουλίες Leader

Αναπόσπαστο μέρος της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη αποτελεί ένας αποκεντρωμένος τύπος διακυβέρνησης, θέτοντας ως βάση τη μέθοδο «από κάτω προς τα πάνω» και υλοποιούμενη μέσω των προγραμμάτων Leader (Caraveli, & Chardas, n.d).

6.4.α.1. Leader I (1992-95) αποτελούσε ένα πρόγραμμα που θα βοηθούσε τις απομακρυσμένες περιφέρειες ή τις αγροτικές κοινότητες, οι οποίες κυμαίνονταν από 5000 έως 10000 άτομα με την ενεργοποίηση των τοπικών τους πόρων. Το πρόγραμμα αυτό αποσκοπούσε στην προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης μέσα από την λήψη ενεργειών με καινοτόμο περιεχόμενο σε δραστηριότητες που αφορούν τον αγροτικό τομέα από κάθε φορέα ιδιωτικό, δημόσιο αλλά και

τοπικό της κάθε περιοχής. Κύριος στόχος αυτής της πρωτοβουλίας αποτελούσε η παραμονή του τοπικού πληθυσμού, η ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος, η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης στην τοπική κοινωνία αλλά και η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Η εφαρμογή αυτού του προγράμματος συντελέστηκε σε 217 περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε 25 αγροτικές περιοχές της Ελλάδας (νησιωτικές αλλά και ορεινές) και χρηματοδοτήθηκε τόσο από την Ε.Ε και τα κράτη μέλη που την στελεχώνουν αλλά και από διάφορες ιδιώτες που έλαβαν συμμετοχή στα προγράμματα (Αποστολόπουλος, Θεοδωροπούλου, Τσακατούρα, n.d; Αποστολόπουλος, Σδράλη , 2009). Εφαρμόστηκαν 25 προγράμματα ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης, από αντίστοιχες ομάδες τοπικής ανάπτυξης (Ο.Τ.Δ.). Πραγματοποιήθηκαν σε συνολικό βαθμό 1.732 έργα και δράσεις όπου τα 807 είχαν να κάνουν με επενδύσεις στον αγροτουρισμό. Παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπισε ο τοπικός πληθυσμός κατά την εφαρμογή του προγράμματος λόγω της έλλειψης βασικής εμπειρίας πάνω σε προγράμματα της Ε.Ε τέτοιου μεγέθους, υπήρξε άμεση κινητοποίηση των ατόμων των τοπικών κοινωνιών, για το σχεδιασμό και την εφαρμογή στρατηγικών που θα προωθούσαν την τοπική ανάπτυξη. Οι φορείς των τοπικών κοινωνιών μέσω αυτού του προγράμματος είχαν την ευκαιρία να δημιουργήσουν μέσω από την ανάπτυξη συνεργασιών ένα ολοκληρωμένο συμμετοχικό σχέδιο που οι ίδιοι ανέλαβαν και την πραγμάτωση του τόσο από πλευράς διοίκησης όσο και στο οικονομικό κομμάτι, προτείνοντας ολοκληρωμένες λύσεις για την ανάπτυξη της περιοχής (Αποστολόπουλος, Σδράλη, 2009). Τα αποτελέσματα της φάνηκαν ενθαρρυντικά και έτσι ακολούθησε η συστηματική και ολοκληρωμένη πρωτοβουλία Leader II (Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο, n.d.).

6.4.α.2. Leader II: Η πρωτοβουλία αυτή ήταν συνέχεια της Πρωτοβουλίας Leader I καθώς συνέχιζε την υποστήριξη των σχεδίων των τοπικών φορέων και υλοποιήθηκε κατά την περίοδο 1994-1999. Δόθηκε μεγαλύτερη σημασία στη χωρική προσέγγιση των προγραμμάτων, στην καινοτομία των προγραμμάτων , στην ανταλλαγή εμπειριών, στον πολυτομεακό χαρακτήρα αλλά και τη χρηματοδοτική αδυναμία. Η πρωτοβουλία αυτή στόχευσε στο να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας, να δημιουργήσει και να εκσυγχρονίσει τις μονάδες αγροτικού τουρισμού, να ενισχύσει τις αγροτικές επιχειρήσεις και να προωθήσει δράσεις που αφορούν την προστασία των φυσικών και πολιτισμικών πόρων και την επαγγελματική κατάρτιση. Εφαρμόστηκαν τοπικά προγράμματα από 49 τοπικές ομάδες δράσεις και από συλλογικούς φορείς, 7 προγράμματα με θεματικό περιεχόμενο. Μέσα σε αυτή την πρωτοβουλία εγκρίθηκαν και 1.150 έργα αγροτικού τουρισμού και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ωστόσο, το πρόγραμμα αυτό αντιμετώπισε αρκετά προβλήματα κατά την υλοποίησή του, με απόρροια την μη ισόρροπη αποτελεσματικότητα του εθνικού αυτού προγράμματος (Αποστολόπουλος, Σδράλη , 2009).

6.4.α.3. Leader + (2000-2006): Προκειμένου να συνεχιστεί η προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων των αγροτικών περιοχών, δημιουργήθηκε μια νέα κοινοτική πρωτοβουλία η Leader +, η οποία τοποθετήθηκε στην ίδια φιλοσοφία και λογική των προηγούμενων κοινοτικών πρωτοβουλιών (Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο). Όλες οι περιοχές μπορούσαν να επιλεγθούν σε αυτή την πρωτοβουλία και αυτοί που είχαν δικαίωμα συμμετοχής ήταν και τα τοπικά εταιρικά σχήματα του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, (ΟΤΔ). Αυτό που αποσκοπούσε ήταν η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών σε μακροχρόνιο διάστημα. Το πρόγραμμα στράφηκε με ιδιαίτερη προσοχή προς τη δικτύωση ομοειδών ή άλλων συμπληρωματικών επιχειρήσεων, κοινή προβολή και προώθηση, συνεργασία και συλλογική στήριξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, προκειμένου να επιτευχθεί η βιωσιμότητα και η συμπληρωματικότητα των δράσεων. Τα αποτελέσματα της πρωτοβουλίας ήταν αξιόλογα καθώς δημιουργήθηκαν νέες θέσεις απασχόλησης, και δόθηκε έμφαση στη γυναικεία και νεανική επιχειρηματικότητα (Αποστολόπουλος, Σδράλη, 2009).

Η προσέγγιση Leader κατά την προγραμματική περίοδο 2007 -2013 ενσωματώθηκε στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας (ΠΑΑ), ως διακριτός Άξονας 4, ο οποίος αφενός εξυπηρετεί τους λοιπούς άξονες του προγράμματος και αφετέρου παίζει σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της διακυβέρνησης και της κινητοποίησης του ενδογενούς αναπτυξιακού δυναμικού των αγροτικών περιοχών (Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο).

6.4.β Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.):

Τα ΟΠΑΑΧ του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, υλοποιούνται σε 40 επιλεγμένες περιοχές. Το μέτρο 7.6 των Ο.Π.Α.Α.Χ είχε ως στόχο την ενίσχυση των αγροτουριστικών δραστηριοτήτων αλλά και των βιοτεχνικών δραστηριοτήτων (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2004 ; Αναπτυξιακή Μεσσηνίας). Το τελευταίο πρόγραμμα ΟΠΑΑΧ πραγματοποιήθηκε το 2013 και περιλάμβανε 3 άξονες. Οι παρεμβάσεις του άξονα 3 είχαν ως στόχο τα εξής: *την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της χώρας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προώθηση δραστηριοτήτων εκτός της γεωργίας, στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας και στην αναστροφή των δυσμενών τάσεων της πληθυσμιακής συρρίκνωσης σε μια ελκυστικότερη ύπαιθρο με προοπτικές ήπιας ανάπτυξης* (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2004).

6.4.γ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Αγροτική Ανάπτυξη - Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006" (ΕΠΑΑΥ)

Το πρόγραμμα αυτό , τοποθετείται σε εθνικό επίπεδο και κύριοι στόχοι του ήταν οι εξής:

Αρχικά, να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής γεωργίας ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει και να συναγωνιστεί τα διεθνή πρότυπα. Να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή διαδικασία στην ύπαιθρο, η οποία θα πληρεί τα κριτήρια της βιωσιμότητας και η οποία θα επαναφέρει την κοινωνική και οικονομική ισορροπία στην ύπαιθρο. Επίσης, σημαντικός στόχος αποτελεί και η βελτίωση του περιβάλλοντος αλλά και των φυσικών πόρων της υπαίθρου. (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2004).

Η πραγματοποίηση των στόχων αυτών συντελέστηκε μέσω δράσεων οι οποίες ομαδοποιούνται σε επτά (7) Άξονες Προτεραιότητας. Όλοι οι άξονες προτεραιότητας χαρακτηρίζονταν από 2 θεμελιώδεις πολιτικές οι οποίες σηματοδότησαν τη βασική αναπτυξιακή στρατηγική του προγράμματος που είναι η προστασία του περιβάλλοντος και η ποιότητα.

6.4.δ Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 (Ε.Σ.Σ.Α.Α)

Το Ε.Σ.Σ.Α.Α θέτει τις προτεραιότητες της Ελλάδας για την περίοδο 2007-2013, σύμφωνα με το άρθρο 11 το κανονισμού της Αγροτικής ανάπτυξης, το οποίο ορίζει ότι η εθνική στρατηγική αγροτικής ανάπτυξης θα πραγματοποιηθεί μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ). Οι τρεις θεμελιώδεις άξονες αυτού του σχεδίου είναι οι εξής:

- α.) βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των τομέων της γεωργίας- δασοκομίας- αγροδιατροφικού τομέα
- β.) βελτίωση του φυσικού και περιβαλλοντικού στοιχείου
- γ.) βελτίωση της ποιότητας ζωής και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας

Ένας τέταρτος άξονας (Leader), ο οποίος θα βοηθήσει στην επιτέλεση του σχεδίου θα έχει ως βάση του τις κοινοτικές πρωτοβουλίες Leader λόγω της βασικής εμπειρίας που αποκομίσθηκε από αυτές (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων).

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης για την περίοδο 2007-2013, προβλέπεται, για πρώτη φορά, η δημιουργία Εθνικού Αγροτικού Δικτύου στο οποίο μπορούν να συμμετέχουν συλλογικοί φορείς που δραστηριοποιούνται στο χώρο της αγροτικής ανάπτυξης και εμπλέκονται άμεσα, στην εφαρμογή μέτρων του ΠΑΑ ή έμμεσα στην προώθηση θεμάτων που αφορούν τον αγροτικό τομέα και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Χώρας.

Αντίστοιχα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προβλέπεται η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Αγροτικού Δικτύου στο οποίο θα συμμετέχουν τα Εθνικά Αγροτικά Δίκτυα των 27 κρατών μελών, τα οποία χρηματοδοτούνται από τα αντίστοιχα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων).

6.4.ε. ΠΑΑ 2014-2020 : Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας

Το πρόγραμμα αυτό καλύπτει όλη την επικράτεια της Ελλάδος χωρίς εξαίρεση. Σύμφωνα με το άρθρο 5 κύριες προτεραιότητες της Ένωσης είναι:

- α.) προώθηση μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, δασοπονία, και τις αγροτικές περιοχές
- β.) ενίσχυση της βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, και της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας, σε όλες τις περιφέρειες και προώθηση καινοτόμων γεωργικών τεχνολογιών αλλά και της βιώσιμης διαχείρισης των δασών
- γ.) προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων, περιλαμβανομένης της επεξεργασίας, και εμπορίας γεωργικών προϊόντων, της καλής διαβίωσης των ζώων, και της διαχείρισης κινδύνων, οι οποίοι αφορούν τη γεωργία.
- δ.) προώθηση αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της στροφής προς μιας οικονομίας χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος στους παρακάτω τομείς γεωργίας, δασοπονίας, τροφίμων.
- ε.) μείωση φτώχειας και επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων).

Το πρόγραμμα έχει ως στόχο την αύξηση της βιώσιμης ανταγωνιστικότητας του αγροτικού χώρου, προκειμένου οι αγροτικοί χώροι να αποκτήσουν μια νέα δυναμική, αυξάνοντας την δυναμική τους (ΕΣΠΑ, 2014-2020).

6.4.στ CLLD / LEADER:

Η πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων με στόχο την Τοπική Ανάπτυξη (CLLD), η οποία βασίζεται στη προσέγγιση LEADER, είναι μια μέθοδος σχεδιασμού και υλοποίησης τοπικών ολοκληρωμένων αναπτυξιακών στρατηγικών, συμμετέχοντας σε αυτή εταίροι σε τοπικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνίας των πολιτών, των τοπικών οικονομικών και κοινωνικών φορέων, ώστε να καταπολεμηθούν με αποτελεσματικό τρόπο, οι προκλήσεις σε οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και δημογραφικό επίπεδο των αγροτικών περιοχών. Η μέθοδος αυτή είναι ένα πολύ σημαντικό και δυνατό εργαλείο, ειδικά σε περιόδους κρίσης, που δείχνει ότι οι τοπικές κοινότητες μπορούν να κάνουν σταθερά βήματα προς πιο αποτελεσματικές μορφές οικονομικής, βιώσιμης και «χωρίς αποκλεισμούς» ανάπτυξης, σύμφωνα με τη στρατηγική της «Ευρώπης 2020». Επίσης, να «καινοτομήσουν» προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα κοινωνικό-οικονομικά προβλήματα των αγροτικών περιοχών της χώρας αλλά και να ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή στις αγροτικές περιοχές.

Έχοντας ως επίκεντρο τις αγροτικές περιοχές και κοινωνίες, η προσέγγιση αυτή δίνει την ευκαιρία σχεδίασης και πραγμάτωσης στρατηγικών που έχουν ως στόχο την ανάπτυξη ενός τόπου με ολοκληρωμένο και πολυτομεακό χαρακτήρα, λαμβάνοντας υπόψη τις αναπτυξιακές πολιτικές της χώρας αλλά και της Περιφέρειας, με την υλοποίηση παρεμβάσεων δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα καθώς και με διάφορες δράσεις συνεργασίας.

6.4.ζ. Interreg I - II - III - IV - V

Η ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία (ETC), γνωστή και ως Interreg, είναι μια πρωτοβουλία, η οποία είχε ως κύριο στόχο την ολοκληρωτική ανάπτυξη της Κοινότητας τόσο οικονομικά, κοινωνικά αλλά και εδαφικά. Το Interreg είναι χτισμένο γύρω από τρία σκέλη συνεργασίας: το διασυνοριακό (Interreg A), το διακρατικό (Interreg B) και το διαπεριφερειακό (Interreg C). Το Interreg I (1990-1993) κάλυπτε όλους τους τομείς των οικονομικών δραστηριοτήτων ανάπτυξης από τις μεταφορές, τις επικοινωνίες, τον τουρισμό και το περιβάλλον, αλλά και την αγροτική ανάπτυξη. Το 1995 αποφασίστηκε η επέκταση της Πρωτοβουλίας με το Interreg II (1994-1999), η οποία ήταν μια συνέχεια της προηγούμενης στο ένα της σκέλος και στο άλλο ασχολούνταν με την ολοκλήρωση των επιλεγμένων ενεργειακών δικτύων που άρχισαν στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας REGEN.

Έπειτα ακολουθούν οι πρωτοβουλίες Interreg III (2000-2006), Interreg IV (2007-2013) και η πιο πρόσφατη Interreg V(2014-2020). Η Interreg V(2014-2020) βασίζεται σε 11 επενδυτικές προτεραιότητες, οι οποίες έχουν καθοριστεί από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και συντελούν στην πραγματοποίηση της στρατηγικής της Ευρώπης 2020 για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη (European Commission, 2014).

6.4.η ΕΠΑΝ I, II , ΕΠΑνΕΚ

Το επιχειρησιακό πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας (ΕΠΑΝ I, 2000-2006) συγχρηματοδοτήθηκε από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση και κύριο στόχο είχε την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την οικονομική και κοινωνική σύγκλιση της Ελλάδας με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Το επιχειρησιακό πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας (ΕΠΑΝ II, 2007-2013) είχε ως κύριο στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων και του παραγωγικού συστήματος της χώρας, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην καινοτομία. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» (ΕΠΑνΕΚ) είναι ένα από τα πέντε τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα του ΕΣΠΑ της περιόδου 2014 -2020, που του δόθηκε έγκριση μαζί με τα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το πρόγραμμα αυτό συντελεί στην ενίσχυση των αγροτουριστικών επιχειρήσεων. Το νέο πρόγραμμα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στους τομείς του τουρισμού, της ενέργειας, της αγροδιατροφής, του περιβάλλοντος, της εφοδιαστικής

αλυσίδας, των τεχνολογιών και της πληροφορική, των επικοινωνιών, της υγεία και της φαρμακευτικής βιομηχανίας, αλλά και των δημιουργικών και πολιτιστικών βιομηχανιών, υλικών, κατασκευών (Εθνικό Κέντρο Έρευνας & Τεχνολογίας Ανάπτυξης; Ειδική Γραμματεία ΕΤΠΑ & ΤΣ , Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠΑνΕΚ., 2017; ΕΣΠΑ 2014-2020).

7. Η ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων μέσω του αγροτουρισμού

7.1. Γενικά στοιχεία για τον Δήμο: Η δυναμική του Δήμου

Εικ. 1: Χάρτης Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων

Ο Δήμος Διρφύων Μεσσαπίων τοποθετείται στην Κεντρική Εύβοια και καταλαμβάνει συνολική έκταση περίπου 780km^2 . Στα βόρεια, ο Δήμος συνορεύει με το Δήμο Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας, νότια με το Δήμο Χαλκιδέων, νοτιοανατολικά με το Δήμο Ερέτριας και ανατολικά-νότια με το Δήμο Κύμης-Αλιβερίου (Τεχνικός σύμβουλος για την υποστήριξη της σύνταξης του καλλιεργητικού πλάνου της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας).

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ο Δήμος Διρφύων Μεσσαπίων έχει συνολικά 18.800 κατοίκους.

Επίσης, με την απογραφή του 2011 έχουμε τα εξής στοιχεία σχετικά με τις δημοτικές ενότητες και το πληθυσμό κάθε περιοχής των δημοτικών ενότητων.

Στο **Πίν. 1, Παρ. Α**, χρησιμοποιούνται στοιχεία και για την οικονομία της κάθε περιοχής προκειμένου να διακρίνουμε τις σημαντικότερες περιοχές του Δήμου με σκοπό την ανάλυση τους για την περαιτέρω ανάπτυξη τους μέσω του αγροτουρισμού:

Με βάση τα στοιχεία του **Πίν. 1, Παρ. Α**, θα μπορούσαμε να αποκλείσουμε τις τοπικές κοινότητες οι οποίες έχουν πληθυσμό κάτω από 200 κατοίκους καθώς και αυτές που η προσβασιμότητα δεν είναι τόσο εύκολη, καθώς είναι απομακρυσμένες ή λόγω του ότι οι δρόμοι γενικότερα δεν διευκολύνουν την πρόσβαση σε αυτές. Άλλες περιοχές αποκλείονται λόγω της παρουσίας της Λάρκο εκεί καθώς και της αλλοίωσης έτσι του συνολικού τους τοπίου.

Καλές βάσεις για τον αγροτουρισμό θα μπορούσαν να αποτελέσουν η Δημοτική Κοινότητα των Ψαχνών, (λίγο πιο έξω από την περιοχή, καθώς σε αυτή υπάρχει το ΤΕΙ Χαλκίδας και ενοικιαζόμενα δωμάτια), καθώς βρίσκεται κοντά στη Χαλκίδα και η πρόσβαση σε αυτή είναι πολύ εύκολη. Η Τοπική Κοινότητα Τριάδας, καθώς η περιοχή έχει αξιόλογη γεωργική παραγωγή, ιστορία αλλά και αξιοθέατα για τον επισκέπτη και η πρόσβαση σε αυτή είναι εύκολη. Η Τοπική Κοινότητα Θεολόγου στην οποία πραγματοποιούνται και βιολογικές καλλιέργειες και υπάρχει εύκολη προσβασιμότητα. Η Τοπική Κοινότητα Μίστρου στην οποία υπάρχουν και βιολογικές καλλιέργειες και αξιόλογη κτηνοτροφία με γνωστό στην περιοχή, τυρί Μίστρου. Η Τοπική Κοινότητα Στροπώνων, η οποία παρόλο που είναι απομακρυσμένη έχει αξιόλογη γεωργία με τη παραγωγή ντομάτας στο Βουνό αλλά και κτηνοτροφία αλλά και η Τοπική Κοινότητα Πισσώνα στην οποία η προσβασιμότητα είναι εύκολη και στην περιοχή υπάρχουν και θερμοκηπιακές και εναλλακτικές βιολογικές καλλιέργειες αλλά υφίστανται και τα πρώτα σταθερά βήματα για την ανάπτυξη μορφών εναλλακτικού τουρισμού.

Επίσης, στην περιοχή υπάρχει και η επιχείρηση με ταμανιτάρια Δίρφους τα οποία είναι πολύ γνωστά στην ευρύτερη περιοχή. Στην περιοχή του Πισσώνα υπάρχουν επίσης και τα εργοστάσια του Κελαϊδίτη και του Αγγελάκη.

7.1.α Πρώιμα στάδια εναλλακτικού τουρισμού στο Δήμο

Στην τοπική Κοινότητα του Πισσώνα υπάρχει ένα κτήμα το οποίο βρίσκεται στα πρώιμα στάδια ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού. Πρόκειται για ένα επισκέψιμο κτήμα το οποίο έχει την ονομασία “Ονειρόσπιτο” στο οποίο αναπτύσσεται ο μορφωτικός τουρισμός σε συνδυασμό με τον αγροτουρισμό, και πραγματοποιούνται επισκέψεις από μικρά παιδιά, υπάρχουν και μικρά καταλύματα στο χώρο. Επίσης, υπάρχουν τα εξής στο παρόν κτήμα, κατσίκες, πρόβατα, αλλά και η δυνατότητα φύτευσης σπόρων (Ψαθάς, 2017).

Επιπρόσθετα, στο Φαράγγι της Αγάλης το οποίο βρίσκεται στην τοπική κοινότητα Αγίου Αθανασίου υπάρχουν 2 τουριστικά περίπτερα, τα οποία ο Δήμος τα ενοικιάζει προκειμένου να αναπτυχθούν δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού, καθώς το φαράγγι της Αγάλης, διατίθεται για περιπατητικό τουρισμό σε συνδυασμό με τον οικοτουρισμό (Ψαθάς, 2017). Έπειτα, ο Δήμος έχει την προθυμία να διεξάγει ένα ερευνητικό έργο, σε συνεργασία με το Τεχνολογικό εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, προκειμένου να διερευνήσει τις αναπτυξιακές δυνατότητες του πρωτογενούς τομέα Διρφύων Μεσσαπίων σε συνδυασμό με την μεταποιητική και τουριστική δραστηριότητα της περιοχής, εκπονώντας παράλληλα πιλοτικό σχέδιο για την ίδρυση μουσείου γεωργίας – λαογραφίας και γαστρονομίας καθώς και εκπαιδευτικού- ερευνητικού χώρου ανάδειξης της ενδημικής χλωρίδας και φαρμακευτικών φυτών της ευρύτερης περιοχής. Δείχνοντας με αυτό τον τρόπο ότι ο Δήμος είναι ανοιχτός στις

νέες μορφές τουρισμού που σχετίζονται τον αγροτικό χώρο (Ψαθάς, 2017). Ως μελέτη περίπτωσης έχει επιλεγεί η τοπική κοινότητα Τριάδας, η οποία θα στεγάζει το μουσείο, προκειμένου να αξιοποιηθεί και το μεγάλο χρηματοδοτούμενο έργο του Δήμου, το Παλάτι του Κριεζώτη (Ψαθάς, 2017).

Σχετικά με τα γενικά στοιχεία για το μέσο ποσοστό ανεργίας στη Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και νομού Ευβοίας κατά τη περίοδο 2005-2012 βλ. Πίν. 2, Παρ. Β

7.1.β. Οι γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες του Δήμου

Σχετικά με τις γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες του Δήμου αυτές καταλαμβάνουν 140.000 στρέμματα στο Δήμο εκ των οποίων οι καλλιεργούμενες εκτάσεις ανέρχονται στα 57.000 στρέμματα (περίπου το 40%), και τα εναπομείναντα 83.000 στρέμματα είναι βοσκότοποι (περίπου το 60%). Το 55% περίπου της έκτασης όπου καλλιεργείται αποτελεί καλλιέργεια ελιάς διπλής παραγωγικής κατεύθυνσης.

Παρά το γεγονός ότι η ελαιοκαλλιέργεια είναι από τα σημαντικότερα του Δήμου, δεν περνάει απαρατήρητη και η μεγάλη σε έκταση καλλιέργεια κηπευτικών. Η καλλιέργεια των κηπευτικών στο Δήμο είναι τόσο μεγάλη 9.000 στρέμματα, το οποίο αναλογεί στο 54% περίπου της έκτασης κηπευτικών της Περιφερειακής Ενότητας Ευβοίας, γεγονός που τοποθετεί το Δήμο στο πλέον σημαντικό κέντρο παραγωγής κηπευτικών της Εύβοιας.

7.1.γ. Σημαντικότερες καλλιέργειες κηπευτικών στο Δήμο είναι:

- καλλιέργειες πατάτας (περίπου 2.400 στρέμματα, 80% της έκτασης με πατάτες στην Εύβοια.)
- καλλιέργειες λάχανων (1500 στρέμματα)
- καλλιέργειες μαρουλιών (1000 στρέμματα)
- καλλιέργειες καρότων (περίπου 810 στρέμματα και 80% της έκτασης με πατάτες στην Εύβοια)

Μικρής σημασίας είναι η καλλιέργεια οσπρίων που καταλαμβάνουν μόνο το 1/4 της έκτασης που καλλιεργείται στην Εύβοια (Τεχνικός σύμβουλος για την υποστήριξη της σύνταξης του καλλιεργητικού πλάνου της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας)

Σχετικά με τις κηπευτικές καλλιέργειες του Δήμου, **το καρότο** λόγω του γεγονότος ότι η συγκομιδή του και η προετοιμασία του προϊόντος για να βγει στην αγορά απαιτεί μηχανολογικό εξοπλισμό μεγάλου κόστους (μηχανές εξαγωγής από το χωράφι, φορτηγά για την μεταφορά του καρότου από το χωράφι στην διαλογή- συσκευασία, πλυντήριο για το πλύσιμο καρότου) η διακίνηση του προϊόντος στην αγορά γίνεται κυρίως μέσω χονδρέμπορων-συσκευαστών που

διαθέτουν τον κατάλληλο εξοπλισμό. Η διακίνηση γενικότερα όμως των κηπευτικών στην αγορά γίνεται είτε απευθείας από τους παραγωγούς είτε μέσω τρίτων (χονδρεμπόρων). Στην περιοχή υπάρχουν συσκευαστήρια λαχανικών από ιδιώτες.

Στις εναλλακτικές καλλιέργειες του Δήμου, κατατάσσουμε το Άισμπεργκ, το Κινέζικο Λάχανο, το Φινόκιο κ.α. και αυτά καλλιεργούνται συνήθως με σκοπό έπειτα από συμφωνία με κάποιον συσκευαστή έμπορο να προμηθεύσουν αγορές κυρίως της Κεντρικής Ευρώπης (Τσομώκος, 2017).

Στο Δήμο οπότε τα κυριότερα είναι οι ελαιώνες και τα κηπευτικά τα οποία καταλαμβάνουν το 55,4% και 15,4 αντίστοιχα της έκτασης του Δήμου, και ακολουθούν με πολύ μικρά ποσοστά το κριθάρι (10,4%) το σκληρό σιτάρι (7,5%) και πολύ μικρά ποσοστά καταλαμβάνουν το μαλακό σιτάρι (5,3%), τα κτηνοτροφικά φυτά και η βρώμη (1,3%), οι αμπελώνες και οι ξηροί καρποί (1,1) , τα όσπρια (0,3%), τα οπωροφόρα (0,2%), ο αραβόσιτος και οι λοιπές καλλιέργειες (0,1%) και η αγρανάπαυση καταλαμβάνει το 0,5%.((Τεχνικός σύμβουλος για την υποστήριξη της σύνταξης του καλλιεργητικού πλάνου της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας)

7.1.δ Περιοχές με ενδιαφέρουσα κηπευτική δραστηριότητα στο Δήμο:

Η κυριότερη κηπευτική δραστηριότητα στις πεδινές περιοχές του Δήμου (Καστέλλα, Πολιτικά, Τριάδα, Πισσώνας) είναι η καλλιέργεια κηπευτικών και συγκεκριμένα: πατάτες, καρότο, σταυρανθή, βολβώδη λαχανικά (σκόρδο ξερό) μαρούλι, κ.λ.π. Η διακίνηση των προϊόντων αυτών στην αγορά γίνεται από τους παραγωγούς στην Κεντρική Λαχαναγορά αλλά και σε λαϊκές ή μέσω τρίτων (χονδρεμπόρων). Στην περιοχή υπάρχουν συσκευαστήρια λαχανικών από ιδιώτες.

Στις ορεινότερες περιοχές (Τοπική Κοινότητα Στροπώνων) καλλιεργείται σε αξιόλογη έκταση τομάτα υπαίθρια επιτραπέζια (εποχή συγκομιδής της είναι από τον Αύγουστο) και φασολάκι τύπου <<τσαούλι>> αναρριχώμενο (εποχή συγκομιδής από τον Ιούλιο). Τα προϊόντα είναι αναγνωρισμένης ποιότητας, από την αγορά και διακινούνται από τους ίδιους τους παραγωγούς σε καταστήματα της κεντρικής λαχαναγοράς της Αθήνας. Η συσκευασία τους είναι ανύπαρκτη και ούτε έχει γίνει κάποια προσπάθεια δημιουργίας επώνυμου προϊόντος (Π.Γ.Ε. ή Π.ΟΠ. κ.λ.π.), (Τσομώκος, 2017).

7.1.ε Περιοχές με ενδιαφέρουσα δενδρώδη δραστηριότητα στο Δήμο:

Στην περιοχή των Ψαχνών, της Καστέλλας, των Πολιτικών, της Τριάδας και του Πισσώνα υπάρχουν Ακρόδρυα (Φιστικές). Η διακίνηση αυτών των προϊόντων όπως και των κηπευτικών γίνεται από χονδρέμπορους. Η συγκεκριμένη καλλιέργεια κινεί όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια , λόγω της αυξημένης τιμής της. Ωστόσο, λόγω του γεγονότος

ότι οι φιστικιές αναπτύσσονται στο 4ο χρόνο από την φύτευση τους και ότι δεν αντέχουν την πολύ υγρασία και απαιτούν σύντομο χειμώνα δεν είναι κατάλληλες για πολλές περιοχές του Δήμου ειδικά σε περιοχές με μεγάλο υψόμετρο.

Σημαντική παρουσία στο Δήμο αποτελούν και οι ελαιώνες οι οποίοι κάνουν αισθητή την εμφάνιση τους στη περιοχή των Πολιτικών και περιοχή της Δημοτικής Ενότητας Διρφύων (όπως στις τοπικές κοινότητες του Μίστρου, των Καθενών, του Πάλιουρα κ.λ.π.) , παλαιοί ελαιώνες με κυριότερη ποικιλία την "Θρουμπολιά". Στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου δεν υπάρχει επιχείρηση τυποποίησης - συσκευασίας ελαιόλαδου και το παραγόμενο προϊόν είτε αυτοκαταναλώνεται είτε διακινείται απευθείας στον καταναλωτή από το παραγωγό ή τα τοπικά ελαιοτριβεία. Η συγκεκριμένη καλλιέργεια έχει περιορισμένο εμπορικό ενδιαφέρον, εκτός ίσως από την ευρύτερη περιοχή των Πολιτικών όπου υπάρχουν παραγωγοί με μεγάλο αριθμό δένδρων αλλά και στις περιπτώσεις αυτές, λόγω του τρόπου συγκομιδής του καρπού (από κάτω) το παραγόμενο προϊόν είναι προβληματικής ποιότητας, ενώ οι πωλούμενες ποσότητες στο χονδρεμπόριο συνήθως δεν χρησιμοποιούνται αυτούσιες, αλλά σε μίξεις με λάδια άλλων περιοχών για τη βελτίωση του χρώματος (ειδικά σε μίξεις με λάδια από <<Κορωνέικη>> τα οποία έχουν έντονο πράσινο χρώμα.

7.1.στ. Λοιπά οπωροφόρα στο Δήμο

Τα εσπεριδοειδή είναι άνευ σημασίας στο Δήμο με διάσπαρτα περιβόλια: στα Ψαχνά, στη Καστέλλα και τα Πολιτικά.

Αξιόλογη είναι η παρουσία της Κερασιάς, στις Στρόπωνες όπου αποτελεί παραδοσιακή καλλιέργεια, αλλά έχουν γίνει πλέον και φυτεύσεις με νεότερες ποικιλίες. Οι κερασιές ανάλογα με τη χρονιά μπορεί να αφήσουν ένα αξιόλογο συμπληρωματικό εισόδημα. Αν και δεν έχουν εκμεταλλευτεί στο έπακρο τις κερασιές , καθώς το ξύλο της κερασιάς μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην κατασκευή επίπλων καθώς είναι ανθεκτικό στην υγρασία, αλλά και μουσικών οργάνων καθώς δίνει καλύτερη ακουστική. Η καρποφορία της αρχίζει το 4ο χρόνο και έχει διάρκεια ζωής 60 χρόνων, ωστόσο μεγάλες αποδόσεις έχει πάνω από το 20ο. Ευδοκίμει σε διάφορους τύπους εδαφών και προτιμά κυρίως αυτά που δεν περιέχουν ασβέστιο. Επίσης, υπάρχουν και καστανιές στο Δήμο. Διάσπαρτα δένδρα, στην περιοχή Στροπώνων τα οποία όμως, τα περιποιούνται και πουλούν ντόπιοι σε κάποιες ποσότητες στην χονδρική (Τσομώκος, 2017).

7.1.ζ Θερμοκηπιακές καλλιέργειες στο Δήμο

Στο Δήμο υπάρχουν ελάχιστες εκτάσεις τύπου Toll που καλλιεργούνται με τομάτα, αγγούρι, φασολάκι στις περιοχές των Καθενών, του Πισσώνα και του Πούρνου. Κάθε τέτοιο Toll έχει έκταση από 300 τ.μ. έως 1 στρέμμα το πολύ.

7.1.η Βιολογικές καλλιέργειες στο Δήμο

Βιολογικές καλλιέργειες, υπάρχουν ελαιώνες στην περιοχή του Μίστρου, και λίγες εκτάσεις με κηπευτικά στις περιοχές του Θεολόγου και του Πισσώνα. Ωστόσο οι εκτάσεις αυτές εντάσσονται και απεντάσσονται διαρκώς στα βιολογικά (Τσομώκος, 2017). Επιπρόσθετα, η επιτυχία των βιολογικών καλλιεργειών μπορεί να επέλθει μόνο σε περιοχές οι οποίες δεν έχουν συμβατικές καλλιέργειες καθώς τα λιπάσματα, ραντίσματα κτλ που προβαίνουν άλλοι γεωργοί δεν μπορούν να συμβαδίσουν με την βιολογική καλλιέργεια η οποία επηρεάζεται από όλα αυτά. Η Νέα Γή είχε προσπαθήσει παλαιότερα να ασχοληθεί με βιολογικές καλλιέργειες, οι οποίες δεν είχαν καμιά επιτυχία λόγω αυτού του γεγονότος (Αρβανίτης, 2017).

7.1.θ Ενδιαφέρουσα δραστηριότητα εναλλακτικών καλλιεργειών στο Δήμο

Εάν και μικρά σε έκταση καλλιεργούνται στο Πισσώνα, Αρώνια, Μύρτιλα κ.α. από τον Δαφνή Βασίλη και ο οποίος χρησιμοποιεί το παραγόμενο προϊόν ως πρώτη ύλη για να φτιάξει διάφορα σκευάσματα (π.χ. μαρμελάδες κ.λ.π.) τα οποία και εμπορεύεται.

Επίσης, καλλιεργούνται στο Πισσώνα εκτάσεις με ροδιές και στην περιοχή Πούρνου, καλλιεργείται κυρίως η ποικιλία “Wonderful” η οποία έχει χρήση συνήθως για χυμοποίηση. Κάποιοι παραγωγοί κάνουν οι ίδιοι χυμοποίηση σε επίπεδο οικοτεχνίας (Τσομώκος, 2017).

Σημαντική είναι η παρουσία των Μανιταριών pleurotus στην περιοχή Διρφύων:

«Μανιτάρια Δίρφυς» επιχείρηση με δραστηριότητα καθετοποιημένη και συγκεκριμένα:

- Παραγωγή υποστρώματος για καλλιέργεια μανιταριού pleurotus
- Παραγωγή μανιταριού pleurotus
- Τυποποίηση – συσκευασία μανιταριών
- Παρασκευή σκευασμάτων με βάση το μανιτάρι (Τσομώκος, 2017)

7.1.ι Σχετικά με την κτηνοτροφική δραστηριότητα στο Δήμο παρατηρούμε τα εξής:

Ο πληθυσμός των βοοειδών αριθμεί περίπου 700 βοοειδή (περίπου το 22% των βοοειδών της Εύβοιας) η εκτροφή των οποίων πραγματοποιείται σε 50 μονάδες μικρομεσαίου μεγέθους και σχεδόν στο σύνολο της κρεατοπαραγωγικής κατεύθυνσης.

Από την άλλη, το σύνολο των αιγοπροβάτων είναι 66.400 ζώα (το 55% πρόβατα και 45% αίγες) το οποίο αναλογεί στο 17,5% περίπου του συνόλου των αιγοπροβάτων της ΠΕ Εύβοιας. Η εκτροφή αυτών πραγματοποιείται σε 530 εκμεταλλεύσεις από τις οποίες το 1/3 περίπου χαρακτηρίζονται ως μικρού μεγέθους και το 20% μεγαλύτερου μεγέθους. Το 45% περίπου των προβάτων και το 40% των αιγών εκτρέφονται σε εκτάσεις αποκλειστικά προβατοτροφικές ή αιγοτροφικές. Σχετικά με την παραγωγική κατεύθυνση κυρίαρχη είναι η μικτή (99% των ζώων) . Ως προς τον τύπο εκτροφής πρωταγωνιστεί ο μικτός με μόλις 1% των εκτρεφόμενων ζώων να είναι αποκλειστικά ενσταβλισμένης μορφής (Τεχνικός σύμβουλος για την υποστήριξη της σύνταξης του καλλιεργητικού πλάνου της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας) .

7.1.ια. Καιρικές συνθήκες και ζήτηση προϊόντων:

Όταν υπάρχουν καιρικά φαινόμενα που είναι ακραία και απρόβλεπτα, που προκαλούν ποικίλες ζημιές στα προϊόντα μειώνεται η παραγωγή , οπότε η έλλειψη που προκύπτει επηρεάζει τις τιμές με συνέπεια την αύξηση των τιμών. Αν, όμως ο καιρός κυλά ομαλά η παραγωγή είναι αρκετά μεγάλη, με απόρροια τα προϊόντα να μην μπορούν να απορροφηθούν από την αγορά με συνέπεια, την μείωση των τιμών και την παραμονή των προϊόντων στα χωράφια, τα οποία σαπίζουν και έτσι οι παραγωγοί αναγκάζονται να τα φρεζάρουν και το κόστος είναι μεγάλο (Ρουμπής, 2017). Επίσης, σχετικά με τις τιμές των προϊόντων: όσο και να πουλήσει ο παραγωγός το προϊόν καθώς το δίνει σε μεγάλες ποσότητες, δεν υπάρχει κανόνας για την τιμή που θα κοστολογήσει ο έμπορος το παρών προϊόν, καθώς μπορεί να κάνει ακόμη και αύξηση ο ίδιος 100% (Ρουμπής, 2017).

7.2. Πολιτιστική κληρονομιά του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων

Κάθε κοινότητα του Δήμου έχει την δική της μοναδική ιστορία και μπορεί κάποιος να την ανακαλύψει μέσα από τα ιστορικά στοιχεία που τις περιβάλλει. Μερικά ενδεικτικά στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς του Δήμου είναι τα ακόλουθα:

7.2.α Μεσαιωνικός Πύργος Πολιτικών:

Ο Πύργος των Πολιτικών είναι ένας από τους μεγαλύτερους 55 Ενετικούς Πύργους της Εύβοιας και έχει διατηρηθεί παρά τους αιώνες σε πολύ καλή κατάσταση. Η κτίση του χρονολογείται μεταξύ του 1207-1470, και ακόμη και σήμερα κατέχει εξέχουσα θέση στο κέντρο του σύγχρονου πολιτισμού. Η ορεινή θέση και το μέγεθος που είχαν οι ενετικοί πύργοι βοηθούσαν τη λειτουργία του συστήματος συνεννόησης, το οποίο ονόμαζαν <<φρυκτωρίες>>. Μέσω του καπνού των πυρσών μετέφεραν μηνύματα σε μεγάλες αποστάσεις (Καρατζάς, 2017).

7.2.β Καστρί Ψαχνών

Από το Κάστρο δεν έχουν μείνει παρά λίγα μικρά χαλάσματα και τοποθετείται σε ένα λόφο δύσκολα προσβάσιμο 2χλμ βόρεια από τα Ψαχνά Ευβοίας. Πιθανόν το κάστρο να κατασκεύασαν οι βυζαντινοί το 9 αι. και γύρω του αναπτύχθηκε ένας οικισμός τα Παλιά Ψαχνά. Η κατάληψη του κάστρου έγινε από τους Τούρκους το 1470 όπου αυτοί το κατέστρεψαν (Καστρολόγος).

7.2.γ Πύργος Πισσώνα ή Πύργος του Μόστρα

Το χωριό Πισσώνας απαρτίζεται από δυο οικισμούς: τον Άνω και τον Κάτω Πισσώνα. Υπάρχουν 2 Πύργοι σε καθένα οικισμό. Στον Άνω Πισσώνα ο Πύργος διασώζεται χωρίς σοβαρές ζημιές και έχει την ονομασία ‘Πύργος του Μόστρα’ (Καστρολόγος).

7.2.δ Λαογραφικό Μουσείο Λάμαρης Διφυών

Το λαογραφικό μουσείο αυτό είναι πρόσφατα ιδρυμένο και περιέχει μέσα εκθέματα και συλλογές από τον παραδοσιακό τρόπο ζωής. Το μουσείο αυτό περιλαμβάνει μέσα πάνω 500 εκθέματα (EVIA& SKYROS, n.d.).

7.2.ε Ιστορικό-Πολεμικό Μουσείο Αναστασίου Λιάσκου στο Κοντοδεσπότι

Το μουσείο αυτό κατασκευάστηκε στην περιοχή Κοντοδεσπότι μετά από πρωτοβουλία του Αναστασίου Λιάσκου τ. Νομάρχη και Υπουργού Ευβοίας. Η συγκεκριμένη ιδιωτική συλλογή του είναι μοναδική και τα εκθέματα της είναι σημαντικά όχι μόνο για την Εύβοια αλλά για όλη την Ελλάδα (EVIA& SKYROS, n.d.).

7.2.στ Τα αρχοντικά της Κεντρικής Πλατείας Ψαχνών:

Στην κεντρική πλατεία Ψαχνών βρίσκονται 3 διατηρητέα αρχοντικά. Ένα από αυτά είναι το αρχοντικό του Γεωργίου Κεραμιδά (Βιβλιοθήκη του Δήμου). Η ανέγερση του κτιρίου συντελέστηκε το 1892, είναι φτιαγμένο από πέτρα και είναι ένα διώροφο κτίσμα με χαγιάτι και οντάδες. Το μέγεθος του είναι μικρό, το ίδιο και οι χώροι του. Άλλο αρχοντικό είναι αυτό της οικογένειας Γεωργίου Φαφούτη (Λαογραφικό Μουσείο). Πρόκειται για ένα διώροφο πέτρινο αρχοντικό, φτιαγμένο στα τέλη του 19 αιώνα, με στοιχεία αστικής αρχιτεκτονικής, με κατώι, ισόγειο, και ανώι. Τέλος το αρχοντικό της οικογένειας του Μιχάλη Δούδαλη, (Μπουντούρα) (Πολιτιστικό Κέντρο Δήμου). Το κτίριο αυτό ανεγέρθη το 1885, και μιμούταν αρχιτεκτονικά στοιχεία αστικού τύπου. Είναι ένα διώροφο πέτρινο κτίριο με πολλούς βοηθητικούς χώρους. Μετά την αναστήλωση και αναπαλαίωση του προστέθηκε στην βορινή και νότια πλευρά σκάλα για λειτουργικούς λόγους (Καρατζάς, 2017).

7.2.ζ 1^ο Δημοτικό Σχολείο Ψαχνών

Το Δημοτικό Σχολείο Μεσσαπίας ανεγέρθη στις αρχές του 20 αι (1900-10) με έξοδα κατά βάση του Ανδρέα Συγγρού. Στο νεοκλασικό αυτό κυρίαρχες ήταν οι επιφάνειες ορθογωνίου σχήματος και το μεγάλο μέγεθος των δύο αιθουσών αλλά και κοινών χώρων χρήσης του σχολείου (της αυλής). Στη μικρή αποθήκη του νεοκλασικού, ξεχωρίζει η παρουσία ενός πηγαδιού με πόσιμο νερό (Καρατζάς, 2017).

7.2.η Βρυσάκια:

Σε αυτή την τοποθεσία κατά τον αγώνα του 1821 οι έλληνες επαναστάτες με αρχηγό τον Γοβιό νίκησαν τους Τούρκους. Σε αυτό το χώρο ένα χρόνο αργότερα σκοτώθηκε ο Αγγελής Γοβιός.

7.2.θ Σκούντερι:

Στην περιοχή αυτή βρίσκεται ο γραφικός οικισμός της Στενής στον οποίο βρίσκονται υπολείμματα ενετικού πύργου και μικρών εκκλησιών (ΔΙΡΦΥΣ- ΜΕΣΣΑΠΙΑ, n.d.)

7.2.ι Ναοί, μονές, εκκλησίες, ξωκλήσια

Η μονή του Αγίου Καλυβίτη Ψαχνών υπάρχει η εκτίμηση ότι κατασκευάστηκε τα πρώτα βυζαντινά χρόνια (5^{ος} αι. μ.Χ.). Η μονή αυτή πιθανολογείται ότι ανεγέρθηκε πάνω στα ερείπια αρχαιοελληνικού ναού προς χάρη του θεού Απόλλωνα. Η αρχική μορφή της μονής έχει αλλοιωθεί λόγω πολλών αναστηλωτικών επεμβάσεων. Στο καθολικό της μονής υπάρχουν πάρα πολλά εντοιχισμένα γλυπτά που διασώζονται από την προβυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο. Η έσχατη αναστηλωτική προσπάθεια συντελέστηκε τη δεκαετία του 1920 και η μονή από τότε διατηρεί τη μορφή που έχει και σήμερα. Ωστόσο, κάποιες παρεμβάσεις μικρής έκτασης πραγματοποιούνται ακόμη και σήμερα για την συντήρηση του. Επίσης, **ο ναός της Μεταμόρφωσης της Σωτήρος στα Ψαχνά**, η κατασκευή του οποίου ολοκληρώθηκε το 1901 και ακολουθεί τα βυζαντινά πρότυπα αρχιτεκτονικής, του εγγεγραμμένου σταυροειδούς μετά τρούλου με διαστάσεις 9x18μ. Είναι ένας ναός με πλινθοπερίκλειστη τοιχοδομία και πλήθος κεραμοπλαστικών διακοσμητικών στοιχείων. Επίσης, **ο Άγιος Νικόλαος στην περιοχή της Άτταλης**, η χρονολόγηση του αναφέρεται στην βυζαντινή περίοδο. Ο ναός δε σώζεται στην πλήρη μορφή του καθώς επήλθε η καταστροφή μεγάλων τμημάτων του κατά την διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Επίσης, ένας σημαντικός ναός είναι και ο σταυροεπίστεγος **μεταβυζαντινός ναός της Παλαιοπαναγιάς** που βρίσκεται στην περιοχή της Διρφύς. Οι τοιχογραφίες του ναού είναι εξαιρετικής τέχνης με επιτυχία αναλογιών και χρωμάτων (Καρατζάς, 2017). Επίσης, **το μοναστήρι της Παναγίας της Περιβλέπτου**, στα πολιτικά, ο ναός χρονολογείται ότι κατασκευάστηκε τον 11^ο αιώνα ή 12 αι μ.Χ. , μια μονή με πολύ καίρια σημασία τόσο ιστορική αλλά και αρχαιολογική για ολόκληρη την Εύβοια και όχι μόνο για το

Δήμο Διρφύων-Μεσσαπίων (Καρατζάς, 2017). Επίσης, 1,5 χλμ δυτικά των Καθενών υπάρχει η παλαιά μονή των Ερίων , μέσα σε μια καταπράσινη περιοχή με πλατάνια στο τόπο όπου βρίσκεται και οι πηγές του ενετικού υδραγωγείου Χαλκίδας. Τα Έρια είναι ένας τόπος μοναδικής φυσικής ομορφιάς με τρεχούμενα νερά, ποτάμι και καταρράκτες, κάτω από την σκιά πλατανόδασους. Η παύση της λειτουργίας της μονής συντελέστηκε το 1840 και το μόνο που παραμένει διατηρητέο σήμερα είναι το καθολικό του ναού (ΔΙΡΦΥΣ- ΜΕΣΣΑΠΙΑ, n.d. ; Εύβοια Τουριστικός Οδηγός του νησιού της Εύβοιας, n.d.).

7.3 Η Μελέτη Περίπτωσης: Η Τοπική Κοινότητα Τριάδας

Η εξαιρετική ρυμοτομία της Τριάδας.

Εικ. 2: Χάρτης Τοπικής Κοινότητας Τριάδας (Πηγή φωτογραφίας: Καρατζάς, Λουπιδου, 2015)

Η Τοπική Κοινότητα Τριάδας βρίσκεται στην Εύβοια, είναι ένα από τα μεγαλύτερα χωριά του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων με έδρα τα Ψαχνά και έχει 1.049 κατοίκους σύμφωνα με την

απογραφή του 2011. Βρίσκεται 23χλμ βορειοανατολικά της Χαλκίδας και 5 χλμ ανατολικά από την έδρα του Δήμου που είναι τα Ψαχνά. Το χωριό αυτό λόγω της τοποθεσίας του, καθώς είναι τοποθετημένο σε ένα λοφίσκο υψομέτρου 100-135 μ. περιβάλλεται από απέραντο δάσος αλλά και πεδιάδες και οι κάτοικοι του ασχολούνται με την υλοτομία, την γεωργία, την κτηνοπτηνοτροφία. Η γεωργία, είναι από τα βασικά καθήκοντα των κατοίκων και στο χωριό ήδη υπάρχει ένας αγροτικός συνεταιρισμός " η Νέα Γη" . Παρά το ότι και τόσο μεγάλο μέγεθός του, το χωριό αυτό έχει αξιόλογη πολιτιστική ιστορία, η οποία αρχίζει από την πρώιμη περίοδο. Στο χωριό αυτό υπάρχουν αξιοθέατα, όπως παλαιοχριστιανικές εκκλησίες, αρχαιολογικές θέσεις, ενετικός πύργος, νερόμυλος και γεφύρι αλλά και το Παλάτι του οπλαρχηγού Κριεζώτη, τα οποία μπορεί να θαυμάσει κανείς και μέσα από αυτά να ανακαλύψει την ιστορία του χωριού (Καρατζάς, Λουπιδου, 2015). Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες, που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του χωριού, όπως είναι η αναπαλαίωση του παλατιού του οπλαρχηγού Κριεζώτη το οποίο αποτελεί στολίδι για την περιοχή και από την άλλη στον αγροτικό χώρο η δημιουργία αγροτικού συνεταιρισμού (Πραντζίκος, 2016).

7.3.α Η ονομασία και η ιστορία της Τοπικής Κοινότητας Τριάδας:

Δεν υπάρχουν μέχρι σήμερα ακριβή αντικειμενικά στοιχεία τα οποία να πιστοποιούν την προέλευση του ονόματος του χωριού. Υπάρχουν, ωστόσο 2 ερμηνείες οι οποίες πηγάζουν από υποκειμενικές μαρτυρίες και γραπτές πηγές. Η μια ερμηνεία υποστηρίζει ότι το όνομα του χωριού πηγάζει από τη Βυζαντινή Εκκλησία που τοποθετείται στο βόρειο μέρος της τοπικής κοινότητας, την "Αγία Τριάδα". Η άλλη ερμηνεία, η οποία υποστηρίζεται από πολλούς κατοίκους αναφέρει ότι ο Κριεζώτης εμπνεύστηκε την ονομασία του οικισμού από τις τρεις κύριες ασχολίες των κατοίκων του χωριού οι οποίες ήταν η κτηνοτροφία, η γεωργία, και η υλοτομία. Τα τρία χαρακτηριστικά σύμβολα της κάθε ασχολίας, ο πέλεκυς, η γκλίτσα και το στάχυ διακοσμούν με ένα μοναδικό τρόπο το υπόλευκο μαρμάρινο επιστύλιο της κύριας εισόδου του αρχοντικού της οικογένειας Κριεζώτη (Καρατζάς, Λουπιδου, 2015).

Η Τριάδα κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας ήταν τσιφλίκι , ενώ λίγο πιο μετά ένα μέρος της δόθηκε ως δώρο στο Νικόλαο Κριεζώτη, ενώ το υπόλοιπο μέρος το απέκτησε ο ίδιος αγοράζοντας το με δάνειο, παραχωρούμενο από την ελληνική κυβέρνηση από τη χήρα του ναύαρχου Αντώνη Κριεζή το 1835. Η αναγνώριση της Τριάδας ως οικισμού πραγματοποιείται το 1836, ωστόσο για τη ρυμοτομία τους δεν υπάρχουν στοιχεία ότι ήταν τότε ίδια με τη σημερινή. Δεν είχε μεγάλο μέγεθος και αποτελούνταν από άτομα τα οποία εργάζονταν για τα κτήματα του Κριεζώτη. Δεν υπάρχουν στοιχεία ακριβή τα οποία να επιδεικνύουν το αν η χωροταξική οργάνωση ήταν ιδιωτική πρωτοβουλία της οικογένειας Κριεζώτη ή αν την ανέλαβε η κυβέρνηση. Ο πολεοδομικός όμως σχεδιασμός φανερώνει ότι πρόκειται για ιδιωτική

πρωτοβουλία καθώς, ο σχεδιασμός της έχει ως επίκεντρο το αρχοντικό της οικογένειας Κριεζώτη (Καρατζάς, Λουπίδου, 2015) .

7.3.β Πολιτιστική Κληρονομιά της Τοπικής Κοινότητας Τριάδας

7.3.β.1 Πύργος Τριάδας ή Πύργος Αγγελή Γοβιού

Ο πύργος αυτός τοποθετείται στο δρόμο Ψαχνών-Τριάδας και βρίσκεται 200μ. μακριά από το δρόμο (Εικ. 1, Παρ. Γ). Πρόκειται για ένα φράγκικο πύργο ο οποίος δεν διατηρείται καθόλου σε καλή κατάσταση και πρόκειται για ένα μνημείο του 13^{ου} . Ο πύργος αυτός ονομάζεται είτε πύργος της Τριάδας είτε του Αγγελή Γοβιού, καθώς σε αυτό το πύργο, συντελέστηκε η οχύρωση της ομάδας του Έλληνα Αγωνιστή Αγγελή Γοβιού, κατά την διάρκεια της μάχης στα Βρυσάκια στις 15 Ιουλίου 1821. Κανείς μπορεί να εισέλθει στο εσωτερικό του πύργου από ένα άνοιγμα στην δυτική πλευρά του ισογείου, η δημιουργία του οποίου συντελέστηκε αργότερα σε άλλη περίοδο , ίσως να αποτελεί βάση αρχαίου πύργου. Στα τοιχώματα του τοίχου γίνεται αισθητή η διαμόρφωση τοξοθυρίδων, με το πεπλατυσμένο πίσω μέρος το οποίο βοηθούσε στην ευκολία κινήσεων αλλά και σκόπευσης των αμυνόμενων (Καστρολόγος).

7.3.β.2 Παλάτι ‘Νικόλαος Κριεζώτης’

Το κτίριο αποτελούσε το σπίτι της οικογένειας Κριεζώτη (Εικ. 2, Παρ.Γ.). Είχε 2 επίπεδα το ισόγειο και τον πρώτο όροφο. Διασχίζοντας την κεντρική είσοδο βρίσκεται μπροστά σε ένα μικρό διάδρομο και έπειτα κατευθυνόσυν προς το μεγάλο χώρο της τραπεζαρίας. Το αρχοντικό αυτό το έχτισε ο εγγονός του Νικόλαου Κριεζώτη, ο Σπύρος Κριεζώτης το 1898. Η θέση που βρίσκεται το αρχοντικό επιλέχθηκε από τον Νικόλαο Κριεζώτη, αγωνιστή του 1821. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του παλατιού είναι ότι περιείχε πλούσια διακόσμηση με ξύλο. Στο ισόγειο στην αριστερή πλευρά υπήρχε το λεγόμενο καπνιστήριο, όπου εκεί ήταν τοποθετημένο το πιάνο. Ακόμη, υπήρχε, χώρος γραφείου, καθιστικό με τζάκι, ξενώνας και οι υπόλοιποι χώροι που υπήρχαν για βοηθητικούς σκοπούς. Τα δύο δάπεδα ένωνε εσωτερική σκάλα, η οποία ήταν τοποθετημένη στην δεξιά πλευρά του κτιρίου. Το επάνω μέρος ήταν μόνο για την οικογένεια, καθώς βρίσκονταν τα υπνοδωμάτια και οι βοηθητικοί χώροι της οικογένειας. Λόγω των εξαιρετικών σχέσεων του Σπύρου Κριεζώτη με τον βασιλιά Αλέξανδρο, υπήρχε ένα δωμάτιο για το βασιλιά, με ιδιαίτερη διακόσμηση. Ένα στοιχείο που ξεχώρισε στο Κριεζώτειο ήταν το ξύλινο, ανάγλυφο, πολύχρωμο παραπέτασμα και το κιγκλίδωμα. Αυτό ήταν τοποθετημένο στη νότια πλευρά του κτιρίου στο άνοιγμα ή πλάτωμα του επάνω ορόφου, και κοσμούσε το χώρο πάνω από την κύρια είσοδο. Είναι ένα ξυλόγλυπτο, μοναδικής τεχνικής, το οποίο, έκτος από τα πλούσια χρώματα που διέθετε, κάνει αισθητή την εμφάνιση στοιχείων της ανατολής με μοτίβα φυσικά και γεωμετρικά σχέδια. Το αρχοντικό ήταν διακοσμημένο με γλυπτά και αγάλματα, καθώς ο Σπύρος λάτρευε την αρχαιοελληνική τέχνη. Ο λόφος του αρχοντικού ήταν

περιστοιχισμένος με διάφορα είδη δέντρων τα οποία είχε φέρει από τα ταξίδια του στη Βόρεια Ευρώπη και Αφρική. Στα μέσα του 20 αι το αρχοντικό άρχισε να χάνει την παλιά λάμψη του και η ολική έλλειψη της επήλθε με την φωτιά του 1981, η οποία επέφερε την ολική καταστροφή του. Η πούληση του έπειτα ήταν η κύρια επιθυμία των διαδόχων του. Το 1985 ο τότε πρόεδρος του χωριού, προχώρησε σε αναγκαστική απαλλοτρίωση και προέβη στην αναγκαστική εξαγόραση του με χρήματα που δόθηκαν από το Υπουργείο Εσωτερικών. Σήμερα το κτίριο έχει αναστηλωθεί πλήρως (Καρατζάς, Λουπίδη, 2015).

7.3.β.3. Χώροι που πλαισιώνουν το παλάτι του Κριεζώτη

7.3.β.3.α Κτίριο φυλακών

Πρόκειται για ένα κτίριο το οποίο έχει μόνο ένα όροφο και η στέγη του είναι από ξύλο, τετράριχτη και είναι τοποθετημένο στη νοτιοδυτική πλευρά εντός του περιβάλλοντος χώρου του αρχοντικού (Εικ. 3, Παρ. Γ). Έχει διατηρηθεί σε πολύ καλή κατάσταση και σήμερα χρησιμοποιείται από τον κυνηγετικό σύλλογο (Καρατζάς, Λουπίδου, 2015).

7.3.β.3.β Οι Στάβλοι- Αποθήκες

Οι στάβλοι - αποθήκες, (Εικ. 4, Παρ.Γ) όπως και το κτήριο των πρώην φυλακών έχουν στέγη τετράριχτη από ξύλο, και εκεί έβαζαν τα άλογα τα οποία ήταν σπάνιας ράτσας αλλά και τη τροφή τους (Καρατζάς, Λουπίδου, 2015).

7.3.β.3.γ Περιστερώνας:

Ο περιστερώνας (Εικ.5, Παρ.Γ) έχει και αυτός ξύλινη στέγη αλλά αντί για τετράριχτη έχει δίριχτη και είναι ένας κτίριο εξαιρετης αρχιτεκτονικής.

7.3.β.3.δ Η είσοδος προς το αρχοντικό και το άγαλμα του Ν. Κριεζώτη

Οι περιβάλλοντες χώροι του παλατιού, (Εικ. 6, Παρ. Γ) διακρίνονται για το έντονο πράσινο στοιχείο και την ποικιλία δέντρων.

7.3.β .4 Εκκλησίες, ναοί, ξωκλήσια

7.3.β .4 .α Ναός Αγίας Τριάδας

Ο ναός αυτός (Εικ. 7, Παρ. Γ) κέντρισε το ενδιαφέρον πολλών αρχαιολόγων οι οποίοι δεν έχουν καταλήξει σε μια κοινή άποψη σχετικά με το πότε δημιουργήθηκε. Για το πότε χρονολογείται υπάρχουν ποικίλες απόψεις που αναφέρουν από τον 7ο- 11ο αιώνα. Ο κ. Ορλάνδος ο οποίος έκανε μια ενδελεχή μελέτη χρονολογεί το ναό 1050-1150 μ.Χ. Η κατασκευή του ακολουθεί τον αρχιτεκτονικό τύπο του σύνθετου τετρακιονίου εγγεγραμμένου σταυροειδούς και χαρακτηριστικό του αποτελεί η επιμέλεια στην τοιχοδομία του, αλλά και ο πλούτος του αρχιτεκτονικού του διακόσμου. Στα δυτικά του ναού σώζεται ο νάρθηκας, χώρος που οδηγούσε

στον κύριο χώρο του ναού. Άλλοτε ερείπιο μικρού επιτύμβιου ναού σε απόσταση περίπου 100μ. από το καθολικό, οδήγησε τον Ορλάνδο στο συμπέρασμα ότι η Αγία Τριάδα αποτελούσε Καθολικό μονής και ο μικρός επιτύμβιος ναός το κοιμητήριο της. Πιθανότατα μάλιστα ότι ‘‘άνθισε’’ κατά τη βυζαντινή εποχή. Ο μικρός ναός πιθανότατα συντρίφθηκε το 1470 μ.Χ. από τα στρατεύματα του Μωάμεθ του Β΄, κατά την περίοδο της άλωσης της Χαλκίδας. Ο κυρίως ναός όμως, παρά τις πολλές φθορές που υπέστη – καθώς πιθανολογείται η απουσία ολοσχερώς της στέγης- μνημονεύεται ότι λειτουργούνταν μέχρι περίπου το 1970. Μετά από την αποτυχημένη προσπάθεια να χτίσουν πάνω στο ναό το 1976, καθώς είχε θεωρηθεί αρχαιολογικός χώρος, απόρροια ήταν η εγκατάλειψη του ναού και η φθορά που παρατηρεί κανείς και σήμερα (Καρατζάς, Λουπιδου, 2015).

Ιδιαίτερο αρχαιολογικό ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο ναός του Αγίου Νικολάου ο οποίος βρίσκεται 10 μ. από τα τελευταία σπίτια του χωριού, καθώς όλο το δάπεδο του είναι ήταν στρωμένο με ψηφιδωτό βυζαντινής τεχνοτροπίας. Στις μέρες μας διασώζονται οι πρώτες στρώσεις του ναού και ο εντοπισμός του δεν είναι τόσο εύκολος (Καρατζάς, Λουπιδου, 2015).

7.3.β .4.β. Το εκκλησάκι της Αγίας Καλλιόπης

Το εκκλησάκι της Αγίας Καλλιόπης (Εικ. 8, Παρ. Γ) βρίσκεται πίσω από το νεόκτιστη εκκλησία της Αγίας Τριάδας. Η αρχιτεκτονική του είναι πιστή αντιγραφή του εγγεγραμμένου σταυροειδούς σε βυζαντινό ρυθμό. Στο εσωτερικό του είναι τοποθετημένες λειψανοθήκες με τα οστά της οικογένειας Κριεζώτη, εκτός των οστών του Νικολάου Κριεζώτη. Από το 1976 έχει χαρακτηριστεί ως αρχαιολογικός χώρος (Καρατζάς, Λουπιδου, 2015).

Στη τοπική κοινότητα Τριάδος υπάρχει επίσης, ο ναός του αγίου Σπυρίδωνα, ο οποίος χτίστηκε το 1950, αφού ο χώρος παραχωρήθηκε από τον Σπυρίδωνα Κριεζώτη, από τον οποίο πήρε και το όνομα του και ο Σπυρίδωνας είναι και πολιούχος του χωριού. Το κοιμητήριο του χωριού είναι το εκκλησάκι των Αγίων Αναργύρων, το οποίο χτίστηκε μετά από δωρεά των κατοίκων του χωριού το 1980. Η ανέγερση του έγινε δίπλα στο παλαιότερο εκκλησάκι που έχει κατεδαφιστεί και ακολουθεί τα πρότυπα του βυζαντινού ρυθμού. Επιπρόσθετα, στην ενορία του χωριού ανήκει και ο Ναός της Αγίας Ειρήνης Χρυσοβαλάντω, Αγίας Σκέπης και Αγίων Πάντων. Στην είσοδο του χωριού σε μια απόσταση 500μ. μπορεί να διακρίνει κάποιος και το εξωκκλήσι του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, το οποίο χτίστηκε στα μέσα του 20 αιώνα. Επίσης ένα άλλο νεόδμητο ξωκλήσι που είναι τοποθετημένο στο δρόμο Τριάδας προς Άτταλης είναι αυτό του προφήτη Ηλία, το οποίο χτίστηκε το 1986 και του οποίου η ανέγερση συντελέστηκε πάνω σε παλαιότερο (Καρατζάς, Λουπιδου, 2015).

Στην **περιοχή Φηγές** υπάρχουν διάφορες εκκλησίες η καθεμία με την δική της ιστορία. Ο ναός της Παναγίας, τμήματα του οποίου σήμερα δεν διασώζονται, ο ναός του Αγίου Δημητρίου, όπου

η σημασία του δεν είχε μέχρι στιγμής κεντρίσει το ενδιαφέρον των αρχαιολόγων αλλά και ο Ναός της Αγίας Αικατερίνης, ο οποίος βρίσκεται 2 χλμ βορειανατολικά της Τριάδας, ανεγέρθηκε το 20^{αι} στα ερείπια παλαιότερου ναού, στο εξωτερικό της εκκλησίας σώζονται τμήματα κίωνων, από τον παλαιότερο βυζαντινό ναό. Ωστόσο, οι εξωτερικοί της χώροι φανερόνουν σημάδια εγκατάλειψης (Καρατζάς, Λουπίδου, 2015).

7.3.β .5. Νερόμυλος Παραγαλίου

Ο νερόμυλος (Εικ. 9, Παρ. Γ) αυτός είναι τοποθετημένος στην περιοχή <<Παραγάλι>> Τριάδος και βρίσκεται και σε πολύ κοντινή απόσταση από το πέτρινο γιοφύρι του Μεσσάπιου Ποταμού. Ο τρόπος που κατασκευάστηκε δείχνει ότι έχει ακολουθήσει τα ρωμαϊκά πρότυπα. Η κατασκευή του χρονολογείται τον 18-19αίωνα και η κατάσταση στην οποία διασώζεται είναι αρκετά καλή.

7.3.β .6 Γεφύρι Παραγαλίου

Τα πρότυπα που ακολούθησε και αυτό το γεφύρι (Εικ. 10, Παρ. Γ) στην κατασκευή του είναι ρωμαϊκά. Η καμάρα σε σχήμα τόξου που διασώζεται δεν είναι σε πολύ καλή κατάσταση, και τα βάθρα των πλευρών αυτής της καμάρας έχουν ως κύριο στήριγμα τις φυσικές προεξοχές των βράχων. Πιθανή χρονολόγηση του είναι τα μέσα του 19 αιώνας (Καρατζάς, Λουπίδου, 2015).

7.3.β .7 Σπήλιό Κούρου

Πολύ κοντά στην Τριάδα υπάρχει το σπήλαιο του Κούρου (Εικ. 11, Παρ. Γ). Πιθανολογείται ότι το σπήλαιο στην αρχαιότητα χρησιμοποιείτο ως χώρος λατρείας (ιερό). Έχουν βρεθεί σε αυτό ευρήματα ρωμαϊκής κεραμικής και δύο τμήματα από μαρμαρινούς κίονες. Αλλά και ευρήματα της Πρωτοελλαδικής Περιόδου (ΠΕ II, 2600-2300 π.Χ.) (Καρατζάς, Λουπίδου, 2015).

7.3.γ Η πολιτιστική διαδρομή

Εικ. 3: Προτεινόμενη Πολιτιστική Διαδρομή

Ο αγροτουρισμός μπορεί να συνδεθεί όπως αναφέραμε και παραπάνω και με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού αλλά και μαζικού (Trukhachev, 2015). Προκειμένου να επέλθει η ανάπτυξη του Δήμου μέσω του αγροτουρισμού επικεντρωμένοι στην περίπτωση της Τοπικής Κοινότητας Τριάδας, δημιουργήσαμε μια πολιτισμική διαδρομή, στην οποία ο επισκέπτης θα έχει την δυνατότητα εκτός από τον αγροτικό τρόπο ζωής να γνωρίζει και καλύτερα την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου αλλά και να θαυμάζει παράλληλα τα όμορφα φυσικά τοπία. Η διαδρομή έχει ως βάση την Τοπική Κοινότητα Τριάδας και όλα τα υπόλοιπα σημεία βρίσκονται από αυτή μια απόσταση περίπου 4,5 χιλιομέτρων. Η διαδρομή μας αρχίζει από το σημείο 1 όπου βρίσκεται ο Πύργος Τριάδας. Στη συνέχεια, στον αριθμό 2 βρίσκεται ο νερόμυλος Παραγαλίου και στο σημείο 3 το Γεφύρι. Έπειτα, η διαδρομή επικεντρώνεται στην Τοπική Κοινότητα Τριάδας. Στα σημεία 4,5,6,7 ο τουρίστας μπορεί να ξεναγηθεί στο Παλάτι του Νικόλαου Κριεζώτη, και στον περιβάλλοντα χώρο να ξεναγηθεί στους χώρους όπου βρίσκονταν οι αποθήκες του Παλατιού, ο περιστερώνας, αλλά και οι φυλακές. Σε αυτό το σημείο μπορεί να θαυμάσει το πλούσιο πράσινο που διαθέτει όλος ο περιβάλλοντας χώρος. Έπειτα από αυτό το σημείο, μπορεί να ξεναγηθεί και στους χώρους γύρω από το παλάτι προκειμένου να θαυμάσει την θέα. Το επόμενο σημείο στην διαδρομή μας το σημείο 8 είναι ο παλιός ναός της Αγίας Τριάδας, ο οποίος βρίσκεται σε πολύ κοντινή απόσταση από το Παλάτι. Έπειτα κοντά στο ναό της Αγίας Τριάδας στο σημείο 9 βρίσκεται και το εκκλησάκι της Αγίας Καλλιόπης, το οποίο αποτέλεσε το μανσωλείο της οικογένεια Κριεζώτη. Στο σημείο 10 βρίσκεται η σπηλιά του Κούρου. Το σημείο 11, βρίσκεται στην περιοχή των Καθενών, ωστόσο είναι πολύ κοντά στην Τοπική Κοινότητα Τριάδας, είναι η περιοχή Έρια όπου εκεί υπήρχε και

το παλιό υδραγωγείο της Χαλκίς αλλά και το βυζαντινό εκκλησάκι της Θεοτόκου της Μονομερίτισσας Υπαπαντής, το οποίο πιθανολογείται ότι χτίστηκε τον 11ο αιώνα, αλλά το πιο πιθανό είναι να χτίστηκε τον 13ο αιώνα από την Αυτοκρατορία του Βυζαντίου, Θεοδώρα. Στο σημείο αυτό ο τουρίστας μπορεί να θαυμάζει το πλούσιο πράσινο αλλά και το ποτάμι που συμπληρώνει το όμορφο φυσικό, αγνό τοπίο της περιοχής. Η διαδρομή αυτή θα μπορούσε να γίνει είτε με ένα μικρό πούλμαν και η συνδρομή των τουριστών να ήταν ελάχιστη, ή διαφορετικά θα μπορούσε να γίνει με άλογα ή και για τους νεώτερους να υπάρχει και η επιλογή να γίνει με ποδήλατα. Άλλωστε στην περιοχή υπάρχουν ιδιοκτήτες αλόγων οι οποίοι θα ήταν πρόθυμοι να διαθέσουν τα άλογα τους για ένα τέτοιο σκοπό. Έτσι, μαζί με όλη την εξερεύνηση της περιοχής οι τουρίστες θα είχαν την δυνατότητα να κάνουν και ιππασία. Επιπρόσθετα, θα μπορούσε να γίνει και η διαδρομή ακόμη και με ποδήλατα άλλωστε οι δρόμοι δεν είναι πολυσύχναστοι. Έπειτα, ένα σημείο που δεν αναφέρεται στο χάρτη αλλά θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για περιπατητικό τουρισμό παράλληλα με όλες τις δραστηριότητες είναι το φαράγγι της Αγάλης το οποίο βρίσκεται στον Άγιο Αθανάσιο του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων και οι τουρίστες θα μπορούσαν να εξερευνήσουν τα καταπράσινα τοπία του Δήμου. Επιπρόσθετα, θα μπορούσαν να συντελεστούν και επισκέψεις στον Πισσώνα, όπου βρίσκονται τα μανιτάρια Δίρφυς προκειμένου ο τουρίστας να έρθει κοντά με όλα τα τοπικά προϊόντα του Δήμου. Η αρχή θα μπορούσε να συντελεστεί από όλα αυτά τα σημεία και ανάλογα με την βοήθεια που θα υπήρχε από το Δήμο και τους άλλους τοπικούς φορείς να επεκταθεί έχοντας μέσα και άλλα σημεία που θα μπορούσε να γνωρίσει ο επισκέπτης καλύτερα το Δήμο. Άλλωστε, ο Δήμος διαθέτει πολλά αξιοθέατα τα οποία θα μπορούσαν να επικουρήσουν σε όλο αυτό το έργο.

7.5. Η έρευνα: Ποιοτική έρευνα- Συνεντεύξεις

Ως μεθοδολογία για την συλλογή των δεδομένων, επιλέξαμε την ποιοτική έρευνα και συγκεκριμένα τις συνεντεύξεις σε νέους αγρότες αλλά και παλαιότερους, μέλη του αγροτικού συνεταιρισμού “Νέα Γή”, το Πρόεδρο της Τοπικής Κοινότητας Τριάδας, αλλά και το Δήμαρχο Διρφύων Μεσσαπίων. Η έρευνα διεξήχθη κατά την χρονική περίοδο Ιουλίου- Αυγούστου 2017 και συνολικά ερωτήθηκαν 15 άτομα. Η ποιοτική έρευνα είχε ως στόχο να αναδείξει διαφορετικές απόψεις και προβληματισμούς για το θέμα του αγροτουρισμού και συγκεκριμένα κατά πόσο ένα τέτοιο είδος τουρισμού θα μπορούσε να επιτευχθεί στο Δήμο Διρφύων Μεσσαπίων, έχοντας ως βάση του την τοπική κοινότητα της Τριάδας. Πραγματοποιήθηκαν οι εξής ερωτήσεις και από αυτές εξάγαμε τα εξής συμπεράσματα.

7.5.α 1^η Θεματική Ενότητα

Η πρώτη ερώτηση που πραγματοποιήθηκε στο συγκεκριμένο δείγμα είχε ως στόχο να κατανοήσουμε αν τα άτομα αυτά γνωρίζουν το τι είναι ο αγροτουρισμός, προκειμένου να εξάγουμε το συμπέρασμα, αν υπάρχει η επαρκής ενημέρωση για το συγκεκριμένο θέμα. Οι απαντήσεις ήταν ποικίλες.

Ερωτήθηκαν 7 νέοι αγρότες οι οποίοι στις απαντήσεις που έδωσαν μόνο ένας είπε ότι δεν γνώριζε καθόλου το τι είναι ο αγροτουρισμός, 2 απάντησαν ότι γνωρίζουν το τι είναι, ενώ η πλειοψηφία απάντησε ότι γνωρίζει στο περίπου το τι είναι ο αγροτουρισμός. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία απάντησε ότι γνωρίζει περίπου το τι είναι ο αγροτουρισμός, οι απαντήσεις που έδωσαν έδειξαν ότι μόνο λίγα άτομα γνώριζαν το τι είναι ακριβώς ο αγροτουρισμός και οι άλλοι έκαναν απλά εικασίες με το συνθετικό της λέξης ώστε να εξάγουν ένα ορισμό το τι μπορεί να είναι. Κάποιοι απάντησαν ότι ο αγροτουρισμός είναι εκείνη η δραστηριότητα, όπου οι αγρότες δείχνουν τις παραγωγές τους σε τουρίστες, άλλοι απάντησαν ότι πρόκειται για επισκέπτες οι οποίοι επιθυμούν να αποκτήσουν τα προϊόντα που καλλιεργούν, ενώ υπήρχαν και 2 απαντήσεις, οι οποίες ανέφεραν ότι ο αγροτουρισμός είναι μια εναλλακτική δραστηριότητα που έχει ως στόχο την ενίσχυση των εισοδημάτων των αγροτών μέσα από την εκμετάλλευση της αγροτικής παραγωγής σε συνδυασμό με τον τουριστικό τομέα. Από αυτές τις απαντήσεις, διαφαίνεται η ελάχιστη ή έως καθόλου ενημέρωση των περισσότερων ατόμων για το τι πραγματικά είναι ο αγροτουρισμός και τι πραγματικά μπορεί να συνεισφέρει. Η έλλειψη γνώσης, είναι αυτή η οποία μπορεί να μην έχει κάνει μέχρι τώρα τους γεωργούς του Δήμου και ειδικότερα της τοπικής κοινότητας Τριάδας να ασχοληθούν με τον αγροτουρισμό, ο οποίος αποτελεί για αυτούς μια καινοτομία. Καθώς όπως αναφέρουν και οι Asenso-Okyere, and Davis (2009), η εκπαίδευση και η γνώση των αγροτικών πληθυσμών είναι το κλειδί για τη δημιουργία ευκαιριών στο αγροτικό χώρο και για τη μείωση της φτώχειας.

Επίσης, στην έρευνα, ερωτήθηκαν και 6 παλαιότεροι αγρότες προκειμένου να εξάγουμε κάποια συμπεράσματα και μέσα σε αυτούς ήταν και ένα μέλος του αγροτικού συνεταιρισμού Νέας Γης. Οι μισοί από τους παλαιότερους αγρότες, σύνολο 3 άτομα απάντησαν ότι γνωρίζουν στο περίπου το τι είναι ο αγροτουρισμός, ενώ 1 άτομο απάντησε ότι δεν γνωρίζει καθόλου, ενώ σύνολο 2 άτομα μαζί σε αυτά και το μέλος του αγροτικού συνεταιρισμού Νέα Γή απάντησαν ότι γνωρίζουν το τι ακριβώς είναι ο αγροτουρισμός. Οι απαντήσεις που εξάγαμε δείχναν ότι ακόμη και τα άτομα που είπαν ότι γνωρίζουν στο περίπου ή όχι το τι είναι ο αγροτουρισμός προσπάθησαν και αυτά όπως και η πλειοψηφία των νέων αγροτών να συμπεράνουν το τι είναι ο αγροτουρισμός μέσα από το συνθετικό της λέξης. Οι απαντήσεις που πήραμε ανέφεραν ότι ο αγροτουρισμός είναι φάρμα με ζώα που τα επισκέπτονται οι τουρίστες, άλλοι απάντησαν ότι

πρόκειται για επισκέψεις τουριστών στα χωράφια, ενώ το μέλος του αγροτικού συνεταιρισμού Νέα Γή αλλά και ένας παλαιότερος αγρότης, συνέδεσαν τον αγροτουρισμό με καταλύματα, προβολή προϊόντων και τη πολιτιστική κληρονομιά, προκειμένου οι τουρίστες να βιώσουν τον αγροτικό τρόπο ζωής. Οι απαντήσεις, των περισσότερων έδειξαν έλλειψη βασικών γνώσεων επί του θέματος καθώς από τα 6 άτομα μόνο τα 2 γνώριζαν το τι ακριβώς ήταν ο αγροτουρισμός. Μάλιστα, η γνώση των 2 ατόμων σχετικά με τον αγροτουρισμό, οφειλόταν στο γεγονός ότι είχαν ενημερωθεί επί του θέματος καθώς ενδιαφέρονταν παλαιότερα ή ακόμη και σήμερα να ασχοληθούν και με αγροτουριστικές δραστηριότητες. Ωστόσο, όπως και με τους νέους αγρότες έτσι και στους παλαιούς διαφάνηκε, η έλλειψη βασικής ενημέρωσης επί του θέματος.

Ο Δήμαρχος, Διρφύων Μεσσαπίων κ. Ψαθάς, ήταν ενημερωμένος για το τι είναι ο αγροτουρισμός, αναφέροντας ότι ο αγροτουρισμός έχει να κάνει με την αξιοποίηση των αγροτικών υποδομών στο Δήμο, προκειμένου οι τεράστιες αγροτικές υποδομές του τόπου να μπορούν να γίνουν επισκέψιμες και έχει να κάνει σχέση με καταλύματα αλλά και ο τουρίστας να εξερευνήσει το παραδοσιακό αγροτικό τρόπο ζωής.

Επίσης, ο Πρόεδρος της Τοπικής Κοινότητας, απάντησε θετικά στην ερώτηση αν γνωρίζει το τι είναι ο αγροτουρισμός, αναφέροντας ότι πρόκειται για δραστηριότητα με καταλύματα προκειμένου να γνωρίσει ο τουρίστας τον αγροτικό τρόπο ζωής αλλά και το τι παράγει ο τόπος.

Σχ. 1. Τι είναι ο αγροτουρισμός; Γνώση; Ενημέρωση;

7.5.β 2^η Θεματική Ενότητα

Έπειτα έγιναν ερωτήσεις στο δείγμα προκειμένου να κατανοήσουμε ποια θα ήταν τα κίνητρα που θα τους έκαναν να ασχοληθούν με τον αγροτουριστικό τομέα αλλά και αν ήταν πρόθυμοι να

προβούν σε συνεργασίες. Τέθηκαν ερωτήσεις όπως: Αν τους ενδιέφερε να ασχοληθούν με τον αγροτουριστικό τομέα, ποια θα ήταν τα κίνητρα για να ενδιαφερθούν; Τι θα ήταν πρόθυμοι να κάνουν προκειμένου να προσελκύσουν αγροτουρίστες αλλά αν ήταν πρόθυμοι να προβούν και σε συνεργασίες με άλλους αγρότες, την τοπική κοινότητα αλλά και άλλους φορείς.

Οι περισσότεροι από τους νέους αγρότες, ήταν πολύ θετικοί στο να ασχοληθούν με την αγροτουριστική δραστηριότητα ωστόσο υπήρχαν και δύο αρνητικές απαντήσεις, από τις οποίες η μία θα μπορούσε να τείνει προς την θετική πλευρά, αν υπήρχε η ενημέρωση για επιτυχημένα παραδείγματα στον ελληνικό χώρο αλλά και στο εξωτερικό, ωστόσο η άλλη αρνητική απάντηση οφειλόταν στο γεγονός μη προθυμίας σε συνεργασίες με άλλα άτομα. Όπως απάντησαν οι περισσότεροι το ρίσκο στην εποχή της κρίσης δεν είναι κάτι που το παίρνει κάποιος εύκολα. Στην ερώτηση σχετικά με τα κίνητρα δεν υπήρχαν πολλές διαφοροποιήσεις, οι περισσότεροι απάντησαν ότι βασικό κίνητρο για να ασχοληθούν με τον αγροτουρισμό είναι η ενίσχυση των εισοδημάτων τους, αλλά και οι φορολογικές ελαφρύνσεις. Επίσης, ανέφεραν ότι κίνητρο αποτελούν και οι αλληλεπιδράσεις με άτομα που δεν είναι μόνο ντόπιοι ώστε να κοινωνικοποιηθούν περισσότερο. Άλλωστε, όπως διαφαίνεται και από την διεθνή βιβλιογραφία αλλά και την ελληνική συνήθως μέσα στα βασικά κίνητρα για να ασχοληθεί κάποιος με τον αγροτουριστικό τομέα είναι κυρίως η ενίσχυση των εισοδημάτων, αλλά και οι φορολογικές ελαφρύνσεις όπως και οι αλληλεπιδράσεις με άτομα με άλλη κουλτούρα.

Οι παλαιότεροι αγρότες αλλά και το μέλος του Αγροτικού Συνεταιρισμού, απάντησαν ότι κύριο κίνητρο για να ασχοληθούν με τον αγροτουρισμό είναι η ενίσχυση του εισοδήματός τους, ωστόσο οι απαντήσεις τους, διαφοροποιήθηκαν κάπως από αυτές των νέων αγροτών, καθώς υπήρχαν και άτομα που ανέφεραν ότι, ένα άλλο κίνητρο για να ασχοληθούν αλλά δευτερεύων μετά την ενίσχυση του εισοδήματός τους, είναι η ανάπτυξη της Τοπικής Κοινότητας και μετέπειτα όλου του Δήμου. Το μέλος του αγροτικού συνεταιρισμού ανέφερε ότι ένας άλλος λόγος εκτός από την οικονομική ενίσχυση, που θα ήθελε να ασχοληθεί με τον αγροτουρισμό, είναι η ηθική απολαβή, καθώς θα αισθάνεται ότι πρόσφερε γνώση στον τουρίστα σχετικά με τον αγροτικό τρόπο ζωής. Άλλωστε, όπως διαφαίνεται και από την διεθνή βιβλιογραφία αλλά και την ελληνική συνήθως μέσα στα βασικά κίνητρα για να ασχοληθεί κάποιος με τον αγροτουριστικό τομέα είναι κυρίως η ενίσχυση των εισοδημάτων και για αυτό όπως και οι νέοι αγρότες απάντησαν ότι κύριο κίνητρο είναι η ενίσχυση των εισοδημάτων τους. Έπειτα, ένα άλλο κίνητρο που αναφέρεται έχει να κάνει σχέση και με την ηθική απολαβή των αγροτών, οι οποίοι θα μπορούν να μάθουν σε άτομα που δεν γνωρίζουν, βασικά πράγματα που έχουν να κάνουν με τον αγροτικό τομέα.

Ο Δήμαρχος ανέφερε ότι προκειμένου να επιτευχθούν τέτοιες δραστηριότητες στο Δήμο, θα ήταν πρόθυμος να ενημερώσει τους νέους αγρότες και τους παλαιούς, για προγράμματα που υπάρχουν, τα οποία θα τους βοηθήσουν να αρχίσουν τέτοιες δραστηριότητες. Πρέπει να αλλάξει η παλιά νοοτροπία και να επιτευχθούν συνεργασίες για την ανάπτυξη του τόπου.

Ο Πρόεδρος της Τοπικής Κοινότητας Τριάδας, ανέφερε ότι βασικό κίνητρο είναι οι αλληλεπιδράσεις με άλλα άτομα, με διαφορετική κουλτούρα και νοοτροπία, προκειμένου να αλλάξει η συμπεριφορά και η νοοτροπία των ατόμων, οι οποίοι δεν επιθυμούν να ανοίξουν τους ορίζοντες τους. Καθώς, τα περισσότερα άτομα έχουν ανοιχτούς πνευματικούς ορίζοντες και η αλληλεπίδραση με άλλα άτομα πέρα από ντόπιους είναι σημαντική. Το κίνητρο αυτό της αλληλεπίδρασης με άλλα άτομα διαφορετικής κουλτούρας επιβεβαιώνεται και από την διεθνή αλλά και ελληνική βιβλιογραφία.

Στο τι θα έκαναν προκειμένου να προσελκύσουν αγροτουρίστες, οι νέοι αγρότες απάντησαν ότι ήταν διατεθειμένοι να διαθέσουν χρόνο, θα προσπαθούσαν να δούν ποια τοπικά προϊόντα έχουν ζήτηση, ώστε να στραφούν προς αυτά, ενώ άλλοι μίλησαν για διαφημίσεις προϊόντων. Άλλωστε, όπως δείχνει και η διεθνής βιβλιογραφία, ένας τρόπος προκειμένου να προσελκύσει αγροτουρίστες χρειάζεται να υπάρχει σε αυτόν ζήτηση και ενδιαφέρον προς τα τοπικά προϊόντα του αλλά και να υπάρχει αναγνωρισιμότητα σε αυτόν.

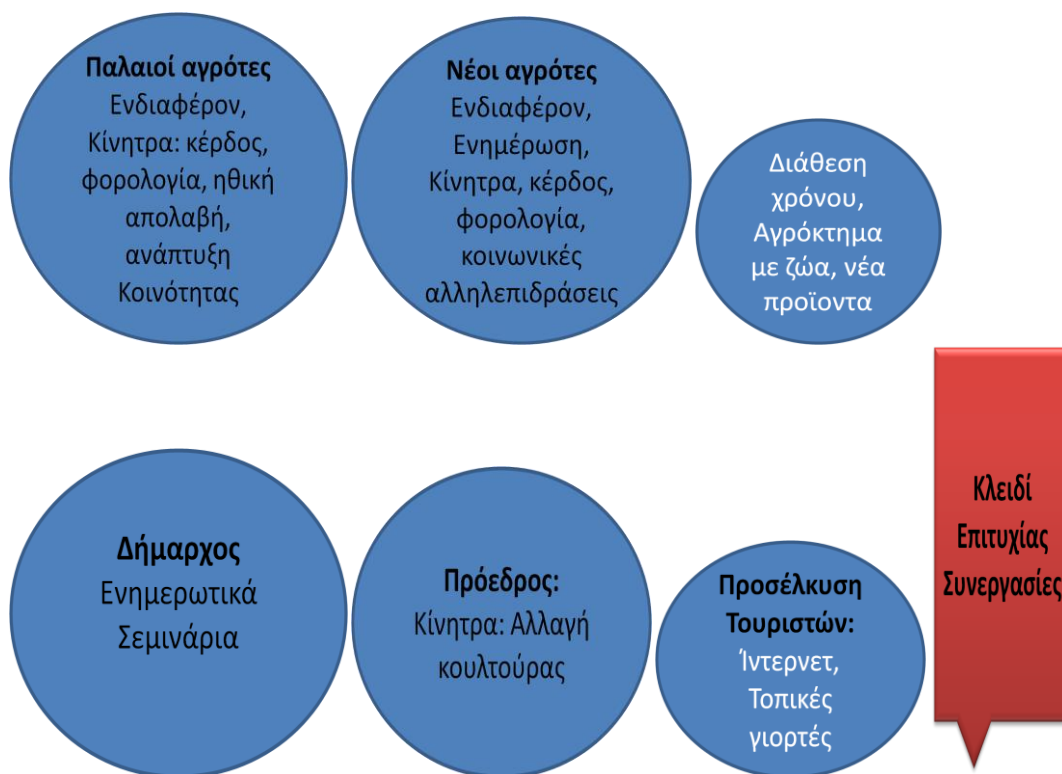
Οι παλαιότεροι αγρότες απάντησαν ότι ήταν πρόθυμοι να δημιουργήσουν φάρμες με ζώα, καταλύματα απάντησε ένας παλαιότερος αγρότης μαζί με το μέλος από τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Νέα Γη, επίσης ανέφεραν ότι και οι ίδιοι όπως και οι νέοι αγρότες ήταν πρόθυμοι να διαθέσουν χρόνο.

Ο Δήμαρχος απάντησε ότι θα προσπαθούσε να διαφημίσει την όλη προσπάθεια μέσα από παραδοσιακές γιορτές αλλά και διαφημίσεις στο Ίντερνετ προκειμένου να γίνει γνωστή και να προσελκύσει άτομα που δεν γνωρίζουν το τόπο.

Ο Πρόεδρος της Τοπικής Κοινότητας Τριάδας, ανέφερε ότι θα προσπαθούσε να συνδράμει και αυτός στην κάθε προσπάθεια μέσω διαφημίσεων σε site, μέσα από παραδοσιακές γιορτές, αλλά και μέσα από την άρτια φιλοξενία προκειμένου να μαθευτεί ο τόπος και να θελήσουν και άλλα άτομα να τον επισκεφτούν. Άλλωστε όπως αναφέραμε η αναγνωρισιμότητα του τόπου με κάθε τρόπο είναι πολύ σημαντική προϋπόθεση για την επίτευξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων σε μια περιοχή.

Επιπρόσθετα, στην ερώτηση αν ήταν πρόθυμοι σε συνεργασίες προκειμένου να επιτευχθεί η αγροτουριστική δραστηριότητα, οι απαντήσεις ήταν κοινές για όλους και τους νέους και παλαιούς αγρότες, το μέλος του αγροτικού συνεταιρισμού, το πρόεδρο της τοπικής κοινότητας

αλλά και το Δήμαρχο. Όλοι, εκτός από ένα νέο αγρότη, απάντησαν ότι είναι πρόθυμοι σε συνεργασίες καθώς οι συνεργασίες είναι το παν, είναι το κλειδί για την επιτυχία και χωρίς αυτές δεν μπορεί να επιτύχει τίποτα. Ωστόσο, υπήρχε ένας προβληματισμός στις περισσότερες απαντήσεις στο κατά πόσο οι συνεργασίες θα είχαν επιτυχία λόγω καλής συνεννόησης των εμπλεκομένων. Όπως διαφαίνεται άλλωστε και από την διεθνή βιβλιογραφία, προκειμένου να επιτύχει ο αγροτουρισμός είναι σημαντική η εμπλοκή όλης της τοπικής κοινότητας αλλά και να υπάρχουν τόσο δημόσιες όσο και ιδιωτικές πρωτοβουλίες.

Σχ. 2. Υπάρχει ενδιαφέρον; Κίνητρα; Προθυμία Συνεργασιών; Πως θα προσέγγιζαν αγροτουρίστες;

7.5.γ 3^η Θεματική Ενότητα

Έπειτα, έγιναν οι εξής ερωτήσεις, ώστε να εξάγουμε συμπεράσματα από τις απαντήσεις του δείγματος, για το τι είναι αυτό που ξεχωρίζει την Κοινότητα της Τριάδας σε σχέση με τις άλλες κοινότητες του Δήμου και μπορεί να επέλθει η ανάπτυξη μέσω αυτής και αν ένα τέτοιο επιχείρημα θα μπορούσε τελικά να αναπτύξει όλο το Δήμο ή όχι; Κοινή απάντηση σε όλους τους ερωτηθέντες ήταν ότι αυτό που ξεχωρίζει την Τοπική Κοινότητα Τριάδας είναι το Παλάτι.

Ο Δήμαρχος, απάντησε ότι η Τριάδα έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα σε σχέση με τις άλλες τοπικές κοινότητες του Δήμου. Στην Τριάδα έχει ιδιοκτησία ο Δήμος, υπάρχει το Παλάτι το οποίο είναι ανάγκη να αναδειχθεί καθώς ξοδεύτηκαν αρκετά χρήματα για την αναπαλαίωση του και επίσης, η Τριάδα, είναι ένα ιδιαίτερα παραγωγικό μέρος. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε, ότι ο

Δήμος επιθυμεί να αρχίσει μια εναλλακτική δράση τουρισμού όπως αναφέραμε και παραπάνω, η οποία θα έχει ως βάση την Τοπική Κοινότητα Τριάδας.

Οι παλαιοί αγρότες απάντησαν γενικά η ιστορία του χωριού, οι εκκλησίες, αλλά και γενικότερα η τεράστια παραγωγή που υπάρχει στην Κοινότητα. Επίσης, το φυσικό της περιβάλλον το οποίο μπορεί να αναδείξει μέσα από αγροτουριστικές δραστηριότητες, αλλά και η θέση της Κοινότητας η οποία είναι πολύ εύκολα προσβάσιμη αλλά βρίσκεται και κοντά στο βουνό αλλά και στην θάλασσα. Επίσης, η ησυχία που υπάρχει στην Τοπική Κοινότητα την κάνει ένα κατάλληλο προορισμό για οικογένειες.

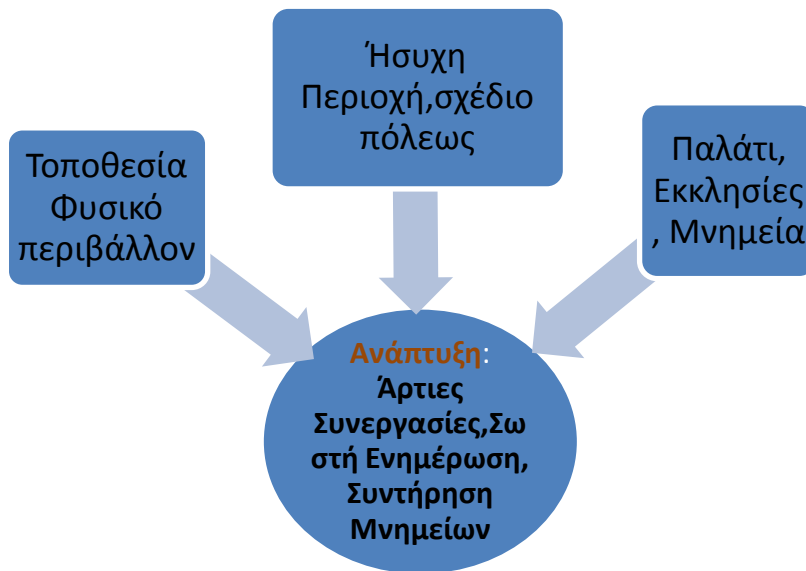
Οι νέοι αγρότες δεν διαφοροποιήθηκαν σχεδόν καθόλου, καθώς και αυτοί απάντησαν ότι η πολιτιστική κληρονομιά της Κοινότητας είναι αυτή που την ξεχωρίζει, το πολύ πράσινο που διαθέτει αλλά και η τοποθεσία της που είναι εύκολα προσβάσιμη από όλους.

Όπως απάντησε και ο Πρόεδρος της Τοπικής Κοινότητας η ανάπτυξη του Δήμου θα μπορούσε να στηριχθεί στην Τριάδα καθώς αυτή είναι το μεγαλύτερο χωριό στο Δήμο με σχέδιο πόλεως αλλά και διανομή.

Ωστόσο, το μέλος του Αγροτικού Συνεταιρισμού Νέα Γη ανέφερε ότι ένα αγροτουριστικό προϊόν είναι καλύτερα να βρίσκεται σε μια περιοχή που είναι δίπλα στην θάλασσα παρά στην Τοπική Κοινότητα.

Ωστόσο, γενικά σχεδόν όλες οι απαντήσεις για το αν μπορεί να επιτευχθεί μια αγροτουριστική δραστηριότητα στην Τοπική Κοινότητα Τριάδας ήταν θετικές. Όπως διαφαίνεται από την διεθνή βιβλιογραφία, η Τοπική Κοινότητα Τριάδας, πληροί τα κριτήρια για την ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων. Τόσο το περιβάλλον, η ησυχία που διαθέτει, η μεγάλη παραγωγή της για την εκμάθηση του αγροτικού τρόπου ζωής σε αγροτουρίστες, η θέση της όπου είναι εύκολα προσβάσιμη και έτσι δεν θα κουράζει τους τουρίστες ώστε να την επισκεφτούν την κάνουν ένα ιδανικό τόπο για την αρχή του αγροτουριστικής ανάπτυξης του Δήμου.

Στον αν μπορεί να επιτύχει μια τέτοια δράση όλοι απάντησαν θετικά και οι νέοι αγρότες, οι παλαιοί, το μέλος του αγροτικού συνεταιρισμού, ο Πρόεδρος της Τοπικής Κοινότητας αλλά και ο Δήμαρχος. Οι αγρότες και το μέλος του συνεταιρισμού απάντησαν ότι σημαντική προϋπόθεση είναι η σωστή ενημέρωση αλλά και οι άρτιες συνεργασίες αλλά και η διαφήμιση καθώς όλα αυτά είναι καθοριστικά για την ευόδωση μιας τέτοιας δραστηριότητας. Επίσης, νέοι και παλαιοί αγρότες απάντησαν ότι είναι πολύ σημαντικό να συντηρηθούν τα αξιοθέατα που υπάρχουν στο Δήμο προκειμένου να διατηρηθεί η πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής και έτσι να μπορεί να επέλθει η ανάπτυξη. Όλοι συμφώνησαν ότι σημαντικό για την επίτευξη της αγροτουριστικής δραστηριότητας είναι οι καλές συνεργασίες και η επιθυμία αλληλοβοήθειας.

Σχ. 3. Τι ξεχωρίζει την Τοπική Κοινότητα Τριάδας; Μπορεί να επέλθει ανάπτυξη;

8. Συμπεράσματα

Η ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων θα μπορούσε να επέλθει μέσω του αγροτουρισμού στην Τοπική Κοινότητα Τριάδας. Η ασχολία των αγροτικών κοινωνιών μόνο με την γεωργία παρουσιάζει μειωμένα κέρδη έτσι είναι ανάγκη οι αγροτικοί πληθυσμοί να αναζητούν νέους εναλλακτικούς τρόπους ασχολίας. Μια πολύ καλή λύση αποτελεί ο αγροτουρισμός. Η αγροτουριστική δραστηριότητα είναι μια συμπληρωματική δραστηριότητα και όχι η κύρια δραστηριότητα των αγροτών. Ενισχύει τα εισοδήματα των κατοίκων των αγροτικών περιοχών, δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας, φέρνει την οικογένεια πιο κοντά, προστατεύει το φυσικό αλλά και πολιτιστικό περιβάλλον μιας περιοχής και έχει και άλλα πολλά οφέλη. Αλλά εκτός από τα οφέλη του έχει και κάποια μειονεκτήματα τα οποία επέρχονται αν αυτό το είδος τουρισμού δεν ακολουθεί τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης και ξεπερνά την φέρουσα ικανότητα μιας περιοχής. Υπάρχουν άλλωστε και παραδείγματα της ευρωπαϊκής αλλά και διεθνούς βιβλιογραφίας χωρών όπως της Ιταλίας, Ηνωμένου Βασιλείου, Ρουμανίας, ΗΠΑ, Κίνας, Αυστραλίας, οι οποίες κατάφεραν να αναπτύξουν τις αγροτικές περιοχές τους, χρησιμοποιώντας ως μέσω την αγροτουριστική δραστηριότητα. Ωστόσο, η μορφή του αγροτουρισμού που χρησιμοποιείται μπορεί να διαφέρει από χώρα σε χώρα, όπως και το ποσοστό ανάπτυξης που μπορεί να έχει επέλθει σε αυτή. Υπάρχουν, επίσης και πολλά προγράμματα αλλά και ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές οι οποίες άρθθηκαν προκειμένου να ενισχύσουν το τομέα του αγροτουρισμού, όπως είναι για παράδειγμα οι κοινοτικές πρωτοβουλίες Leader, Interreg, εθνικά σχέδια δράσης κτλ.

Στην έρευνα μας, η οποία επιτεύχθηκε με συνεντεύξεις, έγινε φανερό η έλλειψη γνώσης των περισσότερων νέων αγροτών αλλά και παλαιότερων για το τι είναι ο αγροτουρισμός, αλλά από την άλλη υπήρχε η προθυμία να ασχοληθούν με κάτι καινούργιο, ωστόσο για αυτούς σημαντική ήταν η γνώση, επιτυχημένων παραδειγμάτων προκειμένου να ασχοληθούν με τον αγροτουρισμό. Τα κίνητρα όπως είναι φυσικό για να ασχοληθούν με τον αγροτουρισμό ήταν το κέρδος, φορολογικές ελαφρύνσεις αλλά και οι αλληλεπιδράσεις με άλλα άτομα. Ωστόσο, ενώ και οι παλαιότεροι αγρότες είχαν ως βασικό κίνητρο το κέρδος, διαφοροποιήθηκαν από τους νέους αγρότες, αναφέροντας ότι κίνητρο τους είναι η ανάπτυξη του τόπου αλλά και γενικότερα του Δήμου. Ενώ, ο πρόεδρος της τοπικής κοινότητας Τριάδας ανέφερε ως δευτερεύον κίνητρο και την ηθική ικανοποίηση. Απάντησαν όλοι θετικά ότι ένα τέτοιο εγχείρημα θα είχε επιτυχία, αλλά σημαντικές είναι οι συνεργασίες η εκπαίδευση, η γνώση αλλά και η συντήρηση όλων των ιστορικών αξιοθέατων από το Δήμο. Η προθυμία να παρέχουν χώρο για καταλύματα αλλά και να συνεισφέρουν με κάθε τρόπο διαφάνηκε σχεδόν από όλους. Ο Δήμαρχος του Δήμου Διρφύων

Μεσσαπίων, φάνηκε πρόθυμος να συνεισφέρει σε πρωτοβουλίες που έχουν να κάνουν με την ανάπτυξη του Δήμου. Επομένως θα μπορούσε να επιτευχθεί η ανάπτυξη στο Δήμο και θα μπορούσαν να δημιουργηθούν καταλύματα για αγροτουρίστες σε οποιοδήποτε σημείο καθώς η ιδιωτική προθυμία ήταν έκδηλη από σχεδόν τον κάθε ερωτώμενο. Ο δήμαρχος άλλωστε έχει στα σχέδια του να δημιουργήσει ένα μουσείο αγροτικών προϊόντων και στην πρόταση μου να γίνουν και κάποια καταλύματα στον ίδιο χώρο για την επίτευξη παράλληλα και αγροτουριστικών δραστηριοτήτων φάνηκε θετικός. Θα μπορούσε επομένως να επιτευχθεί μια μορφή αγροτουρισμού "Bed and Breakfast", καθώς όπως είναι γνωστό από την διεθνή βιβλιογραφία, ο τύπος αυτός αγροτουρισμού είναι γνωστός σε χώρες με μικρή γεωργική εκμετάλλευση. Επίσης, θα μπορούσε να συνδυαστεί και με άλλες μορφές τουρισμού και να συνδυάζοταν αυτός ο τύπος και με μια πολιτιστική διαδρομή την οποία προτείναμε νωρίτερα προκειμένου να αναδειχθεί η πολιτιστική κληρονομιά του δήμου και τα φυσικά τοπία του και ο επισκέπτης να ανακαλύψει καλύτερα την ιστορία του τόπου. Δραστηριότητες άλλες που θα μπορούσαν να επιτευχθούν είναι η ιππασία, η ποδηλασία αλλά και ο περιπατητικός τουρισμός. Η περίπτωση της Τοπικής Κοινότητας Τριάδας είναι μια ιδανική περίπτωση για την επίτευξη αγροτουριστικών καταλυμάτων σε αυτή αλλά και ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων λόγω των χαρακτηριστικών της αλλά και της ιστορίας της.

9. Βιβλιογραφία:

9.1. Ελληνική:

Αποστολόπουλος, Δ., Κ., Σδράλη, Β., Δ., (2009), *Εναλλακτικός και ήπιος τουρισμός υπαίθρου: Θεωρητική Προσέγγιση και Εφαρμογές*. εκδ. Ελληνοεκδοτική, Αθήνα.

Αποστολόπουλος Δ., Κ., Θεοδωροπούλου Ε., Τσακατούρα Γ., Α., (n.d), "Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού Υπαίθρου: Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, Ειδικότητα: Επιχειρήσεων Αγροτουρισμού και Αγροβιοτεχνίας." Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2ος κύκλος.

Βαφειάδης Γ., Κοντογεώργος, Χρ., Παπακωνσταντινίδης, Λ.Α., (1992), *Αγροτουρισμός και Ισόρροπη Ανάπτυξη: Μελέτες για την αγροτική οικονομία 45*. εκδ. Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε., Διεύθυνση Μελετών & Προγραμματισμού, Αθήνα.

Γρηγορίου Η., Π., Σαμιώτης, Δ., Γ., Τσάλτας Ι., Γ., (1993), *Η συνδιάσκηση των Ηνωμένων Εθνών (RIO DE JANEIRO) για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, νομική και θεσμική διάσταση*. εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

Δροσοπούλου, Αθ., Σ., (1989), *Αγρο-τουριστικοί Συνεταιρισμοί*. εκδ. Interbooks, Αθήνα

Μητούλα Κ., Ρ., Αστάρτα Β., Ο.Ε, Καλδής Π., (2008), *Βιώσιμη ανάπτυξη, Έννοιες, διεθνείς και ευρωπαϊκές διαστάσεις*. εκδ. Rosili, Αθήνα

Καλιπίρης, Ε., Φ., (2009), *Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη: Εμπειρικές προσεγγίσεις"* εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

Καρατζάς, Ν., Λουπιδου, Ι. (2015), *Ο άνθρωπος, ο τόπος και η Ιστορία του*. Λαμία. Προσβάσιμο στο: <http://www.triadaevias.gr/index.php> [Τελευταία Επίσκεψη: 4/3/17]

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π., (2001), *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*. εκδ. Κριτική, Αθήνα

Σφακιανάκης, Κ., Μ., (2000), *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*. εκδ.Ελλην, Αθήνα

Τσάλτας, Ι., Γ., (2010), *Αναπτυξιακό φαινόμενο & Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές& Διεθνές δίκαιο της Ανάπτυξης"*. εκδ. Παπαζήση, Αθήνα

9.2. Ξένη Βιβλιογραφία:

Asenso-Okyere, K., and Davis K., (2009), *Knowledge and innovation for agricultural development*, IFPRI Policy Brief 11. Washington, D.C. : International Food PolicySearch Institute.

Bashir S., Janaranjana H., Tesfa, G., (2012), *An Empirical Analysis of Higher Education and Economic Growth in West Virginia* paper presented at Agricultural & Applied Economics Association Annual Meeting, Seattle, WA.

Barbieri, C., & Mshenga, P., M., (2008), *The role of the firm and owner characteristics on the performance of agritourism farms*. Sociologia ruralis, 48(2), 166-183.

Berno, T., & Bricker, K. (2001), *Sustainable tourism development: the long road from theory to practice*. International journal of economic development, 3(3), 1-18.

Bingbing, L., I., U., & Chenghao, R., E., N. , (2016), *How to Develop Chinese Rural Tourism in the Context of New Urbanization?*. Asian Agricultural Research, 8(5).

Bollman, Ray, D., (2011), *Agricultural Statistics For Rural Development*. Agricultural and Rural Working Paper Series, Working Paper No. 49

Cărătuș, S., M., (2016), *Agrotourism and gastronomic tourism, parts of sustainable tourism*. Journal of Horticulture, Forestry and Biotechnology, 20(3), 106-109.

Caraveli, H., & Chardas, A., (n.d.) *Rural development policies and sub-national governance: The case of the Leader axis in Peloponnesus Greece*.

Carpio, C., E., Wohlgenant, M. K., & Boonsaeng, T., (2008), *The demand for agritourism in the United States*. Journal of Agricultural and Resource Economics, 254-269.

Chantell van Niekerk, (2013), *The benefits of agritourism: Two case studies in the Western Cape*, Stellenbosch University

Chatzigeorgiou, C., Christou, E., Kassianidis, P., & Sigala, M., (2009), *Examining the relationship between emotions, customer satisfaction and future behavioral intentions in agrotourism*.

CHIRIȚESCU, V., (2011), *European Funds Available for Agrotourism Development in Romania and Poland*. Agricultural Economics and Rural Development, 241-254.

Ciervo, M., (2013), *Agritourism in Italy and the local impact referring to Itria Valley. The organic firm "Raggio Verde" and its ecological agritourism project*. European Countryside, 5(4), 322-338.

Faganel, A., (2011), *Developing sustainable agrotourism in central and East European countries*. Academica Turistica, 4(1), 55-62.

Garau, C., (2015), *Perspectives on Cultural and Sustainable Rural Tourism in a Smart Region: The Case Study of Marmilla in Sardinia (Italy)*. Sustainability, 7(6), 6412-6434.

- Georgiev, G., Bozkova, R., (2009), *Some Features and Problems In the Development of Rural Tourism in Greece*, Journal Economics and Management, vol. 5, p.p. 64-77
- Giannakis, E., (2014), *THE ROLE OF RURAL TOURISM ON THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS: THE CASE OF CYPRUS*. Romanian Journal of Regional Science, 8(1).
- Greif, S., Rauscher, C., & Söntgerath, C., (2011), *Agro-tourism. The Long Tail of Tourism*, 25-34.
- Hatley, L., (2009), *The nature of agritourism in the Buffalo City Municipality* (Doctoral dissertation).
- Hu, J., & Tao, C., (2013), *Research on behavior intentions of tourists based on the rural image perception*. Asian Agricultural Research, 5(5), 140-143.
- Hunter, C., (1997), *Sustainable tourism as an adaptive paradigm*. Annals of Tourism Research
- Iliopoulou, P., Stratakis P., (2011), *Aspects of Rural Development in Greece , Indicators, Policies and New Opportunities*
- Irshad, H., (2010), *Rural tourism—an overview*. Rural Development Division, Government of Alberta, Canada.
- Juganaru, I. D., Juganaru, M., & Anghel, A. N. D. R. E. E. A., (2008), *Sustainable tourism types*. Annals of University of Craiova-Economic Sciences Series, 2(36), 797-804.
- Kontogeorgos, A., Chatzitheodoridis, F., & Theodossiou, G. (2014), *Willingness to invest in agricultural cooperatives: evidence from Greece*. Journal of Rural Cooperation, 42(2), 122-138.
- Koutsou, S., Iakovidou, O., & Gotsinas, N., (2003), *Women's cooperatives in Greece: An on-going story of battles, successes and problems*. Journal of Rural Cooperation, 31(1), 47-58.
- Lee, T., H., (2013), *Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development*. Tourism management, 34, 37-46.4(24), 850-867.
- Ling, R. S. J., Wu, B., Park, J., Shu, H., & Morrison, A. M. (2013). *Women's role in sustaining villages and rural tourism in China*. Annals of Tourism Research, 43, 634-638.
- McGehee N.G., Kyungmi K., (2004), *Motivation for Agritourism Entrepreneurship*. Journal of Travel Research. 43 (2), p.p. 161-170
- Nlerum, F., E., & Ogu, P., I., (2014), *Role of Farmers' Cooperative Societies in Rural Development in Nigeria*. Journal of Rural Cooperation, 42(2).
- Pigram J., J, Wahab, S., (1997), *Tourism, Development and Growth: The Challenge of Sustainability*. Routledge London

- Rogerson, C., M., & Rogerson, J., M., (2014), *Agritourism and local economic development in South Africa*. Bulletin of Geography. Socio-economic Series, 26(26), 93-106.
- Santucci, F., M., (2017), *Agritourism for rural development in Italy, evolution, situation and perspectives*. Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries, 302.
- Schilling, B. J., Attavanich, W., & Jin, Y., (2014). Does agritourism enhance farm profitability. *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 39(1), 69-87.
- Simkova E., 2007. "Strategic approaches to rural tourism and sustainable development of rural areas", *Agricultural Economics*, 53(6): 263-269
- Smith , V. L., Eadington W. R., (1992). "Tourism Alternatives ,*Potentials and Problems in the Development of Tourism*", University of Pennsylvania Press
- SOARE, I., ZUGRAVU, A., & Costachie, S. (2011), *Rural tourism in Romania-evolutions and discontinuities*. *Revista de turism-studii si cercetari in turism*, (12), 66-71.
- Stancu, D., G. , (2014). "Development of Rural Tourism Partnership", *Knowlegde Horizons. Economics*; Bucharest 6.4 ,p.p. 180-185
- Talbot, M., (2013), *Farm Tourism in Wales. Products and Markets, Resources and Capabilities. The Experience of Six Farm Tourism Operators*. *European Countryside*, 5(4), 275-294.
- Trukhachev, A., (2015), *Methodology for evaluating the rural tourism potentials: a tool to ensure sustainable development of rural settlements*. *Sustainability*, 7(3), 3052-3070.
- Vakoufaris, H., Kizos, T., Spilanis, I., Koulouri, M., & Zacharaki, A., (2007), *Women's cooperatives and their contribution to the local development of the North Aegean region, Greece*. *Journal of Rural Cooperation*, 35(1), 19.
- Vinnicombe, S., M., & Neck, P., A., (n.d), *Prompts for Entrepreneurial Activity: A Case Study in Agritourism*. *TOURISM DIMENSIONS*, 28.
- Wang, L., E., Cheng, S., K., Zhong, L., S., Mu, S., L., Bijaya, G., Dhruba, C., & Ren, G., Z., (2013), *Rural tourism development in China: Principles, models and the future*. *Journal of mountain science*, 10(1), 116.
- Xie, T., (2015), *Overview of Rural Tourism Development in China*. *Asian Agricultural Research*, 7(1), 13.
- Yang, Z., Cai, J., & Sliuzas, R., (2010), *Agro-tourism enterprises as a form of multi-functional urban agriculture for peri-urban development in China*. *Habitat International*, 34(4), 374-385.

9.3. Δικτυογραφία:

Αγροτουρισμός και άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, (n.d.) . Προσβάσιμο στο: <https://agrotourism.wordpress.com/> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

Altertourism, (2011). Πολιτιστικός Τουρισμός. Προσβάσιμο στο: <http://altertourism.gr/morfes-tourismou/politistikos-tourismos> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

Δημοτικό Σχολείο Τριάδας, (n. d.) *Η ιστορία του Χωριού μας*. Προσβάσιμο στο: <http://dim-triad.eyv.sch.gr/triada/index.php/region/thetownh/thename/2-uncategorised> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

ΔΙΡΦΥΣ- ΜΕΣΣΑΠΙΑ: ΜΝΗΜΕΙΑ ΔΙΡΦΥΣ-ΜΕΣΣΑΠΙΑ . Προσβάσιμο στο http://www.naevias.gr/TourOdig/naevias/tourist_guide/greek_guide/central_evia_dirfis-messapia_monuments.html [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο. “ Προσέγγιση Leader”. Προσβάσιμο στο: <http://www.ead.gr> . [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

Εθνικό Κέντρο Έρευνας& Τεχνολογικής Ανάπτυξης(ΕΚΕΤΑ) . “ΕΠΑΝ II: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα & Επιχειρηματικότητα @ Υπουργείο Ανάπτυξης”. Προσβάσιμο στο: <https://www.certh.gr/767C06EE.el.aspx> (Τελευταία επίσκεψη 16/8/17)

Ειδική Γραμματεία ΕΤΠΑ & ΤΣ , Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠΑνΕΚ. “Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία 2014 – 2020 (ΕΠΑνΕΚ)”. Προσβάσιμο στο: <http://www.antagonistikotita.gr/epanek/> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17]

Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2016). “Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (Α.Σ.). Προσβάσιμο στο: <http://www.minagric.gr/> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17]

Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, (ΕΛΣΤΑΤ). Απογραφή Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων 2011. Προσβάσιμο στο: <http://www.statistics.gr/2011-census-pop-hous> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17]

ΕΣΠΑ 2014-2020. “Επιχειρησιακά Προγράμματα”. Προσβάσιμο στο: <https://www.espa.gr/el/pages/staticOperationalProgrammes.aspx> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17]

Εύβοια Τουριστικός Οδηγός του νησιού της Εύβοιας : *Ερια* <http://www.allaroundevia.gr/sights/eria.html>. [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

EVIA& SKYROS islands yours to discover. “Αρχαιολογικοί χώροι Μουσεία”. Προσβάσιμο στο: <http://goevia.com/el/eviagr/alternative-tourism/cultural-tourismgr> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

Καστρολόγος: Κάστρα της Ελλάδας. ‘‘Πύργος Τριάδας ή Πύργος Αγγελής Γοβιός’’. Προσβάσιμο στο: <http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=triada> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

Πραντζίκος Γ. , 2016. "Άνοιξε τις πόρτες του το Κριεζώτριο. Σύντομα θα πραγματοποιηθούν και τα επίσημα εγκαίνια." Προσβάσιμο στο: <http://www.eniawelle.gr/άνοιξε-τις-πόρτες-του-το-κριεζώτειο-σύ/>. [Τελευταία Επίσκεψη: 4/3/17]

‘‘Τεχνικός σύμβουλος για την υποστήριξη της σύνταξης καλλιεργητικού πλάνου της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας: Παραδοτέο Α’ φάσης αποτύπωση υφιστάμενης κατάστασης.’’ Ελληνική δημοκρατία, Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, Γεν. Διεύθυνση Περιφ. Αγρ. Οικονομίας και Κτηνιατρικής, Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας. Προσβάσιμο στο http://www.pste.gov.gr/images/files/2013/nea/PER_20130828_01.pdf. [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

Τουριστικός Οδηγός Εύβοιας και Χαλκίδας: ‘‘Τριάδα’’: <http://www.evia-guide.gr/town/> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

Ψαχνά, Ευβοίας- παραδόσεις, ήθη, έθιμα, (2014). Προσβάσιμο στο: http://dacryadenalgia10.rssing.com/chan-6249343/all_p9.html [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17].

9.4 Ξένη Δικτυογραφία:

European Commission, (2014) : ‘‘Interreg : European Territorial Co-operation’’. Προσβάσιμο στο: http://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/cooperation/european-territorial/ [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17]

Kasper, M., (2005) *Agrotourism and agricultural diversity*" Προσβάσιμο στο <http://www.conservation-development.net/Projekte/Nachhaltigkeit/CD1/LaenderDesSuedens/Themenblaetter/PDF/Agrobi-odivAgrotourism.pdf>. [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17]

Lertcharoenchoke, N., (2015). Alternative tourism. Διαθέσιμο στο: <http://www.library.au.edu/ABAC-Journal/v19-n2-3.pdf>

Soam, S. K., (n.d.) ‘‘Scope of Agritourism in India’’. ICAR- National Academy of Agricultural Research Management Rajendranagar, Hyderabad. Προσβάσιμο στο: <http://eprints.naarm.org.in/210/1/Agri-tourism-Final%20report.pdf> [Τελευταία επίσκεψη 16/8/17]

9.5 Συνεντεύξεις- Email

Αρβανίτης, Α., (2017), Παραγωγός αγροτικών προϊόντων, μέλος αγροτικού Συνεταιρισμού Νέας Γής *Τοπική ανάπτυξη μέσω του αγροτουρισμού στο Δήμο Διρφύων Μεσσαπίων* [Συνέντευξη] (Αύγουστος, 17)

Γραμματικός, Κ., (2017), Πρόεδρος Τοπικής Κοινότητας Τριάδας, *Τοπική ανάπτυξη μέσω του αγροτουρισμού στο Δήμο Διρφύων Μεσσαπίων* [Συνέντευξη] (Αύγουστος, 17)

Καρατζάς, Ν., (2017), *Πολιτισμική Κληρονομιά του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων* . Ιστορικός-Αρχαιολόγος. [Email] στην Παναγιώτα Ρουμπή, (Ιουλίου, 27)

Τσομώκος, Α., (2017) , Γεωπόνος Δήμου. *Γενικά στοιχεία για την παραγωγή του Δήμου*” Email στην Παναγιώτα Ρουμπή, (10 Μαΐου)

Ρουμπής, Κ., (2017), Παραγωγός Αγροτικών Προϊόντων.*Η ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων-Μεσσαπίων μέσω του αγροτουρισμού.* [Συνέντευξη] (Αύγουστος, 17)

Ψαθάς, Γ., (2017), Δήμαρχος Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων’ *Η ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων-Μεσσαπίων μέσω του αγροτουρισμού.* [Συνέντευξη] (Αύγουστος, , 08)

10. Παράρτημα

Α.) Πίνακας 1

Τοπικές Κοινοτητες και Περιοχές	Πληθυσμός	Οικονομία Περιοχών
<u>Δημοτική ενότητα Ψαγνών</u> - Ψαχνά - Μακρυμάλλη - Μονή Αγίου Ι. Καλυβίτη - Μονή Μακρυμάλλης - Μονή Παναγίας Γοργοεπηκόου	(6.050) 5.827 219 0 2 2	Ψαχνά: πρωτογενή, δευτερογενή τριτογενή τομέα Μακρυμάλλη: ταβέρνες, γεωργία Μονή Αγίου Ι. Καλυβίτη: - Μονή Μακρυμάλλης: - Μονή Παναγίας Γοργοεπηκόου: -
<u>Τοπική Κοινότητα Αγίας Σοφίας</u> - Αγία Σοφία - Λιμνιώνας - Μύλοι - Πηγάδια	(168) 66 53 44 5	Αγία Σοφία: κτηνοτροφία, στάνες Λιμνιώνας: ξενοδοχείο, ταβέρνες, ελεύθερο κάμπινγκ Μύλοι:- Πηγάδια:-
<u>Τοπική Κοινότητα Άτταλης</u> Άτταλη	(430) 371	Άτταλη: υλοτομία, μελίσσια, κτηνοτροφία

• Πλατάνια	59	Πλατάνια: --
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Καμαρίτσας</u> • Καμαρίτσα • Άγιος • Κλιμάκι	(421) 415 4 2	Καμαρίτσα: ελιές, μελίσσια, πρόβατα Άγιος:---- Κλιμάκι:----
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Καστέλλας</u> • Καστέλλα • Φτελιά Παραλίας Καστέλλας • Χλόες	(1.520) 1.416 85 19	Καστέλλα: γεωργία, ταβέρνες, βενζινάδικα Φτελιά Παραλίας Καστέλλας:-- Χλόες: --
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Κυπαρισσίου:</u> • Κυπαρίσσι • Άκρες • Δροσιά	(164) 140 14 10	Κυπαρίσσι: μελίσσια, ελιές Άκρες:--- Δροσιά: --
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Κοντοδεσποτίου:</u> • Κοντοδεσπότι	(251) 251	Κοντοδεσπότι: Λάρκο, ελιές, μελίσσια
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Μακρυκάπας:</u> • Μακρυκάπα	(804) 804	Μακρυκάπα: μελίσσια, υλοτομεία, ελιές
<u>Τοπική Κοινότητα</u>	(432)	Νεροτριβιά: --

<u>Νεροτριβιάς</u> • Νεροτριβιά • Δάφνη • Θεοτόκος • Θηλυκόντος • Κακοπέρατο	353 27 7 0 45	Δάφνη: καταλύμματα, ταβέρνα Θεοτόκος:-- Θηλυκόντος:-- Κακοπέρατο:--
<u>Τοπική Κοινότητα Παγώντα</u> • Παγώντας • Μαρκάτες • Νέος Παγώντας	(100) 48 49 3	Παγώντας:-- Μαρκάτες: κτηνοτροφία Νέος Παγώντας: υλοτομία
<u>Τοπική Κοινότητα Πολιτικών</u> • Πολιτικά • Παραλία Πολιτικών	(1590) 1378 212	Πολιτικά: Λάρκο, Ξενοδοχεία, καταφετέριες, ταβέρνες Παραλία Πολιτικών: Ξενοδοχεία, καφετέριες, ταβέρνες, ουζερί
<u>Τοπική Κοινότητα Σταυρού:</u> • Σταυρός	(348) 348	Σταυρός: λάρκο, κτηνοτροφία, υλοτομία
<u>Τοπική Κοινότητα Τριάδος:</u> • Τριάδα	(1049) 1049	Τριάδα: μελίσσια, γεωργία, κτηνοτροφία, χώροι εστίασης
<u>Δημοτική Ενότητα Διρφύων</u>		

<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Στενής Δίρφους</u> • Στενή Δίρφους • Κάτω Στενή • Πύργος	(654) 393 260 2	Στενή Δίρφους: ξενοδοχεία, χώρους εστίασης, μελίσσια Κάτω Στενή: -- Πύργος: --
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Αγίου Αθανασίου</u> • Άγιος Αθανάσιος	(295) 295	Άγιος Αθανάσιος: κτηνοτροφία, ελιές
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Αμφιθέας</u> • Αμφιθέα	(262) 262	Αμφιθέα: αιγοπρόβατα
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Βούνων</u> • Βούντοι	(89) 89	Βούντοι: --
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Γλυφάδας</u> • Γλυφάδα • Αγροσυκιά • Κοτσίκια • Νίκη	(194) 150 18 20 6	Γλυφάδα: μελισσοκομία, κτηνοτροφία, υλοτομία Αγροσυκιά:-- Κοτσίκια: -- Νίκη: --
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Θεολόγου</u> • Θεολόγος	(365) 365	Θεολόγος: βιοτεχνίες, τυροκομία, κτηνοτροφία, γεωργία
<u>Τοπικοί Κοινότητα</u> <u>Καθενών</u> • Καθενοί	(630)	Καθενοί: μανιτάρια, κτηνοτροφία

	630	
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Καμπιών:</u>	(218)	Καμπιά: μελισσια Κάτω Καμπιά: -- Σκουντέρι: --
• Καμπιά	182	
• Κάτω Καμπιά	4	
• Σκουντέρι	32	
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Λούτσας</u>	(298)	Λούτσα: --
• Λούτσα	298	
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Μίστρου</u>	(446)	Μίστρος: κτηνοτροφία, μελίσσια Άνω Μίστρος: -- Κλιμάκι: -- Μαυρόπουλο: --
• Μίστρος	358	
• Άνω Μίστρος	0	
• Κλιμάκι	8	
• Μαυρόπουλο	80	
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Πάλιουρα</u>	(418)	Πάλιουρας: χώροι εστίασης, ελιές
• Πάλιουρας	418	
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Πισσώνα</u>	(652)	Πισσώνας: γεωργία, κτηνοτροφία, (Αγγελάκης, Κελαϊδίτης)
• Πισσώνας	652	
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Πούρνου</u>	(302)	Πούρνος: κτηνοτροφία, γεωργία
• Πούρνος	302	
<u>Τοπική Κοινότητα</u> <u>Στροπώνων</u>	(650)	Στρόπωνες: γεωργία(κυρίως ντομάτες) στο βουνό,

• Στρόπωνες	498	κτηνοτροφία
• Αγία Ειρήνη	23	Αγία Ειρήνη: --
• Λάμαρη	66	Λάμαρη:--
• Παραλία Χιλιαδού	63	Παραλία Χιλιαδού: ενοικιαζόμενα δωμάτια, χώρος εστίασης

Ιδία Επεξεργασία: (Στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ, απογραφή 2011)

B.) Πίνακας 2

Γενικά στοιχεία για το μέσο ποσοστό ανεργίας στη Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και νομού Ευβοίας κατά τη περίοδο 2005-2012

<u>Μέσο ποσοστό ανεργίας στη Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και νομού Ευβοίας κατά τη περίοδο 2005-2012</u>	
2005	11
2006	9,2
2007	9,4
2008	8,5
2009	10,5
2010	12,5
2011	19
2012	27,8

Ιδία Επεξεργασία δεδομένων από: (Τεχνικός σύμβουλος για την υποστήριξη της σύνταξης του καλλιεργητικού πλάνου της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας)

Γ.) Εικόνες

α. Εικόνα 1

(Πηγή φωτογραφίας: Καστρολόγος)

β. Εικόνα 2

γ. Εικόνα 3

(Πηγή φωτογραφίας: Δημοτικό Σχολείο Τριάδας)

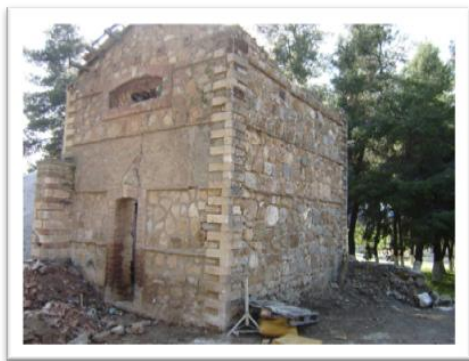
δ. Εικόνα 4

Στάβλοι.

(Πηγή φωτογραφίας: Καρατζάς, Λουπιδου, 2015)

ε. Εικόνα 5

Περιστερώνας.

(Πηγή φωτογραφίας: Καρατζάς, Λουπιδου, 2015)

στ. Εικόνα 6

(Πηγή Φωτογραφίας: Ψαχνά Ευβοίας, 2014)

ζ. Εικόνα 7

(Πηγή Φωτογραφίας: Ψαχνά Ευβοίας, 2014)

η. Εικόνα 8

(Πηγή Φωτογραφίας: Καρατζάς, Λουπίδου, 2015)

θ. Εικόνα 9

Νερόμυλος Παραγαλίου, 1960

Πηγή φωτογραφίας: (Καρατζάς, Λουπίδου, 2015)

ι. Εικόνα 10

(Πηγή Φωτογραφίας: Καρατζάς, Λουπίδου, 2015)

κ. Εικόνα 11

Είσοδος σπηλαίου.

Λήψη από το εσωτερικό του.

(Πηγή Φωτογραφίας: Καρατζάς, Λουπίδου, 2015)

Δ. Οδηγός Συνεντεύξεων

Ονοματεπώνυμο: Ρουμπή Παναγιώτα

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Θέμα: Η ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων μέσω του Αγροτουρισμού

Έρευνα: Συνεντεύξεις

- 1.) Εκπαίδευση, Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια, Τριτοβάθμια:
- 2.) Γνωρίζετε τι είναι ο αγροτουρισμός;
- 3.) Τι σημαίνει αγροτουρισμός για εσάς;
- 4.) Πιστεύετε ότι η Τοπική ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων μπορεί να επέλθει μέσω αγροτουριστικών δράσεων στην τοπική κοινότητα Τριάδας;
- 5.) Θα σας ενδιέφερε να ασχοληθείτε με τον αγροτουρισμό; Αν ναι γιατί ; αν όχι γιατί;
- 6.) Αν σας ενδιαφέρει, τι είστε πρόθυμοι να κάνετε ώστε να προσεγγίσετε αγροτουρίστες;
- 7.) Ποια είναι τα κίνητρα για να ασχοληθείτε με αγροτουριστικές δραστηριότητες
- 8.) Είστε πρόθυμοι σε συνεργασίες με άλλους αγρότες, την τοπική κοινότητα ή άλλους φορείς;
- 9.) Τι πιστεύετε ότι ξεχωρίζει την τοπική Κοινότητα της Τριάδος από τις άλλες κοινότητες του Δήμου;
- 10.) Πιστεύεται ότι μπορεί να επιτύχει ο αγροτουρισμός στο Δήμο;